

DEN NORSKE
TANNLEGEFORENINGENS

TIDENDE

THE NORWEGIAN DENTAL JOURNAL • 127. ÅRGANG • NR. 6 JUNI 2017

Nyhet!

**Vi tar nå imot alle digitale filer for
tann teknisk produksjon**

www.licscadenta.no

Tlf: 22 47 72 00

LIC
SCADENTA
TANNTeknikk

Sommer på strå.

Paul Johan Høl.
<https://www.flickr.com/photos/29962028@N07/>

Se det som ikke synes

Herdefunksjon

1400mW/cm²
Doble bølgelengder
Effektiv polymerisasjon

Beskytte

Skånsom mot pulpa
700mW/cm²

Undersøke

UV-nært lys
Oppdag infisert dentin, plakk,
sprekker, mikrolekkasje m.m

D-Light® Pro fra GC

Herdelyslampe med
avansert LED-teknik

*Autoklaverbar *90 gram *2 batterier

, 'GC', '

GC Nordic AB
Box 70396
107 24 Stockholm, Sverige
Tel. +46 8 506 361 85
info@nordic.gceurope.com
<http://nordic.gceurope.com>

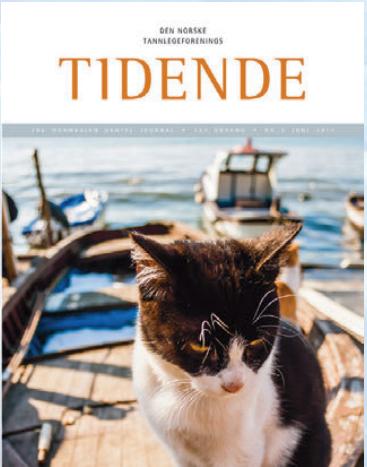

Foto: Yay Images. Design: Mike Mills.

Ansvarlig redaktør:
Ellen Beate Dyvi

Vitenskapelige redaktører:
Nils Roar Gjerdet
Jørn Arne Aas

Redaksjonssjef:
Kristin Aksnes

Redaksjonsråd/Editorial Board:
Linda Z. Arvidsson, Ellen Berggreen, Morten
Enersen, Jostein Grytten, Anne M. Gussgard,
Anne Christine Johannessen, Sigbjørn Løes,
Nils Oscarson, Nina J. Wang, Marit Øilo

Redaksjonskomité:
Jon E. Dahl, Anders Godberg, Malin Jonsson

ABONNEMENT

Abonnementspris for ikke-medlemmer
og andre abonnenter kr 1900,-

ANNONSER

Henv. markedsansvarlig Eirik Andreassen,
Tlf. 22 54 74 30.

E-post: annonse@tannlegetidende.no

TELEFON OG ADRESSE

Haakon VIIIs gate 6,
postboks 2073, Vika, 0125 Oslo
Tlf. 22 54 74 00

E-post: tidende@tannlegeforeningen.no
www.tannlegetidende.no

UTGIVER

Den norske tannlegeforening

ISSN 0029-2303

Opplag: 6 800. 11 nummer per år
Parallelpublisering og trykk: 07 Media AS
Grafisk design: Mike Mills

Fagpressens redaktørplakat ligger til grunn
for utgivelsen. Alt som publiseres representerer
forfatterens synspunkter. Disse samsvarer
ikke nødvendigvis med redaksjonens eller Den
norske tannlegeforenings offisielle synspunkter
med mindre dette kommer særskilt til
uttrykk.

PRESSENS
FAGLIGE UTVALG

LEDER

FOTO: KRISTIN WITBERG

Balanse

Etter sommerferie. I løpet av den tiden har det skjedd mye, både i vår verden og i livene til mange av oss. Noe av det som skjer er hyggelig og fint. Noe kan være vanskelig. Det som skjer skal i alle tilfeller fordøyes, og så skal vi leve videre med sånn som det er blitt. Forhåpentligvis i balanse, der det som er nytt er blitt en del av oss, som helst skal være til å leve med.

Ingen år er like, og noen er mindre like enn andre. Det første halvåret av dette året har vært veldig ulikt alle andre første halvår jeg har opplevd. Jeg har derfor behov for og tenkt at jeg vil bruke denne sommerferien til å lande, i betydningen finne roen, på jorden, og komme mer i balanse. Ikke slik å forstå at jeg er ubalansert. Jeg trenger bare litt ro til å komme meg, og komme videre. Det er fint å jobbe å stå på, også i krevende livssituasjoner. Og det er viktig å ta seg tid til å komme til hektene på andre måter.

Når vi opplever dramatiske ting, mister kjære, lider tap, opplever sykdom eller endringer som har stor innvirkning blir livet annerledes. Perspektivet på det endres også, ofte. Utfall av alvorlige hendelser er at livet blir ulikt det det var. På godt og vondt. Og vi må vente å se, før vi finner ut hva det som er skjedd fører til for akkurat oss.

Noen ganger kan det å reise bort fra alt sammen være til hjelp, for å se ting i et nytt lys. Det har fungert godt for meg ved andre anledninger.

Også denne sommeren vil jeg bruke noe av ferien til å gjøre yoga, øvelser som gir både kroppen og sinnet både ro og styrke. En uke med det, fra morgen til kveld, danner innledningen til min sommerferie. Og når jeg tenker meg om kom-

mer jeg på at balansetrenings, og balanse som fenomen, er en ikke så lite sentral del av yogaen.

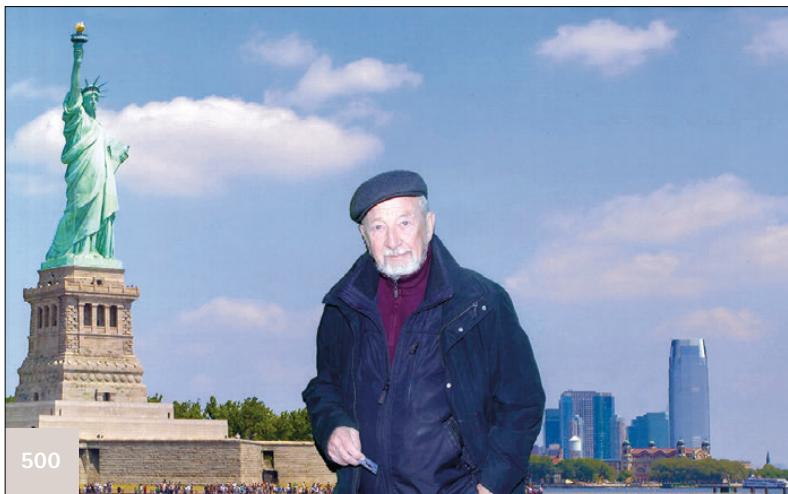
Balanse defineres som likevekt, og som kapasitet til å opprettholde likevekten når bevegelsesforløpet eller situasjonen endres. Det skiller mellom statisk balanse som handler om kapasiteten til å holde tyngdepunktet i midten av støtteflatene, og dynamisk balanse, som dreier seg om kapasiteten til å flytte tyngdepunktet i forhold til et spesifikt bevegelsesmønster i bevegelse.

Generelt er det å finne en god balanse mellom arbeid og fritid viktig i menneskers liv. Likeledes balanse mellom av- og påkobling. Sommerferien representerer fritid og avkobling fra det daglige. Hva vi kobler oss på i denne tiden er ulikt og forhåpentlig noe vi velger selv, og som gir glede.

Jeg ønsker alle Tidendes lesere en god sommer, enten året som er gått siden sist har vært mest likt eller mest ulikt det som har vært før. Jeg ønsker dere en god ferie, for det håper jeg dere skal ha, med avkobling fra den kanskje vante tralten og påkobling til noe annet – noe fint, hyggelig og oppbyggende. Og jeg ønsker dere en god miks av ulike ting som dere vil og kan og skal og må og håper å få til og forventer, og ting dere blir overrasket av – forhåpentlig på en god måte. Vi trenger ulike ingredienser i livet. Litt av hvert, mye av noe, og minst mulig av andre ting.

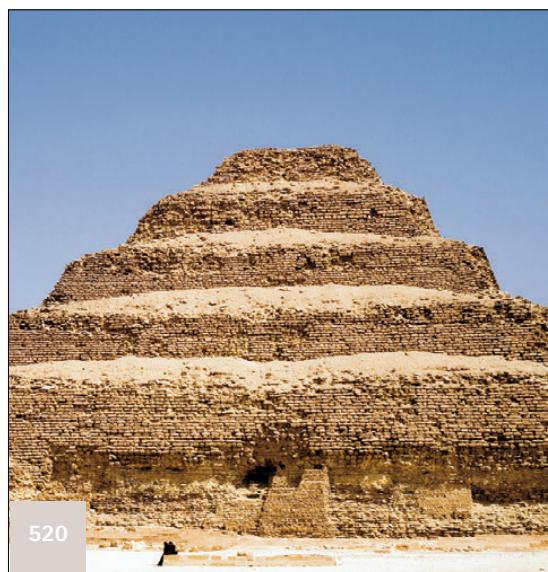
La oss gå inn for å bruke sommeren til å få noe av det vi ellers ikke får nok av. For balansens skyld. God sommer!

Ellen Beate Dyvi

TIDENDES SOMMERHEFT

Sommer på strå	489	Smeden som tannlege: Th. Kittelsens versjon	516
Balanse	491	Gravrøvere fant faraoenes tannleger	520
Juni – og endelig sommer og ferietid!	495	Skytterkongen	524
Siste nytt først	496	Jeg har alltid likt meg sammen med studentene	528
Sommarsolsnu og högsommar	498	Nykirken reflected	531
Make America great again	500	Tudortenner	536
Gråt Baalbek, gråt	504	Tidlig midtlivskrise fra 10 meter	538
På ski i Europas eventyrland	506	En musikalsk navigatør	542

536

538

Jordbær med fløte	544	Hva skal du lese?	566
På vannet, under et tre	547	Christian-Albrechts-Universität zu Kiel	570
Strandkanten	548	NOTABENE	
Aurland, påske	548	Tilbakeblikk	574
Kurs på utenlandstur	550	Kurs- og aktivitetskalender	575
Conrad	554	Personalia	577
Skjerdal	558	KUNNGJØRING	
Tidendes sommerkryssord	559	Opptak til spesialutdanning ved UiO,UiB og UiT	578
Saltets kraft	562	Dobbelkompetanseutdanning i odontologi ved universitetene i Bergen, Oslo og Tromsø	579
		STILLINGER – KJØP – SALG – LEIE	582

542

550

550

Vi har åpent hele sommeren!

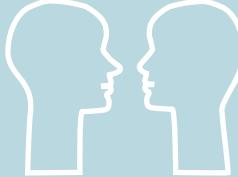
Vi ønsker alle nye
og gamle kunder
en riktig god
sommer.

Våre laboratorier i
Pilestredet 40 og
Klingenberggaten 7
er åpne i sommer.
Våre forsendelser
til Hong Kong går
som normalt på
tirsdag og fredag.

FREMSTILLING

Vi tilbyr deg protetikk som møter dine pasienters individuelle behov. Våre tannteknikere er meget kompetente og har lang erfaring med å utføre avansert og kompleks protetikk.

RÅDGIVNING

Velger du TANNLAB som din tanntekniske partner får du valgmuligheter og råd basert på vitenskapelige anbefalinger og erfaringsbasert tannteknisk kompetanse.

FORMIDLING

Vi formidler tannteknikk fra profesjonelle produsenter, lokalt og globalt, enten du velger konvensjonell eller digital fremstilling.

TANNLAB er et av landets ledende og mest innovative tanntekniske laboratorier. TANNLAB Formidling er agent for Sunrise Dental Laboratory Ltd, Hong Kong, og har lang erfaring og spisskompetanse innen formidling av tanntekniske produkter. TANNLAB-gruppen er en del av Plandent – et unikt dentalt miljø som tilbyr tannlegen ett sted å henvende seg.

Juni – og endelig sommer og ferietid!

Årets sommerferie er etterlengtet. Vi legger bak oss en svært hektisk tid som har vært preget av regjeringens ønske om å flytte ansvaret for den offentlige tannhelsetjenesten fra fylkeskommunene til kommunene. Det startet med høringsnotatet som kom i fjor sommer, og fortsatte med stortingspropositionen som ble fremlagt før påske i år. Vi har arbeidet intenst med saken gjennom hele perioden. Det har vært krevende, utfordrende og slitsomt, men også svært givende, interessant og lærerikt. Når dette leses, viser kalenderen at vi har kommet til midten av juni. Da har Stortinget stemt over regjeringens forslag – og vi vet trolig litt mer om fremtiden til norsk tannhelsetjeneste.

Uansett hva utfallet blir, kan vi som forening si at vi sto samlet og gjorde vårt aller beste for å påvirke prosessen i den retningen vi ønsket. Tusen takk til alle som har bidratt! Dere fortjener virkelig en lang og deilig sommerferie.

Så starter neste fase. Tannhelsetjenesten vil uansett stå foran endringer i tiden fremover, enten det blir forankring i kommuner eller nye regioner.

Det skal også avholdes et stortingsvalg i år, og hvilken regjering vi får etter valget i september kan bli avgjørende for tannhelsetjenestens fremtid. Hva skjer hvis Stortinget stemmer for en flytting av ansvaret for tannhelsetjenesten? Vil en eventuell Arbeiderpartiregjering reversere vedtaket? Hvor raskt går regionreformen og hvordan vil det bli med tannhelsetjenesten i store, nye regioner? Spørsmålene er mange, og NTF vil ha en viktig rolle også i det arbeidet som skal gjøres fremover.

NTF vil følge valgkampen i sommer og høst aktivt. Vi skal fortsette

å arbeide opp mot de politiske partiene, og vi forbereder allerede nå kontakt med den kommende helse- og omsorgsministeren og med Stortingets helse- og omsorgskomite for neste periode.

Men det er også andre viktige valg som står for tur for oss tannleger utover høsten. Årets representantskap går av stabelen i Oslo første helgen i november, med deltagere fra alle NTFs organer. Lokalforeningene, spesialistforeningene og nye NTF Student skal alle velge delegater til representantskapet. På årets møte skal det velges nytt hovedstyre og en rekke nye medlemmer til alle NTFs råd, utvalg og komiteer. Dette er spennende og viktige valg. Hvem skal jobbe for tannlegenes faglige, økonomiske og sosiale interesser i de to neste årene? Hvem skal ha ansvar for det faglige innholdet på landsmøter og andre kurs? Hvem skal arbeide med de viktige etiske problemstillingene? Hvem skal jobbe for at hele tannhelsetjenesten får gode betingelser, slik at vi kan fortsette med å gi befolkningen et godt tannhelsetilbud?

Alle lokale og sentrale tillitsvalgte gjør en meget viktig jobb for foreningen og alle medlemmene, sammen med vårt dyktige sekretariat. De legger ned en betydelig innsats og mye tid i foreningsarbeidet. Uten dem ville ikke NTF vært den aktive og viktige foreningen den er i dag!

Veien til sentrale tillitsverv er ofte verv og deltagelse i NTFs lokal- eller spesialistforeninger. Disse foreningene avholder stort sett sine generalforsamlinger på høsten, litt før representantskapet. Og de har alltid behov for nye kolleger som er villige til å ta i et tak.

Så tenker du kanskje: Hvorfor skal jeg bli tillitsvalgt? Hvorfor skal jeg bruke tiden min og ressursene mine på

det? Har jeg nok kunnskap til å bli tillitsvalgt? Har jeg noe å bidra med? Svaret er selvfølgelig ja! Alle har noe å bidra med, vi trenger alle gode krefter og det å være tillitsvalgt er lærerikt, det utvikler og utfordrer deg, og det du ikke kan, kan læres.

Som tillitsvalgt i NTF får du påvirkningskraft og medbestemmelsesmulighet. Kort sagt: Du får være med på å bestemme over din egen hverdag. Du må samarbeide med andre for å finne løsninger. Du får førstehånds kunnskap om lover, regler, politiske prosesser og byråkratiets arbeid. Og så er det gøy og sosialt! Gjennom tillitsvalgtarbeidet treffer du likesinnede, engasjerte, interessante og kunnskapsrike mennesker. Du utvider horisonten, får reise på kurs, møter og konferanser, og du danner nettverk og vennskap som vil vare resten av livet! I tillegg til dette er det faglig stimulerende. Med mange kolleger samlet blir det alltid tid til en faglig diskusjon.

Høres dette interessant ut? Har du tenkt tanken? Har du lyst? Da er det ingen grunn til å nøle: Kast deg ut i det! Bli med! Jeg er helt sikker på at du vil synes at det er verdt det. NTF ville ikke vært den samme organisasjonen uten alle de dyktige tillitsvalgte som gjør en kjempejobb. Velkommen skal du være!

Jeg ønsker dere alle en herlig sommer, så ses vi med nye krefter til høsten!

Camilla Hansen Stenum

Styrker kostrådene

En ny rapport fra Nasjonalt råd for ernæring viser at mettet fett bør byttes ut med umettet fett for å forebygge hjerte- og karsykdommer, og styrker grunnlaget for dagens offisielle råd om mettet fett, skriver Helsedirektoratet 4. mai.

Grunnlaget for de norske kostrådene er rapporten «Kostråd for å fremme folkehelsen og forebygge kroniske sykdommer» som kom i 2011. Den nye rapporten om fett er laget på oppdrag fra Helsedirektoratet som grunnlag for å se på om kostrådene om fett fra 2011 fortsatt holder mål.

– Det publiseres stadig forskning på fagfeltet fett, og med jevne mellomrom utfordres Helsedirektoratet på om våre råd om fett er i tråd med oppdatert kunnskap, sier Linda Granlund, divisjonsdirektør i Helsedirektoratet.

– Derfor ba vi Nasjonalt råd for ernæring om å oppsummere tilgjengelig kunnskap om mettet fett, og se det opp mot dagens kostrådsanbefaling på fett.

Dagens anbefaling er at maksimum 10 prosent av energien vi får i oss kommer fra mettet fett. Voksne nordmenns inntak av mettet fett ligger i dag i gjennomsnitt på 14 energiprosent.

Rapporten viser at vi trenger en bedre balanse mellom mettet og umettet fett. Planteoljer, flytende margarin og myk margarin har lite mettet fett og mye umettet fett, og er et godt valg. De bør velges fremfor produkter med mye mettet fett og lite umettet fett, som smør, harde marginer, palmeolje og kokosfett. Matvarer med Nøkkelhullet gjør det lettere å velge matvarer med mindre mettet fett.

– Rapporten er et viktig kunnskapsgrunnlag når vi gir kostråd til befolk-

ningen, sier Linda Granlund. Denne gjennomgangen konkluderte med at kostrådene om fett er styrket. Vi kommer til å fortsette å følge med på forskningen både nasjonalt og internasjonalt. Er det behov for å se på rådet igjen, så vil vi gjøre det.

I den nye gjennomgangen har arbeidsgruppen i Nasjonalt råd for ernæring sett på kostråd fra en rekke andre land, nyere retningslinjer og forskningslitteratur.

– Internasjonalt er det stor enighet om at mettet fett bør byttes med umettet fett, og særlig det flerumettete. Uansett om man bor ved Middelhavet eller i Norden, så er rådene om fett ganske like fra myndighetene. Det er interessant at anbefalingen står så sterkt på tvers av landegrenser og kulturer, sier Granlund.

Terapi virker best

Terapi kan trolig få flere til å lykkes med å slutte å røyke. Det viser en gjennomgang av flere studier om røykeslutt, skriver forskning.no.

Folkehelseinstituttet (FHI) har utarbeidet en systematisk oversikt basert på 21 ulike studier om effekten av ulike kognitiv terapier på å lykkes med røykeslutt.

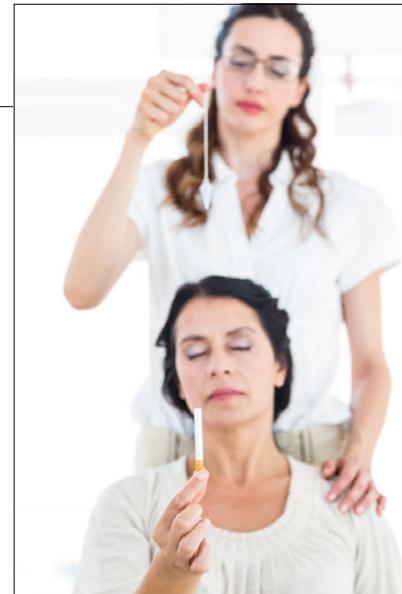
Den tyder på at de som får kognitiv atferdsterapier alene eller i kombinasjon med røykesluttprodukter, lykkes best.

– Vi ser at de som fikk kognitiv terapi hadde noe økt sannsynlighet for å slutte å røyke, enn andre grupper, sier seniorforsker Eva Marie-Louise Denison ved Folkehelseinstituttet til forskning.no.

Dette gjaldt både om terapi ble brukt alene eller i kombinasjon med røykesluttmedisiner eller nikotinerstatningsprodukter.

Behandlingstiltakene gikk blant annet ut på å sette seg et mål, utvikle mestringsferdigheter, ferdigheter til selvregulering, problemløsning for å forebygge tilbakefall og få mestringsfølelse.

Kognitiv terapi eller atferdsterapi handler om samspillet mellom tanker,

følelsjer og handlinger, og gjennomføres av helsepersonell.

Det går blant annet ut på å forberede røykeren på situasjoner med stor risiko for tilbakefall, som for eksempel hvis man tar en tur på bar og drikker øl.

Terapien skal gi dem ferdigheter til å stå imot røykesuget i slike situasjoner.

– Det går også ut på å skaffe seg støtte fra familie og venner, sier Denison.

Folkehelseinstituttet har sett på andelen som klarer å slutte å røyke enten ved hjelp av kognitive terapier alene eller i kombinasjon med nikotinerstatningsprodukter eller røykesluttmedisiner.

Ny retningslinje

Barn og unge med spiseforstyrrelser bør få familiebasert behandling. Det er en av anbefalingene i ny nasjonal faglig retningslinje for spiseforstyrrelser som nylig ble lansert av Helsedirektoratet.

Spiseforstyrrelse ødelegger mange liv, både til dem det gjelder og deres nærmeste. Helsepersonell har en viktig jobb med å oppdage og behandle personer med spiseforstyrrelser.

– Nasjonal faglig retningslinje for tidlig oppdagelse, utredning og behandling av spiseforstyrrelser vil være et godt verktøy for helsepersonell som behandler denne gruppen, sier fungerende avdelingsdirektør Vårin Hellevik i direktoratet.

Spiseforstyrrelser kan ramme i alle aldre og sykdommen rammer begge kjønn, men majoriteten av de som ram-

mes er kvinner mellom 12 og 40 år. Spiseforstyrrelse ødelegger livet til både den det gjelder og deres nærmeste.

– Vi vet at ungdom med ulike former for spiseforstyrrelse kan oppleve tapte ungdomsår og det er viktig å oppsøke hjelp så fort som mulig. Jo tidligere man får god hjelp, jo større er sjansen for å bli helt frisk. Ved god behandling, tidlig, er mulighetene for å bli frisk relativt gode, sier Hellevik.

Trekker forslag

Danmarks regjering trekker forslaget om at regjeringen skal utnevne styrelederne ved universitetene, ifølge University World News. Det kontroversielle forslaget møtte sterk motstand fra danske universiteter og fagforeninger, som mente det brøt med prinsippet om «en armelengdes avstand». I stedet foreslår regjeringen et kompromiss der universitetene innstiller på styremedlemmer, og hvor departementet er én av flere instanser som er med på den endelige valgprosessen, skriver bladet Forskerfoum.

Hvem er eldst?

Du vet hvor gammel du er. Men hvor gammel er kroppen din? På verdens aktivitetsdag 10. mai utfordret Helse-direktoratet og NTNU befolkningen til å teste seg selv for å se om kroppen slår den virkelige alderen i en uhøytidelig, men temmelig nøyaktig test.

Fysisk aktivitet er helt nødvendig for et godt liv med god helse og livskvalitet. Men nordmenn flest klarer ikke å være tilstrekkelig aktive i hverdagen til å nyte gevinsten av aktivitet. To av tre nordmenn oppfyller ikke anbefalingen om snaut 30 minutters bevegelse med moderat intensitet hver dag.

– Det er faktisk ganske ille at det store flertallet er så inaktive, sier Jakob Linhave, avdelingsdirektør i Helsedirektoratet.

– En moderat aktiv person vinner tre år i levetid og fem år med god livskvalitet sammenlignet med en inaktiv person. Litt av problemet er at mange ikke vet hvor lite som skal til, og tror de må begynne å trenne. Faktum er at det spiller liten rolle hva man gjør – man skal bare ha pulsen opp litt. Den viktigste aktiviteten en den man gjennomfører.

På Nett

Mange studier har tidligere vist at kondisjonsnivået, målt som maksimalt oksygenopptak, er den enkeltfaktoren som best forutser hjerte- og karsykdom og tidlig død. Et ganske presist mål på hvordan man ligger an, er kroppens fysiologiske alder. Tradisjonelt har man kunnet måle dette i ressurs- og kostnadskrevende kondisjonstester hos lege eller fysioterapeut, men nå har forskere ved NTNU utviklet en enkel test som på et par minutter gir deg fasiten (hvemereldst.no). Alt man må fylle inn er alder, kjønn, høyde, vekt, hvilepuls (enkel forklaring gis i testen) og aktivitetsnivå.

– Verktøyet som forskerne har laget gir et meget presist mål også når man sammenligner med tradisjonelle kondisjonstester, sier Linhave.

– På sikt kan man se for seg at også legekontorer kan ta dette i bruk som en del av kartleggingen av pasientenes helsetilstand.

I første omgang er håpet å gi folk et par aha-opplevelser. Er man aktiv, kan man få en svært hyggelig overraskelse. Er man lite aktiv, kan man få et aldri så lite sjokk. I så fall får man en utfordring – ta dine 30 i 30 dager og gjør testen på nytt én måned senere. I testverktøyet får man også tips og råd til hvordan man kan øke aktivitetsnivået.

– De fleste vil nok bli aller mest overrasket over hvor lite som skal til for å skru tiden tilbake. Et par ekstra turer i uka, trapp fremfor heis eller et par reale ukentlige runder på trampolinen med ungene vil gi resultater, sier Linhave.

Så – tør du finne ut om det er du eller kroppen din som er eldst? Prøv nå, på hvemereldst.no.

NORTANN
- alltid vakre tenner

NORSMILE
- agent for Hong Kong Dental Technology

Vi tror på samarbeid med tannleger som vil ha dialog med tannteknikeren.

Send gjerne pasienten din til fargeuttak i våre representative lokaler rett ved Jernbanetorget i Oslo, Skippergata 33 (inngang vis-a-vis P-hus Clarion Hotel Royal Christiania).

Tlf: 22 29 27 14 - Tlf: 23 38 80 08 | www.nortann.no - www.norsmile.no

Sommarsolsnu og høgsommar

Av tannlege Johnny Grøthe

Sommarsolsnu 21. juni vart i gamle dagar feira som *midtsommarblot*.

Mykje av tradisjonane omkring sommarsolsnu er smelta saman med *jonsokkvelden* og *jonsokdagen* (*jønsøk* i hallingdialekt) som har ei sol som primstavmerke. Jonsok eller Jons-vok (også kalla St. Hans) har sitt namn etter apostelen Johannes som fekk sin fødedag lagt til denne dagen, eit halvt år før fødedagen til Jesus. Ordsammansettinga med «vok» kjem av vaka, halde våkenatt. På denne lysaste dagen i året var alle hekser og vonde vette ute. Ein skulle ikkje leggja seg jonsoknatta. Ville ein likevel gjera det, skulle det vera på låven eller i ei lauvhytte. Jonsoknatta vert enno feira med bål og eld. Tradisjonane knytta til jonsok er meir av det folkelege og førkristelege slaget enn kyrkjelege. Den sterke folkelege feiringa irriterte pietis-

tiske krefter på 1700-talet så mykje at dagen vart prøvd avskaffa som heilagdag slik den då var.

På sjølve augneblinken for sommarsolsnu ville vatn verta til vin, så til eddik og deretter til vatn att. Dette gjekk svært fort, men likevel måtte ikkje tøy vaskast for eddiken ville løyse opp kleda.

VIKTIGASTE HØGTIDA

I SOMMARHALVÅRET • Jonsok var den viktigaste høgtida i sommarhalvåret og også den viktigaste merkedagen. Dogg samla jonsoknatta skulle ha stor kraft og skulle mellom anna kunne gjera blinde sjåande att. Fordi spirande lauv kunne verna mot dei underjordiske, vart det pynta med lauv både inne i husa og hjå husdyra. Husdyr som fekk eta planter plukka ved midnatt, ville halde seg friske heile året. Lækjande planter og trylleurter for heile året skulle sankast jonsoknatta. På

gardane var dagen ein kviledag; det passa bra fordi såkornet var kome i jorda, og slåttonna enno ikkje hadde byrja.

HØGSOMMAR • I norrøn tid vart perioden 13. juni – 12. juli kalla *solmånad* og månadsperioden etterpå for *heyon-nir*. Dette går dels att i den fyrste tida primstaven vart brukt, juli heitte då *høytmånad* og juni *skjærsmørr*.

På *syftesokdagen* (syfte = rense) 2. juli skulle åkrane rentsast for ugras. I rekkja av heidenske ásatru-bålfestar var festen på *syftesokkvelden* 1. juli årets siste. Syftesokbålet var ei ofring til ånda i treet med bøn om at all vegetasjon måtte leva vidare Ved ofringa batt dei lange remser av brisk og lyng fast til ein stokk med «armar» og sette den på toppen av syftesokbålet.

No kunne slåttonna ta til, men andre stader markerte *knutsov* 10. juli starten på slåttonna. På denne dagen er prim-

stavmerket ein ljå. Ein eller to dager seinare var merket ei rive, Kari med riva.

I gamal norsk tidsrekning var midt-sommnar 14. juli. Ein eldgamal skikk var å halde ei slektsmønstring på denne dagen. Alle i slekta gjekk fram til den fremste i slekta, og han skar eit merke i ætta si talstokk for kvar som var i live. Ved hjelp av urter skulle dei prøve å få vita korleis det skulle gå i livet.

Dagen, som ligg midtvegs i sommarhalvåret, var ein festdag med leik og dans, ofte på stølane. Primstavmerket er eit tre med sol over. No var slåtten

Primstav eller rimstav er en flat, stavformet kalender laget i trevirke. Primstaven stammer trolig fra den enda eldre runekalenderen, som er kjent siden 1200-tallet, men godt kan være enda eldre. Primstaven var i bruk til det ble vanlig med trykte almanakker. Sommersiden gjelder fra 14. april til 13. oktober. Vintersiden fra 14. oktober til 13. april. Foto: DigitaltMuseum.

i full gang, og både *Mari Vassause*, 20. juli, og *Jakob Våthatt*, 25. juli, var viktige merkedagar for våret – med otte for regn i slåtten. Åker og eng måtte ikkje rørast på Mari Vassause-dagen, det ville gje ulykke.

OL Sok • *Olsokdagen* 29. juli var til minne om Heilag-Olav (St. Olav) og slaget på Stiklestad i 1030. Merket var

ei øks, St. Olavs stridsøks. Løva i det norske riksvåpenet held Olavs øks i framlabbane. Olsokbål var vanleg.

Vesle olsok, 3. august, har ei mindre øks som merke, det var til minne om opptakinga av St. Olavs lik, det vart på denne dagen i 1031 lagt i innvigd jord i Klemenskyrkja, og Olav vart erklært helgen.

Art in Dent AS

Tanntekniske laboratorium
Trondheim

Har åpent i hele sommer

Tlf. 73 52 33 00

Fullservice laboratorium - alle formater - Digitale filer - 3D modellprint
Ring oss gjerne for å høre mer om våre tjenester. Det kan lønne seg.
Rask og effektiv service. Dere finne oss på følgende steder:

Trondheim - Levanger - Narvik - Steinkjer - Stjørdal - Kongsvinger
73523300 74080433 76960060 74163940 74828600 62821600

The signatur of dental vision

email/filer til: trondheim@artindent.no

www.artindent.no

Make America great again

Av tannlege Nils J. Jacobsen

Jada. Jeg vet det. Jeg går i ring. Men amerikansk presidentvalg og New York City Marathon på samme uke er en sjeldent kombinasjon.

Det blir for fristende å gjøre om igjen den forrige turen da folkehavet på Times Square jublet for Obamas gjenvalg, mens orkanen «Sandy» satte byen under vann. Så jeg prøver igjen: Denne gangen er det en tvekamp mellom den politisk erfarte Hillary og realitystjernen Donald, begge fra New York. Alle medier har vedtatt at hun skal vinne, selv Fox News har liten tro på noe annet. New Yorkerne er klare til å feire den første kvinnelige president med valgvake på Times Square. Dit vil jeg også.

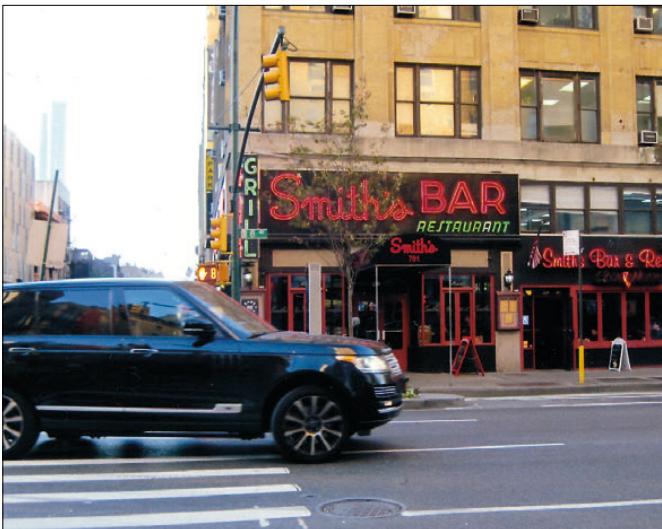
TRUMP TOWER • Lokale TV-stasjoner holder meg oppdatert om valgkam-

pens gang. Det er noen dager til valget og i mellomtiden tråler jeg Manhattan. Det er novemberkaldt i byen, særlig på taket av on-off-bussene. Den vittige, svarte guiden med de fargerike hodeplaggene sier det er aircondition der opp. Det er varmere å daffe rundt til fots og anløpe der sult og tørst og nysgjerrighet bestemmer. Pubene er utmerkte steder for å komme i kontakt med folk. Brian, min skotske sidemann på Smith's BAR, er den eneste som tror at Trump vinner. Folk er dritteli eliten og de profesjonelle politikerne, sier han. Og hørte du at Hillary kalte Trump-velgerne for «deplorable»? Det kommer hun til å angre. Se på Brexit, meningsmålingen er ikke til å stole på.

Noen kvartaler fra hotellet ligger Trump Tower på 5th Avenue. Før valget kan man komme inn i bygningen, men

etter valget blir hele gaten sperret av. I femte etasje av denne skyskraperen er det en vinterhave og i underetasjen en grillrestaurant og små spesialforretninger. Jeg vil gjerne ha med meg en lue med «Make America great again». Den koster 24 dollar, og jeg har pengene klar, men får ikke kjøpe. Man må bo i USA og oppgi e-postadresse. Amerikanerne i køen som ikke vil oppgi sin adresse, blir sure de også, men det hjelper ikke.

MUSEUM OF MODERN ART • Ikke langt fra Trump Tower ligger Museum of Modern Art (MoMA), mer inneklemt enn jeg kan huske, men jeg sveiper innom, denne gangen for å se hva de har av installasjoner. Jeg er fascinert av at en sammenstilling av dagligdagse gjenstander kan gi en kunstnerisk opp-

Pubene er utmerkede kontaktsteder.

ABC har alt klart for direktesending fra Times Square.

levelse. Det har falt seg sånn at jeg nylig har vært innom Moderna Museet i Stockholm og Tate Modern i London, og nå vil jeg sammenlikne. Tate Modern slår det meste. MoMA fremstår denne gangen som utkonkurrert. Men de skal ha poeng for å unnlate å stille ut enda en kopi av den mye omtalte Duchamp-urinalen, som de andre museene aldri blir trøtten av. I tillegg har MoMA en tiltalende restaurant der konseptet med at alle sitter ved langbord, til min forbløffelse fungerer utsmerket. Uten mat og drikke fungerer en kunstkjener ikke. Æ-hm.

Jeg tar en tur innom Macy's i samme slengen. Dette kjempemagasinet er også en kulturell opplevelse, på sin måte. Her inne treffer jeg Tim, som prøver og prøver jakke etter jakke og holder foredrag for meg om sitt liv. Ikke har jeg penger og ikke har jeg jobb, sier Tim, men jeg har kredittkort og jeg har lyst på en jakke. Er det hasj det lukter? Personalalet blunker til meg, de har nok sett ham før. Selv kommer jeg ut med en genser jeg ikke har bruk for.

FN-BYGNINGEN • Det neste målet blir FN-bygningen på bredden av East River, der kjelleren var oversvømmet sist. Men nå er det bare å stige på og bli guidet rundt. Norge har stor prestisje her, om ikke for annet så for betydelige økonomiske bidrag. Trygve Lie henger på lobbyveggen sammen med de andre

Trump Tower på 5th Avenue er tilgjengelig før valget.

generalsekretærerne, og Per Kroghs freskomaleri i Sikkerhetsrådet lar seg ikke overse. Det er ellers flust med kunst både inne og ute, donert av andre medlemsland. Vi lister oss i bakgrunnen mens Sikkerhetsrådet har møte, og observerer hvordan hundene snuser seg gjennom hver kvadratmeter av plenumsalen før møtet i hovedforsamlingen tar til. Guiden foredrar om alt FN får til, og sier klokelig lite om det FN ikke får til, blant annet fordi mange nye av de 193 medlemslandene stemmer for

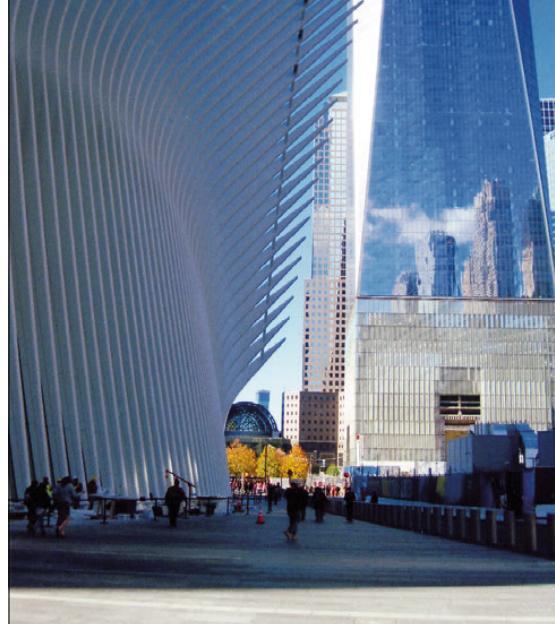
resolusjoner de aldri har tenkt å rette seg etter. Og guiden sier lite om at Sikkerhetsrådet er handlingslammet av gamle medlemsland med vetoret.

GROUND ZERO OG

FRIHETSGUDINNEN • Et annet «must» her i byen er en visitt ned mot Battery Park til Ground Zero, der hvor tvillingtårnene i World Trade Center sto. Nå rager et nytt tårnbygg 541 meter opp i været, flankert av den såkalte Memorial Pavilion, som en slags inngangs-

Maratondeltakere i god form før mål i Central Park.

Alt er nytt der Twin Towers sto før.

portal til det hele. Det er et stilig byggverk som Snøhetta har stått for. I undergrunnen finnes 11. septembermuseet, og i parken finnes det egentlige minnesenteret, The Twin Pools, som består av gigantiske vannbassenger med en foss i midten, der alle navnene på omkomne er inngravert på kantene. Høytidelige skilte anmoder folk om å oppføre seg stille og verdig her. Og det gjør de. Ikke langt utenfor står det en vogn og selger halalpølsjer.

Et stykke herfra starter båtturer på elvene som omkranser Manhattan på hver sin side. I skarpt, solfylt høstvær gir jeg meg med og kan betrakte byens scenarioer fra et annet perspektiv, mens den stilige gamle Brooklyn bro og Frihetsgudinnen seiler forbi. Livet er til å holde ut.

NEW YORK-MARATON • Både hotellet og gatene er fulle av maratonere. Søndag går løpet av stabelen med 50 000 deltakere fra 93 land og 5 000 politifolk til å passe på. Her skal ikke terroristene få en sjanse, og ingenting skjer heller. Deltakerne løper gjennom

flere bydeler, krysser over elven fra Brooklyn til Manhattan og sliter seg oppover 1st Avenue mot målområdet i Central Park. Joda, mange sliter, men forbausende mange ser helt uberørt ut. Og de fleste er voksne mennesker som har betalt dyrt for å være med. For den kvinnelige vinneren er det tredje gang. Men hun slår ennå ikke Grethe Waitz, sier kommentatoren. Etter løpet hører jeg deltakere snakke sammen:

- Hvor skal du neste gang?
- Havana, svares det. Dette er ikke hvem som helst hverken med hensyn til kondisjon eller økonomi.

I tilskuerkøen kan jeg ikke la være å beundre svensker som har overkommel sin flaggfobi og heier på sine landsmenn like ivrig som nordmenn på syttende mai, en aktivitet som svenskene ellers gjør mye narr av. Det er få spor av valgkamp blant tilskuerne. En enslig dame sleper rundt på noe Hillary-materiell, men få bryr seg. Tirsdag skal det skje. Og jeg er klar til valgvake.

VALGVAKE PÅ TIMES SQUARE • Joda. Der er stappfullt av folk på Times

Square, som er midt inne i en fornyelsesprosess, også her med Snøhetta som medspiller. ABC sender direkte fra stedet og de svære TV-skjermene presenterer fortløpende resultater fra forskjellige stater og steder utover kvelden. Men stemningen er laber. Folk får tidlig mistanke om at dette går gjerne veien, sett fra en New Yorkers side. Det hjelper ikke at begge kandidatene bor i byen. Et øyeblikk blaffer stemningen opp, da en lokal Hillary-seier blir annonsert, men så stilner det helt av. Et par tre svarte demonstranter går rundt med påkledning som sier «Blacks for Trump», men ingen bryr seg med dem heller. Folk er skuffet og går tidlig hjem. «Make America great again» faller ikke i smak. Kontrasten til Obama-seieren for fire år siden er overtydelig.

I ettertid får mediene det travelt med å bortforklare at de har hausset frem vinneren ved å skandalisere ham på alle vis, samtidig som han har skaffet dem gode og tiltrengte seertall. Men det er en annen historie.

Klorheksidin munnskyll med god smak!

BEDRE SMAK

- pasienten fullfører behandlingen

FRI FOR ALKOHOL

- svir mindre

0,12% CHX konsentrasjon + CPC gir

LIKE BRA EFFEKT som 0,20%

CHX

MINDRE BIVIRKNINGER

INTENSIV KORTTIDSBRUK 0,12% CHX + CPC MUNNVANN

- Motvirker tannkjøttsproblemer
- Reduserer bakterier og styrker tannkjøttet
- Reduserer plakkdannelse
- 9 av 10 mener at GUM® Paroex smaker bedre*

* Data on file

Sunstar | Tel 909 84154 | info.se@se.sunstar.com

Nå endelig på

apotek

Gråt Baalbek, gråt

Av tannlege Johnny Grøthe

Tilfeldigheter førte meg til Baalbek i Libanon, det er jeg skjebnen takknemlig for.

Egentlig var det Palmyra i Syria som sto på programmet for utflukten fra Beirut i Libanon. Vi var tre-fire norske FN-offiserer som var på permisjon fra vår FN-tjeneste på Gazastripen, dette var i 1958 da forholgene i hele området var relativt fredelige.

Vi hadde dagen i forveien bestilt taxi som skulle kjøre oss fra Hotel Omar Khayyam i Beirut hvor vi hadde innlojsjert oss, kjøre over Libanon-fjellene, krysse Bekaa-dalen med den strategisk viktige Litani-elven, videre over Anti-Libanon-fjellene til sletten mot Damaskus og derfra litt nordover til ruinbyen Palmyra. Den er en ruinby fra gresk-romersk og romersk tid. På mange måter kan en trekke sammenlikninger mellom Palmyra og Baalbek som begge har mektige og imponerende ruiner fra samme tidsepoke.

Det var litt kortere vei til Baalbek enn til Palmyra, men Baalbek ble målet

fordi samme dagen ble grensen mellom Libanon og Syria stengt grunnet en nettopp vedtatt plan om en type union mellom Syria, Jemen og Egypt. Derfor måtte planen om tur til Palmyra skrinnlegges, og Baalbek ble turmålet. Selv om vi hadde FN-uniformer med kjent FN-lyseblå beret og halstørkle og utstyrt med FN-pass ville vi ikke ha mulighet til å bli sluppet over grensen, uten offisielt FN-oppdrag, bare en permisjonstur. Det skulle vise seg at Baalbek var et like godt valg som Palmyra.

TEMPELRUINER • Det Baalbek er kjent for, er de enorme romerske tempelruiner. Byen ble romersk koloni under keiser Augustus. Byen fikk murer og citadel, og noe er bevart for ettertiden. Tempelplassen i Jupitertemplet er 300 meter lang. Portalen er på syrisk vis flankert med to tårn og innenfor er en sekskantet forgård, omgitt av rikt dekorerte haller. Altergården har etter orientalsk vis omvekslende firkantete og halvrunde haller på alle fire sider samt to elegante vanncisterner på hver side for alterplassen i midten. En høy

trapp fører til slutt opp til templet som var en såkalt dekastilos med 10 søyler (kolonner) på respektive smalsider. Av disse står fortsatt seks søyler, omkring 20 meter høye.

Jupitertemplet inneholder noen av verdens største bearbeidede steiner, den største omkring 21 meter lang, fire meter høy og fem meter bred med en antatt vekt på omlag 1 500 tonn. Andre templer var Bacchustemplet og Venus-templet.

Theodosius I lot Jupitertemplet ødelegge og oppførte så en kirke på alterplassen Allerede i 634 inntok araberne Baalbek, og de bygde om templet til en festning. Mongolene inntok og raserte Baalbek i 1260; også jordskjelv, særlig et i 1759 har bidratt til ødeleggelse og forfall.

REISEMÅL • Baalbeks ruiner ble fra 1600-tallet et yndet reisemål for europeisk overklasse. Noen av de besøkende laget tegninger og stikk som bidro til at kjennskapen til ruinbyen ble utbredt. Fram til jordskjelvet i 1759 sto fortsatt ni søyler igjen av Jupitertemplet, tre ble

ødelagt av jordskjelvet så i dag er det seks igjen.

I november 1898 besøkte den tyske keiser Wilhelm II Baalbek under sin store orientreise. Han ble så begeistret at han foreslo utgravninger av området. Etter at de da rådende tyrkiske myndigheter hadde gitt sitt samtykke, var planlegginger allerede i gang ved juletider samme året, og under tysk ledelse ble ruinene utgravd fra 1900 til 1905.

HVORFOR GRÅTE? • Min overskrift er skrevet som et uttrykk for at Baalbeks innbyggere og andre interesserte og alle besøkende må føle trang til å gråte over at de imponerende og fantastiske byggverk er gått tapt for ettertiden, dels ødelagt av naturkrefter, men også mye ødelagt av vandalisme fra mennesker. Og kunne tempelruinene gråte, hadde også de gjort det.

Baalbek er en by i Bekaa-dalen i Libanon, beliggende 1 170 moh og noe øst for Litanielven. Den er verdenskjent for sine monumentale tempelruiner fra Romerrikets tid, da Baalbek, da kalt Heliopolis, var et av de største helligdommer i hele riket. Foto: YAY Images

Kirurgiklinikken
tann · kjeve · ansiktsskirurgi

Sertifisert etter
ISO 9001:2008
standarden

www.kirurgiklinikken.no
tlf 23 36 80 00, post@kirurgiklinikken.nhn.no

**Alt innen oral og
kjevekirurgi.
Implantatprotetikk**

Tannlege
Bent Gerner
spesialist i protetikk

Tannlege
Hauk Øyre
spesialist i oral kirurgi
og oral medisin

Tannlege
Eva Gustumhaugen Flo
Spesialist i protetikk

Lege & tannlege
Helge Risheim
spesialist i oral kirurgi,
maxillofacial kirurgi,
og plastikkirurgi

Henning på ski ned fra Lemel, Osjba (4 710 moh. i bakgrunnen).

På ski i Europas eventyrland

Av tannlege Henning Myhre

Øvre Svaneti, landet hvor de snakker svansk. Det kan høres ut som innledningen på en gammel Donald Duck-historie skrevet av Carl Barks.

Svansk er et utrydningstruet språk som kun snakkes av cirka 40 000. Det er også et av verdens eldste språk som fortsatt brukes, ved siden av eksempel sanskrit. Språket er beslektet med georgisk men skilte lag fra dette for kanskje 5 000 år siden. Svansk er morsmålet, men det undervises ikke på skolene og brukes ikke i offentlig sektor. Litt slik som vi i Norge behandlet samisk for en generasjon eller to siden. Språket har flere vokaler enn vårt, faktisk hele 18 stykker inkludert våre ø, æ og å, men også dobbeltformer av disse.

Svaneti er i dag en region i Georgia som har cirka 25 000 innbyggere. Riket hadde sin storhetstid i antikken og

strakte seg den gang til Sotchi i vest, hele Kaukasus (inkludert Europas høyeste fjell Elbrus), Satsjkhere og til det Kaspiske hav i øst samt til havnebyen Poti ved Svartehavet i sør. Ifølge den greske geografen Strabon hadde Svaneti rundt år null en million innbyggere og kunne mobilisere en hær på 200 000 mann. Riket inngikk ofte allianser med sine naboland og var på 1500-tallet nært knyttet til Georgia. I middelalderen hadde de en ganske demokratisk styreform hvor bygdeting, der alle kvinner og menn over 20 år kunne delta, fattet vedtak i viktige saker og valgte bygdelederen. Øverste leder i Svaneti var fyrsten som kunne være en kvinne eller en mann. Svaneti ble innlemmet i det russiske Tsar-imperiet på midten av 1850-tallet, mest for å unngå å bli angrepet fra Tyrkia i sør. I 1924 ble Svaneti med i Sovjetunionen som en del av den georgiske sovjetrepublikken. Fra 1991 har det vært en del av Republikken Georgia.

Josef Vissarionovitsj Dzjugasjvili, bedre kjent som Josef Stalin, (Stalin er avledet av det russiske ordet for stål), ble født i byen Gori i Georgia i 1878. 20 år etter var han i gang med prestetutdannelse i hovedstaden Tbilisi, som han dessverre for ettertiden forlot ganske raskt til fordel for politisk arbeide.

I Svaneti lever de fleste av primærnæring med skogbruk, husdyr og landbruk som nesten utelukkende er økologisk. Turismen er i rask vekst og store vannkraftverk dekker halvparten av Georgias strømforbruk. De ble kristnet i år 533 og er georgisk-ortodokse kristne, men svansk mytologi og førkristen gudetro lever fortsatt i beste velgående delvis sammensmeltet med den ortodokse kristendommen. En del svanere er blonde og blåøyde og det var faktisk noen vikinger som slo seg ned her på sin vei til Miklagard. Knut Hamsun reiste i 1899 gjennom Nord-Kauka-

Henning og Jan Richard på vei opp mot Lemel.

sus, Persia og Tyrkia og i 1903 ga han ut sin reiseskildring «I Æventyrlend»:

Når man ser de gamle landsbyene i over 2000 meters høyde (for øvrig de høyest beliggende i Europa) med de karakteristiske middelaldertårnene, kan tankene gå til Astrid Lindgrens fortelling om brødrene Løvehjerte og Nangi-jala. Og i fjellene rundt disse eventyraktige landsbyene kunne det godt hende at det bodde noen drager.

I Georgia stod også vinens vugge for 8 000 år siden hvor amfora-leirkrukker kalt qvevri (som i Asterix og Obelix) ble fylt med knuste druer med steiner og stilk lagt til gjæring av gjærsoppen på drueskallet. Krukkene ble forseglet med bivoks på innsiden og ble gjerne gravet ned i jorden for å holde temperaturen jevn. Produksjonen skjer på samme måte i dag og metoden står på Unescos verdensarvliste. Den gir tørre, kraftige viner som er svakt oransjefarget – en type vin som ofte kalles naturviner eller oransjeviner. Mange av produsentene jobber også økologisk eller biodynamisk, og det er vanlig å tilsette lite eller ingen svovel.

Hvordan havnet vi så på skiferie her?

Henning og Audun går gjennom midtre Usjgol.

Like ved Stavern hvor jeg har bodd siden 1985 vokste brunlanesingen Jan Richard Bærug opp. Etter videregående tok han russiskurset i militærret før nye språkstudier på Blindern og i Leningrad. Samtidig jobbet han som reiseleder i en rekke øst-europeiske og sentralasiatiske land. Så ble bopelen Riga i Latvia hvor han nå har bodd i 25 år, og jobbet, blant annet som leder av Nordisk Ministerråds

informasjonskontor. I 2009 var han på en tredagers fjelltur i Georgia og via noen fjellførere fikk han tilbud om å bli en av fem medeiere i Grand Hotel Ushba som ligger ved foten av den 4 710 meter høye tvillingtoppen Ushba. Hvis man oversetter navnene direkte fra svansk, istedenfor engelsk oversettelse via georgisk, vil Ushba skrives som Osjba.

I denne artikkelen er det ikke konse-

Svansk lunsj i bygda Etser.

kvent bruk av de svanske oversettelsene, men også bruk av de engelske navnene som er oversatt fra georgisk. Siden disse er mer internasjonalt kjent og brukes i andre artikler om området. Hotellet med annekset har til sammen 13 rom med plass til 35 gjester. Nesten all mat som serveres er kortreist og lokalt produsert, enten det er øl, saft, syltetøy og honning eller egg, kjøtt, grønnsaker og yoghurt. Vinen kommer fra Kakheti sørøst i Georgia.

Hotellet har internett, men ikke TV, og strømmen kommer og går (men alle unntatt industrien i Svaneti har gratis strøm, så folk aksepterer at strømmen kan være noe labil). Rommene er veldig koselige med steinvegger og grovt treverk. Vedfyrt radiatorer sørger for at det er varme, selv om strømmen er borte iblant, og byggverket ikke er helt etter Norsk Standard.

Sammen med skikamerat Åge lander jeg i sekstiden om morgenen i Kutaisi etter en halvert natt (tre timer tidsforskjell) i pøsende regnvær og fire pluss-

grader. Det betyr at det snør bra opp i Kaukasus-fjellene hvor vi skal. En smilende grensepoltivkinne (lignet litt på Katie Melua, som er fra Georgia) stempler passet og gir alle en halvflaske georgisk rødvin som velkomstgave. En ide for Gardermoen?

En gassdrevet Chrysler-taxi tar oss til Zugdidi, hvor vi bytter over til en sliten minibuss til Becho (Betsjvi) ved Grand Hotel Ushba (Osja). Veien opp dit er full av hull og vi kjører slalåm mellom store steiner som har rast ut i veien. Iblant møter vi gjetere med store geiteflokker, og kuer med store horn og ragede pels som i siste liten flytter seg for minibussen.

Ved lunsjtider blir vi tatt imot av en smilende Jan Richard vel fremme på Grand Hotel Ushba som ligger 1 610 meter over havet. Vi har med hilsninger fra kjente i Larvik, brunost og melkesjokolade. Etter å ha pakket ut på vårt romslige rom med eget bad og stor terrasse, spiser vi frokost (!) med hotellets to andre gjester. Det er to unge russiske

popsangerinner, Elena og Yaroslava, som har sitt tredje opphold på hotellet på åtte måneder. De liker godt å komme seg vekk fra stresset i Moskva og bruker tiden til å ri hester, gå langrenn og øve på sanger.

Frokosten er kraftig med egg, svanske pannekaker, hjemmelaget ost og syltetøy samt tyrkisk kaffe. Så vi bestemmer oss for å dra ut på en tur til Bak setra og kjører ned i knustørre sno. Joda, fjellene og snoen innfrir drømmene våre!

Middagen er en svansk variant av gulasj med kål og gulrot salat til, og selvfølgelig georgisk rødvin. Vi må samle krefter til neste dag, som starter tidlig.

Vi kjører med Levan, en av de tre brødrene fra gården som hotellet hører til. Brødrene er sammen med Jan Richard og den tidligere alpinisten Sjakå Margian eiere av hotellet. Bilen er en firehjulsdriven minibuss brukimpert fra Japan, og har følgelig rattet på «feil side» som de fleste bilene her

i Svaneti. Svanerene vil nemlig ikke kjøpe biler fra byene sør i Georgia fordi de mener de blir lurt til å betale for mye. Det er sjeldent vi kommer opp i mer enn 40–50 km/t på grunn av veistandarden og kuer som står i veien. Men til slutt ankommer vi Georgias nyeste skisenter Tetnuldi som ligger ved fjellet med samme navn, som rager 4 858 moh. Her er det toppmoderne seksstolsheiser og dagskort til kr 80, svært få mennesker og masser av flott frikjøring rundt løypene. Lunsj på kafeen med svanske spesialiteter kjøtt på grillspyd, brød med innbakt ost etc. Kalvekjøttet i Svaneti er for øvrig det mørreste jeg har smakt, kanskje fordi alle husdyrene går fritt ute hele året?

Etter lunsj kjører Levan, Elena og Yaroslava til den avsidesliggende fjellbygda Hædisj hvor bare seks familier bor, på 2 121 moh. Jan Richard, Åge og jeg tar heisen til topps på 3 167 moh. Derfra kjører vi i superlett puddersnø et stykke nedover fjellsidene. Så må vi på med feller å gå et stykke, før vi igjen

Hardfør gris og kortreist mat i Hædisj.

Åge har nærblikk med en av innbyggene i Hædisj.

Åge kjører ned fra Lemel mot Betsjvi-dalen hvor hotellet ligger.

kan glede oss over flotte svinger. Plutselig over en fjellrygg dukker Hædisj frem som et lite eventyr med sine mange godt bevarte middelaldertårn som Svaneti er så kjent for. Vi blir møtt av de andre som kom litt før oss, men også av en mengde nysjerrige kyr, stri-bustete griser og bjeffende hunder. Jan Richard har gått rundt hele Svaneti til fots om sommeren og på ski om vinteren, så han kjenner lokalbefolkningen i de fleste landsbyene. Her har han ordnet med middag til oss i det eldste huset i byen. Kjelleren hvor både mennesker og husdyr bodde er fra 500-tallet, men nå bor menneskene i etasjen over. Det er godt og varmt på det vedfyrt kjøkkenet hvor mor på 75 lager mat til oss på vedkomfyren sammen med sønnen og datteren. Faren på 89 år ser mer død enn levende ut der han ligger på divanen. Vi tror han er syk. Senere er han oppe og har tatt på seg tweedjakka og er ute og hugger ved. Det viser seg at han har følt seg litt dårlig iblant etter at han sluttet å røyke!

Neste morgen går vi med hodelykter fra hotellet i sytiden, gjennom bygder hvor alle hundene bjeffer på oss, mens vi passer oss for ikke å tråkke fellene ned i alle kurukene fra kyrne som er sluppet ut fra fjøset. Sola begynner å varme tidlig i dag, selv om vi er i siste uke i januar er det som påskeforhold i Norge. På cirka 2 700 moh. raster vi med matpakker som Jan Richard har ordnet for oss. Utsikten til tvillingtoppen Osjba (Ushba) og andre flotte fjell er majestetisk. Vi velger å ikke gå høyere og brattere fordi skredfaren er stor med mye nysnø, og vi svinger oss i florlett snø nedover til dalen. Åge og jeg slapper av i sola utenfor hotellet med georgisk tørr hvitvin, mens Elena og Yaroslava synger russiske sanger til oss. Dette er en litt annerledes afterski enn ompamusikk i Østerrike!

Ny dag, tidlig av sted igjen, med litt mer nordøstlig kurs mot Gol-dalen. I dag har vi følge av hundene, Tarzan en svart pensjonert svansk kamphund med kuperte ører og hale, og en litt yngre grå-hvit stor hund som er blitt døpt Pølsebakken fordi han er veldig

Matlaging i Usjgol.

hissig på å spise opp matpakkene våre. Gjennom de fraflyttede landsbyene nedre og øvre Gol er det litt skare fordi det var plussgrader i går. Når vi kommer opp til Gol-setra er det tørr fin snø. Etter å ha rastet har vi enda en fantastisk nedkjøring, og når vi kommer til skarelaget har dette heldigvis tint opp i sola.

Onsdag morgen går vi gjennom bygda Tvebisj nedenfor hotellet. Vi passerer forbi huset hvor svaneren Maherby Argvlian bodde en periode etter han som 125-åring måtte flykte fra Abkhasia i 1993 da russerne tvang 200 000 etniske georgiere ut av landet. Da han døde to år senere var han far til ni barn med to koner. Siste gang han ble far var han hele nitti år. Det sies at

det er den friske svanske yoghurten som gir et slikt langt liv.

Vi fortsetter forbi Tvebisj opp den gamle slalåmbakken og bratt opp gjennom skogkledd åser til Mozir-toppen. Her på 2 285 moh. er det et kapell som har gudstjenester om sommeren når det er seterdrift her. Men det er også tilbodelse av de gamle svanske gudene for sola, himmelen og jaktlykke. Fra Detsil (Himmelfjellet) på 2 577 moh. kjører vi ned til bygda Etser hvor vi som vanlig blir møtt av tykkraggete kuer, smågriser og bjeffende hunder. Vi følger etter den ortodokse presten i bygda ned til den svanske fyrstens tårn og borg, hvorfra det Svanske riket ble styrt i svunnen tid. Litt lenger ned har Jan Richard ordnet med lunsj for oss på et

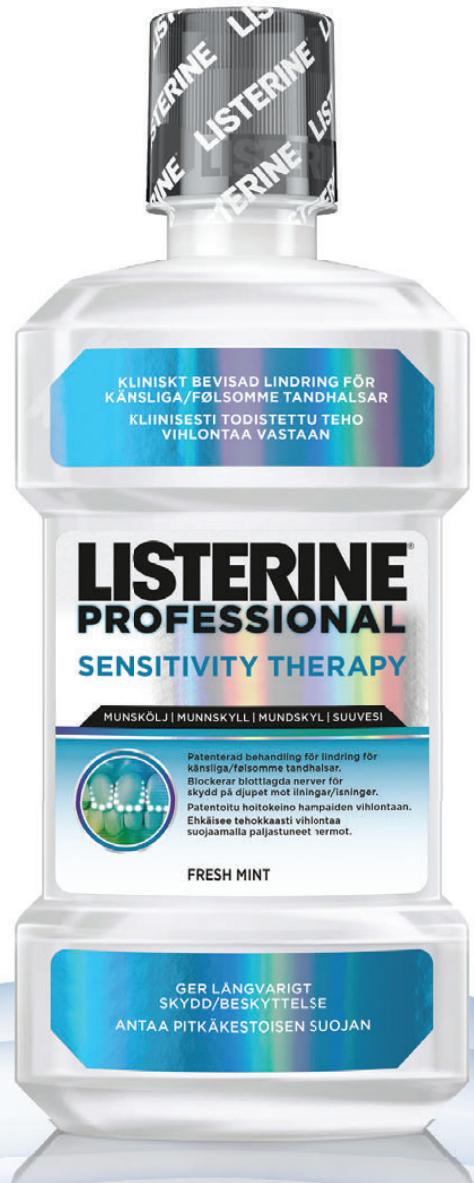
BLOKKERER 92 % AV DENTINKANALENE ETTER BARE 6 SKYLLINGER in vitro^{*1}

Alkoholfrie Listerine® Professional Sensitivity Therapy et munnskyl til bruk to ganger daglig, bygger på kaliumoksalat-krystallteknologi:

- Kaliumoksalat bindes til kalsium i spyttet, og krystaller dannes.
- Krystallene lagres dypt inne i eksponerte dentinkanaler.
- Krystallene bygges opp ved hver skylling, noe som gir en dyp, stabil og heldekkende forsegling av dentinkanaler.

Listerine® Professional Sensitivity Therapy kan brukes separat for langvarig beskyttelse,^{2,3} eller i kombinasjon med tannkrem mot sensitive tenner.

Profesjonell munngleie hjemme

Dette produktet skal ikke anbefales til pasienter med kjent nyresykdom, nyrestein eller malabsorpsjonssyndrom, eller til pasienter som har et høyt inntak av vitamin C (1000 mg eller mer per døgn).

1) Sharma D et al, 'A novel potassium oxalate-containing tooth desensitizing mouthrinse: A comparative in vitro study' Journal of Dentistry Vol 41 S4 2013 Pg S18-S27 2. Ved bruk 2 ganger daglig. 3. Relief of hypersensitivity DOF 4 - 2012, Combination Tubule Occlusion, DOF 2 - 2012. *Basert på % hydraulisk konduktansreduksjon. NO/LI/13-0070a(1)

Frittgående kyr i Hædisj.

pensjonat drevet av gode venner. De er begge lærere, han er waliser med oppvekst i Zimbabwe og Canada. Hun er fra Kakheti som er det største vindistriktet sørøst i Georgia. Hun er lærer i fransk, engelsk og russisk og sliter med å få de unge svanerne til å forstå hvor viktig fremmedspråk er, i en region hvor turismen er i sterk vekst. Sommerturismen med fjellvandringer er veletablert, og vinterturismen med skiturister øker fra år til år.

Hun har laget et overdådig måltid til oss med suppe, ravioli, grillt kalvekjøtt, rødbeter, og andre ferske og syltede grønnsaker. Prikken over i-en er selvplukket sopp i en stuing med løk. Til maten får vi servert deilig rødvin fra hennes families vingård i Kakheti. Godt vi hadde brukt noen kalorier på veien hit!

Etter at vi tar farvel kommer Levan og plukker oss opp med bilen. Skikkelig service for de to eneste gjestene på hotellet etter at de russiske jentene dro i går. På kvelden kommer det to norske telemarkkjørere i 25-årsalderen. Den ene av dem, Audun, er barndomsvenn med en kamerat av sonen min!

Torsdag snør det igjen og Åge og jeg bestemmer oss for å dra til Tetrnuld Skiresort igjen. Det tar en og en halv time med vår dyktige sjåfør Levan. Vi kjøper dagskort til en pris under en norsk halvliter, men får bare kjørt to turer før anlegget stenger på grunn av mye vind på toppen. Det var den halvliteren! Litt småsure tar vi en kaffe i restauranten og Levan foreslår at vi kjører til Hatsvali skisenter som ligger nærmere Svanetis hovedstad Mestia. Dette anlegget er litt eldre, men har firestolsheiser og fine bakker med mye snø. I tillegg ligger det i skyggen med skog rundt så det er lite påvirket av sol og vind.

På skisenteret spiser vi lokalt fanget ørret i valnøttsaus med georgisk øl til. Det smaker godt. Georgiere setter stor pris på god mat og drikke, i sovjettiden ble Georgia ofte kalt for Sovjets Italia. De har også sin egen skaplesesmyte: Etter at Gud skapte verden, fordele han landområdene mellom de ulike folkeslagene. Mens andre ventet på sin tur, holdt georgierne fest, spiste, drakk og koste seg. Da de omsider kom løpende, altfor sent, var det ikke lengre noe land

igjen til dem. – Men Herre, vi var oppatt av å hylle Deg og skåle til Din pris – sa georgierne. Da smelte Gud og ga dem landet han hadde tenkt å beholde til seg selv.

På veien hjem, også gjennom Mestia, må vi navigere oss mellom store steiner og hull i veien. Kuer, griser, hester og hunder som bruker hovedveien som sin naturlige ferdsselsåre skaper en del trafikale utfordringer. På rommet er det godt å varme seg med de vedfyrtre radiatorene.

Fredag blir siste dag på ski, men uten Åge som har vært syk i natt. Det blir Jan Richard, Audun fra Rodeløkka og meg som kjører med Levan mot Usjgol (Ushguli) landsbyene som står på Unescos verdensarvliste med sine 37 middelaldertårn. Hvert tårn representerer familiens enhet. Ble det krig og ufred, kunne hver familie rømme inn i tårnene gjennom hemmelige underjordiske ganger, trekke opp stigene mellom etasjene og kaste Stein eller helle brennende tjære over dem som prøvde å innta dem.

Veistandarden hit varierer fra dårlig til sykt dårlig og bulldozeren som pleier å brøyte har ikke vært her enda. Takk og pris for firehjulstrekk og høy bakkeklaring på Levans Mitsubishi Van. Det er 2,5 timers kjøring fra hotellet i 30–50 km/t. Vi blir sluppet av i Nedre Usjgol og går med feller gjennom de to første landsbyene til velkomst av de mange bjeffende hunder. Siden de tre Usjgol-landsbyene havnet på Unescos liste, er de blitt langt mer kommersialisert enn f.eks. Hædisj. Det er reklamer for overnatting og hesteriding overalt. Men turistene er ikke her på vinterstid, så vi går i ensomhet opp en fjellrygg til cirka 2 900 moh. i fin puddersnø. Det er aldri noen kamp for å kjøre i usporet snø, slik det kan være i mange skiområder i alpene og i Norge. I Kaukasus har man det stort sett for seg selv. Det er lite vind og en behagelig temperatur, men grunnet dårlig sikt helt opp mot toppen velger vi å snu og kjøre ned. Audun i telemarksvinger, Jan Richard og jeg i alpine svinger. Vi sikter oss etter hvert inn mot kirken øverst for

Audun og Henning på vei gjennom midtre Usjgol.

Audun på fjellet over Usjgol.

landsbyene. Bakenfor kirken skimter vi det mektige synet av Georgias høyeste fjell Sjkhara på 5 193 moh. Ved fjellene på andre siden ser vi Dronning Tamars (regjerte fra 1184–1213) sommerresidentens. Hun ble av svanerne tilbedt som en gudinne.

Så tar vi av oss skiene blant måpende kuer og bjeffende bikkjer, og begir oss

til hjemmet til en grensevakt Jan Richard kjenner. Maten er selvfølgelig laget på vedkomfyren og det er sikkert nok til å mette en familie en hel vinter.

Mette og fornøyde kjører Levan oss tilbake til hotellet hvor det blir middag og pakking før avreise ved midnatt, med bil til Kutaisi, en kjøretur på fire-fem timer. Det er ikke fritt for at vi er

misunnelige på Audun og studiekameraten hans fra førskolelærerstudiet i Trondheim, som skal være på skiferie her i hele tre uker. De vil garantert få mange fine opplevelser i Georgia, akkurat som vi har fått.

For det er virkelig Europas ukjente eventyrland.

Strandkanten.

Foto: Niklas Angelus.

Kl. 0000 på utgivelsesdato
www.tannlegetidende.no

Synet styrer din arbeidstilling Se bedre, lev bedre!

Vår filosofi handler om kvalitet og omtanke i alle ledd.

Våre spesialbriller og luper gir ikke bare bedre syn. Unik optikk i kombinasjon med kunnskap om ergonomi gir en helt ny arbeidsstiling. En arbeidsstilling som beskytter aksler og nakke og som hjelper våre kunder til et bedre liv.

"Sist høst ble det presentert en klinisk studie rundt bruk av prisme teknikk. Studien ble gjennomført i "Västra Götaland" i Sverige, ved instituttet for stressmedisin, og studien viste veldig bra resultater med en stor andel, om lag 80% av brukerne som tidligere hatt plager i nakke og skuldre, var helt eller nesten helt kvitt plagene."

ERGOOPTIKK
- et bedre liv

www.ergooptikk.no

**MERIDENT
OPTERGO**
OPTICAL ERGONOMIC SOLUTIONS

www.meridentoptergo.com

Smeden som tannlege:

Th. Kittelsens versjon

Av tannlege Reidun Stenvik

Det er vel kjent at smeden bidro til å trekke betente og vonde tenner før vi fikk tannleger her i landet.

Også utover på 1900-tallet kunne smedene bidra som tannhelsearbeidere på landsbygda, der man manglet tannlege. Derfor innledes Tannlegeutstillingen på Norsk Folkemuseum med et tablå der en smed trekker en tann på en forskremt jenteunge mens mor eller bestemor sitter trøstende ved siden.

Oslo Tannlegeforenings museumskomite har ansvar for utstillingen i samarbeid med Folkemuseets Torgeir Kjos. Da vi i fjor var i ferd med å revidere utstillingen, blant annet ved å producere nye veggplakater, hadde Kjos vært inne på nettstedet digitaltmuseum.no for å se om vi kunne finne bilder til bruk som illustrasjon. Han viste begeistrert frem fire tegninger av Theodor Kittelsen av en smed som skulle hjelpe en gutt som hadde tannpine og stor kul på kinnet, nærmest en «tegneserie» som viste forløpet fra gutten kom inn til tanna var ute. Ifølge opplysningene var disse bildene avfotografert av fotografen S. Worm-Petersen og var rent fysisk en del av fotoarkivet til Teknisk museum.

For undertegnede var dette en stor overraskelse. Jeg mente bestemt at disse tegningene var i Tannlegeforeningens (NTFs) besittelse, selv om jeg ikke kunne huske å ha sett dem i det nye lokalet i Haakon VIIIs gate. Det viste seg imidlertid at de fire Kittelsen-tegningene fortsatt henger på veggen i NTFs sekretariat. Men hvor stammer de fra? Jeg tror at foreningen hadde kjøpte tegningene av tannlege Leif Hol-

den, tidligere president i NTF (1953–55), og at dette trolig skjedde på 1980-tallet. Men hvor hadde Holden kjøpt eller fått disse tegningene, og hvorfor hadde de avfotograferte tegningene havnet på Teknisk museum? Dermed startet et detektivarbeid som har gitt oss noen svar.

Aller først tok jeg kontakt med fotoarkivar Arne Langlete på Teknisk museum. Han hadde ikke flere opplysninger å bidra med, bortsett fra at avfotograferingen *trolig* hadde skjedd i perioden 1890 til 1915, året etter at Th. Kittelsen døde. Torgeir Kjos som hadde bladd i sine mange Kittelsen-bøker og søkt på nettet, kunne heller ikke bidra med ytterligere opplysninger. Hans teori var at disse tegningene «dreier seg om den fattige Kittelsens mange leilighetsoppdrag til aviser, vitighetsblader eller til virksomheter eller privatpersoner». Han antok imidlertid at tegningene kan ha vært presentert på en salgsutstilling og kjøpt opp umiddelbart og senere ikke offentliggjort og lagt til: «For alt jeg vet kan de likevel være velkjente blant Kittelsen-ekspertene, men hyppig reproduusert er de i alle fall ikke.»

Men for museumskomiteen var jo poenget å finne illustrasjoner til tannlegeutstillingen, så vi kontaktet NTF for å få tillatelse til å benytte tegningene til blant annet ny plakat i smia. Og det fikk vi. NTF bekostet avfotografering og ga tillatelse til å bruke tegningene på Folkemuseet. Nå henger en ny plakat med tittel Tanntrekkeren i smia, teksten er på norsk og engelsk, og illustrasjonen er de fire Kittelsen-tegningene. Kanskje litt «misvisende» fordi denne smeden ikke trekker tenner med tang,

men ved å skremme pasienten. Vi kan vel nærmest karakterisere dette som en tegneseriestripe, og «stripen» må være tegnet i tegneserienes barndom all den stund Kittelsen døde i 1914.

Museumskomiteen var altså i mål, men «Froken Detektiv» kunne ikke gi seg. Leif Holden tok eksamen i 1924 og etablerte seg som tannlege med praksis i Parkveien 60 i Oslo fra 1930, altså flere år etter Th. Kittelsens død. Hvorfor hadde han fått tak i tegningene? Jeg visste at Holden hadde to sønner, lektor og lokalhistoriker Knut Holden født i 1928 og advokat Kjell Holden født i 1941, og hadde et visst håp om at de kanskje kunne vite noe. Jeg hadde mest tro på Knut fordi han er eldst, og på grunn av hans profesjon. Han var hyggelig og forekommende og husket tegningene, men han kunne ikke bidra med ytterligere opplysninger siden forældrene ble skilt mens han var ganske liten.

Det viste seg imidlertid at Kjell hadde ytterligere informasjon, som ga oss noen tips om hvor tegningene av et «besøk hos smeden» stammer fra. De hang nemlig på veggen i Leif Holdens kontor i Parkveien 60, noe som begge brødrene kunne minnes. Kjell tror imidlertid at de hang på samme sted da hans morfar, Herman Brun, praktiserte i det samme lokalet. Brun ble tannlege i 1889 og var president i NTF 1919–21, og vi kan trolig anta at han fikk disse tegningene som honorar, enten fra Kittelsen selv eller av en som hadde kjøpt tegningene av Kittelsen.

Så langt var vi kommet da det nærmest seg deadline for levering av denne artikkelen til Tidendes sommerhefte. En kveld sendte jeg imidlertid en forespør-

Tanntrekkeren

■ I gamle dager var det mange «gode» råd for å lindre tannverk. Man kunne for eksempel stikke en flis fra et «tanntre» i tannen og deretter sette den tilbake i treet. Når barna felte melketenner, ble tennene ofte banket inn i en vegg eller i setet på en kubbestol fordi man trodde treets kraft ville overføres til de nye tennene.

Tannsmarter kunne bli borte hvis man spyttet i en elv som rant nordover mens man sa noen besvergende ord. Men den mest effektive måten var selvsagt å få trukket den vonde tanna. Før vi hadde tannleger, var det ofte leger som trakk tenner. Men hvis det heller ikke var en lege i nabolaget, kunne smeden være tanntrekker. Behandlingen ble utført uten noen form for bedøvelse. Smertene var ulidelige, men lettelsen over å bli kvitt «høltanna» desto større.

Mange tanntrekkere laget sine egne instrumenter, og noen av disse er ikke så forskjellige fra dagens utstyr. Arbeidsforholdene var ofte kummerlige, med dårlige lysforhold og elendig hygiene.

Bildeserie, trolig fra ca. 1900, som er en humoristisk fremstilling av smeden som tanntrekker, utført av den kjente kunstneren Theodor Kittelsen. Tegningene tilhører Den norske tannlegeforening.

Set of drawings, probably from the early 1900s, presenting a caricature of the blacksmith as tooth puller, made by the Norwegian artist Theodor Kittelsen. The drawings belong to The Norwegian Dental Association.

Den norske
tannlegeforening

Kittelsen-tegningene henger på veggen i NTFs lokaler i Haakon VIIIs gate i Oslo. Foto: Kristin Aksnes.

sel til Kittelsen-museet ved Blaafarveværket der jeg vedla plakaten som nå henger i tannlegeutstillingen på Folke museet, og spurte om de hadde kjennskap til disse tegningene. Under over alle undere – svar kom allerede senere samme kveld fra Sverre Følstad ved museet. Han kunne fortelle at tegningene hadde vært vist på en Kittelsen-

utstilling i Oslo Kunstforening i 1964, altså 50 år etter Th. Kittelsens død. Leif Holden var oppgitt som eier, og tittel på de fire bildene var «Bilde av en smed ved ambolten som ved hjelp av en glødende jernstang og en hyssing trekker en betent tann.». Tegningene var ikke datert, men Følstad antok at de kunne være tegnet på 1890-tallet fordi de sti-

listisk minner om de mange tegningene til Johan Herman Wessels forfatterskap.

Den siste opplysningen kan vel styrke antagelsen om at det var Herman Brun som fikk tak i disse tegningene siden han i dette tiåret var etablert i sin tannlegepraksis i Parkveien i Oslo.

For mer informasjon – se vår hjemmeside www.dentalstoep-import.no

 Dentalstøp Import as
KVALITET TIL LAVPRIS
Vår ekspertise din trygghet

SERVER I SKY

Komplett, sikker og moderne skyserver integrert med dine programmer og applikasjoner. Tilgjengelighet fra hvor som helst og når som helst.

Komplett pakke inneholder:

- Helsenett
- Internett 100 mbit fiber*
- Online Backup
- Skyserver, kontinuerlig oppdatert og mest moderne serverløsning

Hvilke fordeler får du som kunde gjennom Upheads?

- Upheads er totalleverandør av alt utstyr, programmer og lisenser og ordner alt med ditt helsenettabonnement.
- Upheads datasenteret er godkjent av Norsk Helsenett.
- Upheads har vært Helsenett Partner siden 2010.
- Upheads har lang erfaring med pasientjournalsystemer, røntgensystemer og flere andre systemer for helseforetak.
- Upheads har gode innkjøpsavtaler på nettverk, datakommunikasjon og telefon.
- Konsulenter på døgnkontinuerlig vakt. Alltid tilgjengelig hvis og når du trenger oss.
- Egen servicedesk åpent fra 07:00 - 21:00.
- Sertifiserte konsulenter. Microsoft Gold Partner og Apple Professional.

Kontakt oss på telefon 400 82 194.

E-post: ck@upheads.no eller gå inn på upheads.no

SOMMER-TILBUD

Gratis konsultasjon
av din klinikks og 25%
rabatt på etablering.

UPHEADS®
DIN IT-AVDELING FOR HELSE

Gravrøvere fant faraoenes tannleger

Av tannlegene Gerd Hauge Østmo og Johnny Grøthe

De gamle egypterne var opptatt av å ta vare på tannhelsen

Tann- og kjvelidelser må ha vært menneskenes svøpe siden artens opprinnelse, men det er få nedtegnelser og opplysninger om dette og hvordan de ble behandlet. Tidendes sommernummer i 2005 har en artikkel om hvordan egypteren Sinhue hjalp kongen i Babylon av med tannverk, og i sommernummeret i 2007 fortelles det om egypteren Imhotep som er blitt kalt legekunstens historiske gud og verdens første kjente tannlege.

SKIKKER VARIERTE MED

TIDSEPOKER • De gamle egypterne hadde i forskjellige tidsepoker noe variertende skikker når det gjaldt å bevare de jordiske levninger av sine konger – faraoene – og de gjenstander som skulle følge disse inn i deres neste liv.

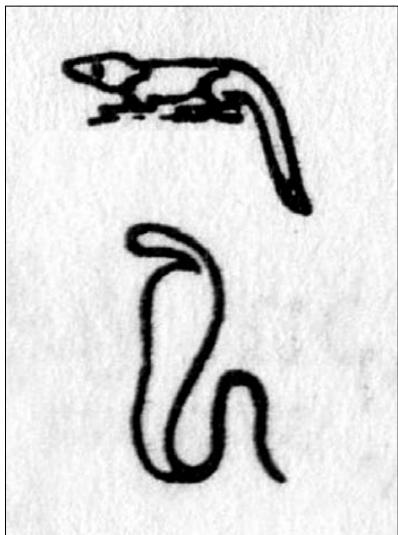
I noen tidsepoker ble faraoene gravlagt i dominerende pyramider, i andre tidsepoker ble de gravlagt i bortgjemte gravkamre på avsidesliggende steder, best kjent av slike er Kongenes dal der det epokegjørende funnet av Tutankhamons grav ble gjort i 1922.

Uansett gravleggingsmetode ble gravene ofre for gravrøvere som var ute

etter de skatter som befant seg der sammen med de begravde. Det er ofte tale om store kulturskatter, og det antas at bare omkring 30 prosent av disse skattene til nå er blitt avdekket.

TANNEGEGRAVER • For omkring ti år siden kom arkeologer på sporet av en gravplass i skyggen av Saqqara-pyramiden sør for Kairo. Men før de var kommet ordentlig i gang med arbeidet, kom gravrøvere dem i forkjøpet og satte sine egne gravearbeider i gang. Da arkeologene kom i gang med sine arbeider, fant de ut at dette var en gravplass der egypterne gravla tannleger.

Saqqara eller Sakkara er et gravsted i Egypt. Her er mange fremtredende personer i oldtidens Egypt begravet. Stedet er mest kjent for trinnpyramiden, den første av de egyptiske pyramidene, og omfatter også flere andre viktige graver. Foto: YAY Images

Dette er første gang det er skaffet bevis for at de gamle egypterne laget egne gravplasser for tannleger. Gravene ved Saqqara-pyramiden er omkring 4 000 år gamle og laget til ære for en sjefstannlege og hans to medhjelpere. De har fungert som tannleger for de kongelige. Dette viser at egypterne brydde seg om tennenes pleie og ville ta vare på dem.

Ved inngangen til gravkammeret er det to hieroglyfer som viser et øye over en støttann. Arkeologene antar at dette identifiserer de døde som tannleger.

Gravrøverne som satte arkeologene på sporet av de nye gravene ble senere tatt til fange og fengslet. Gravrøverne hadde neppe lagt merke til en forbannelse som var innskrevet på inngangen til sjefstannlegens grav. Der er det et symbol som viser en krokodille og en slang, dette er ment å skulle holde inntrengere unna.

An advertisement for Zirkonzahn dental implants. The top half shows a close-up of a dental professional's hands using a dental handpiece, with bright sparks flying from the cutting wheel. The brand name "Zirkonzahn" is prominently displayed in a bold, sans-serif font at the top. Below the image, large, stylized, handwritten-style text reads "ZIRKONZAHN IS NOT FOR EVERYONE". At the very bottom, smaller text provides contact information: "Zirkonzahn Worldwide - Syd-Tirol - T +39 0474 066 680" and "info@zirkonzahn.com - www.zirkonzahn.com".

VISSTE DU AT DU IKKE TRENGER Å BRUKE SALT FOR Å FÅ MER SMAK PÅ MATEN?

Mange av oss salter maten for å tilføre smak. Litt salt kan fort bli til mye salt. Bytter du ut saltet med friske krydderurter eller tørket krydder, gir du maten både spennende og god smak. Det skal ikke så mye til. Med noen små grep blir det beste du vet litt sunnere.

SMÅ GREP, STOR FORSKJELL
facebook.com/smaagrep

 Helsedirektoratet

HVER DRÅPE ER KONSTRUERT FOR Å BIDRA TIL Å REDUSERE KARIES RISIKOFAKTORER

Listerine® Professional Fluoride Plus tar hånd om risikofaktorene som er identifisert i Keyes-konseptet.¹

Alkoholfrie Listerine® Professional Fluoride Plus bidrar til å redusere risikoen for karies fordi det:

- Inneholder ekstra fluor (0,1 %) som styrker tennene
- Reduserer plakk
- Kontrollerer den bakterielle syreproduksjonen

Listerine® Professional Fluoride Plus gir 100 % økt beskyttelse for tennene sammenlignet med fl uortannkrem alene (i laboratoriestudie²).

Profesjonell munnpleie hjemme

1. Van Loveren, C. et al., European Journal of Nutrition 2012; 15-25 2. Surface micro hardness, DOF 4-2013 NO/LI/13-0110(1)

Skytterkongen

Store naturopplevelser, rifleskyting i verdensklasse, bjørnejakt i Russland, og i underkant av 300 felte elg. For tannlege Tore Hartz i Elverum, er livet best ute.

Høll kjeft, din tulling!
Onkel Hagbart roper dempet mellom sammenbitte tenner, mens han vifter advarende med sixpence i retning nevøen. Men det er for sent.

Året er 1971, og Tore Hartz befinner seg i Djupdalen nord for Rena på sin første elgjakt. Med elgkua rett foran seg, blir han plutselig usikker på om det er ku eller okse han har lov til å felle. Så han roper og spør onkelen. Det går dårlig. Skremt av den høyrostede førstegangsjegeren, forsvinner elgkua inn mellom trærne og blir borte.

Lenger opp i lia, kan onkel Hagbart konstatere at elgen slapp unna denne gangen, til tross for en perfekt los, og et skuddhold på beskjedne 40 meter.

46 år senere har Tore Hartz 273 elg på samvittigheten. Et par russiske brunbjørner er det også blitt. Selv Onkel Hagbart ville vært fornøyd.

SATSET PÅ SKYTING • Hartz er født og oppvokst på Rena i Østerdalen, i en tid da det gjaldt å hevde seg innen idrett. Som 16-åring ble han med i skyttergruppa i Hamar Idrettslag, og oppnådde raskt gode resultater. Etter seks år på tannlegeutdanningen i København, kom han tilbake til Norge. I 1973 ble han tatt ut til nordisk mesterskap i skyting. Og vant.

- Da ble jeg litt av basillen. Ved siden av jobben, satset jeg hardt på sky-

Marco Polo-sauen er verden største sau. Den lever høyt til fjells og er utfordrende å jakte på. Tore Hartz har skutt en slik sau på 540 meters hold.

ting de neste ti årene. Det var en intens periode hvor jeg deltok i internasjonale mesterskap over hele verden. Jeg levde i skyttermiljøet, sier Hartz.

I løpet av disse årene fikk han to sølvmedaljer i VM og to i EM, alle i 300 meter individuell rifleskyting. Han har flere nordiske mesterskapstitler, og enda flere norgesmesterskap, rundt 30 i alt.

Hvor enn han kom var Hartz alltid litt ekstra nysgjerrig når det gjaldt tener og tannbehandling. Som statens gjest i Beijing under det militære verdensmesterskapet i 1982, løy han på seg tannverk, og ba guiden om å ta han med til en tannklinikkk.

- Vi kom til et sykehus. Det var nokså primitivt, sju etasjer med åpen heis. Pasienter som ikke kunne gå selv ble fraktet i trillebårer. Tannklinikken hadde utstyr fra 1950-tallet. Jeg ble tatt imot av en kvinnelig tannlege, som viste meg ut så snart hun forsto at vi hadde samme yrke, humrer Hartz.

15 X RUSSLAND • På slutten av 1980-tallet, åpnet Sovjetunionen opp for jakt for utlendinger. Hartz lot seg ikke be to ganger, og dro av gårde sammen med broren og en kamerat.

- Vi flyttet til Krasnojarsk i Sibir. Deretter kjørte vi nordover på Jenisej-elva til byen Thurukhansk, og videre halvannen time med helikopter inn i øde-

Ingenting slår elgjaka i Norge.

marka. Et vakkert område med mye spor og beiteskader, men vi så ikke en eneste elg. Som et plaster på såret tilbød russerne oss gratis bjørnejakt året etter, forteller Hartz.

Med seg på bjørnejakta fikk de forfatter og eventyrer Stein P. Aasheim. Han kom til Thurukhansk like etter jaktlaget fra Østerdalen, i den tro at han var første europeer på stedet siden Nansen. Den gang ei. Aasheim laget en reportasje fra bjørnejakta i Sibir som ble vist på NRK.

15 ganger har Hartz jaktet i Russland. Landet kan by på store dyr, og et gjestfritt folk. Også i Republikken Kirgisistan, i 4 000 meters høyde på grensen mot Kina, er det duket for spektakulær jakt.

- Vi var fire mann som ble flyvet inn i fjellene. To fikk høydesyke, og måtte holde senga. Vi som holdt oss på beina, dro ut for å jakte Marco Polo, forteller Hartz.

Marco Polo-sauen er verdens største sau. Den lever høyt til fjells og trives godt i steinura. Bukken kan veie mer enn 150 kilo, og de lange, snodde hornene kan måle 190 cm fra rot til spiss. Den er svært sky, og synssansen er sjø ganger bedre enn hos mennesket.

- Hvis de blir skremt, løper de flere kilometer. Det er utfordrende jakt, for det er svært vanskelig å snike seg inn på dem. I tillegg kommer det tøffe terrenget og høyden, sier Hartz, som skjøn et Marco Polo-sau på 540 meters hold.

- Da gjelder det å ha et godt innskutt gevær, bemerker han tørt.

ELGOKSEN I YUKON • Hartz bor sammen med kona Inger og tre elghunder på et småbruk på Søreng i Hedmark, 15 km nord for Elverum. De har tre voksne barn som alle er flyttet ut av redet. Nedenfor huset renner Glomma sakte forbi, tre rådyr beiter fredelig langs bredden. På veggene i «troféstua» henger utstoppede hoder av blant annet Marco Polo-sau, steinbukk, elg og kronhjort, sammen med ulike geværer på rekke og rad.

I et hjørne av rommet reiser en kamtsjatkabjørn seg på to bein. Den ble skutt våren 2000 på Kamtsjatkahalvøya i Sibir. På Norsk Skogmuseum i Elverum står et annet eksemplar av arten, også den skutt av Hartz på samme sted, i 2003.

Sammen med sine to sønner, dro Hartz til Yukon, Canada, for å jakte elg i 2013. Fra Dawson City ble de flyvet ut i villmarka med småfly, før turen fortsatte de på hesteryggen. De hadde fellingstillatelse på to elger. Den første fikk de etter et par dager, men den andre lot vente på seg.

Med bare to dager igjen av jakta, rir de oppover et dalføre. Guiden forteller at han ikke har vært i dette området på over 10 år. Hartz bruker kikkerten og speider utover landskapet. På 1 500 meters avstand får han øye på en busk – med gevir.

– Det kunne ikke være noe annet enn en elg. På hver sin side av busken stakk det ut en stor, hvit plate med tagger på, forteller Hartz.

For å komme innpå, rir de tilbake til dalbunnen og følger elva oppover.

Plutselig bråstopper hestene og nekter å gå videre. 500 meter foran dem står en diger elgokse.

– Vi kom ikke nærmere enn 350 meter. Elgen sto rolig og betraktet oss. Guiden vår forsøkte å lokke, men elgen var ikke i brunst. Så begynte den å bli urolig. Det var langt hold, men jeg forsøkte meg på et kontrollert skudd. Ingen reaksjon. Sønnen min fyrte av et par ganger, men det var bom. Da elgen begynte å gå hadde jeg kun ett skudd igjen. Jeg trakk av, og det store dyret datt i bakken, forteller Hartz.

Elgen veide 450 kilo, og var den største som ble skutt i Yukon det året.

– Yukon er urørt villmark som byr på naturopplevelser av de sjeldne. Jeg blir varm om hjertet av å tenke på alle de flotte jakturene jeg har fått være med på, både i Norge og i utlandet, sier Hartz.

ULVEN TRUER JAKTKULTUREN • Tore Hartz er 72 år gammel og har drevet som tannlege i Elverum omtrent like lenge som han har gått på jakt. Den eldste sønnen tok over driften av kli-

Tore Hartz deler hundeinteressen med kona.

nikken i 2012. Selv har han planer om å trappe ned til to og en halv dags arbeidsuke fra høsten av. Da blir det desto mer tid til jakt og naturopplevelser.

I oktober i år skal han skyte hjort i Skottland. Men for Tore Hartz finnes den aller fineste jakta rett utenfor døra. Hver høst samles jaktlaget i Osdalen i Åmot kommune. Der møtes to generasjoner elggjegere. Etter en lang dag ute i felten, og kanskje en elg eller to, er det tid for gode historier i koia utover kvelden.

– Ingenting slår elgjakta i Norge, og tidligere var det alltid mye elg i Osdalen. Men nå er ulven blitt et problem. Det er risikabelt å ha hundene løse. På grunn av den store mengden ulv i området er vi i ferd med å miste en jaktkultur i Østerdalen som er veldig viktig for folk, sier Hartz.

Han og kona har bodd på småbruket på Åsta i 20 år. En av årsakene til at de flyttet dit var interessen for hunder. Før kunne hundene løpe løse på tur i skogen. Det kan de ikke lenger. Nå er ulven blitt en reell trussel for familiens firbeinte.

– Ulven blir gjenintroduksert i norsk natur, men det er bare en liten del av landet som får hele trykket. Det er lett å like ulv når du kun ser den på TV, sier Hartz.

En stor del av livet har dreid seg om skyting og jakt. Konkuransene i inn- og utland. Fellesskapet som oppstår når jaktlaget samles rundt en felt elg. De gode historiene i koia. Naturen på sitt vakreste. Men det beste av alt, det er å gå alene.

– Å gå alene med en hund, få los, felle dyret, mage det, og få det transportert ut av skogen. Det er essensen av jakt. Jeg har hatt store opplevelser ute i naturen alene om høsten. Å gå to mil i myra er dessuten flott trening. Jeg har alltid vært fornøyd med yrket mitt, og ville valgt det samme igjen. Men jeg gleder meg til noen ekstra fridager fra høsten av. Da skal jeg ut på jakt, avslutter Hartz.

Tone Elise Eng Galåen
Foto: Privat

gsk

ENDELIK RØYKFRI MED **Nicotinell®**

Reduserer røyksuget. Støtte når du trenger det.

nicotinell.no

Nicotinell® plaster, tyggegummi og sugetablett er legemidler til bruk ved røykeavvenning. Nicotinell® tyggegummi og sugetablett er også hjelpemidler mot nikotinabstinen i røykfrie perioder. Brukes ikke ved graviditet eller amming. Ved alvorlig hjerte- og karsykdom skal Nicotinell® produkter kun brukes i samråd med lege. Nicotinell® produkter inneholder nikotin, og det kan være en viss tilvenningsfare. Les pakningsvedlegget før bruk. Distribueres av GlaxoSmithKline Consumer Healthcare Norway AS Klaus Torgårdsvi 3, 0372 Oslo. www.nicotinell.no

CHNOR/CHNICOT/0028/16

Ivar Hoff er blitt pensjonist:

Jeg har alltid likt meg sammen med studentene

Han kunne blitt arkitekt. Han kunne blitt psykolog. Han ble tannlege og spesialist i periodonti. Alt sammen som følge av en rekke tilfelsdigheter, sier han selv.

Nå er Ivar Hoff blitt pensjonist og studentene ved Det medisinsk-odontologiske fakultet ved Universitetet i Bergen har mistet en av de mest populære lærerne. Hans kolleger har behørig takket av en fagperson som gjennom et langt virke har gitt odontologisk dannelse et ansikt.

Vi møter Ivar Hoff en mandag kveld ved inngangen til det nye odontologibygget ved Det medisinsk-odontologiske fakultet (MOF) ved Universitetet i Bergen. Ulastelig kledd i brunfarget tweedjakke med hvit skjorte og en perfekt knyttet sløyfe ved snippen. Den pensjonerte universitetslæreren, eller overtannlege ved Seksjon for periodonti, som var hans rette tittel inntil 31. desember 2016, er i sluttfasen med å rydde kontoret sitt. Dét tar sin tid. Selv om kontoret er fra 2012, har Ivar samlet mangt og mye på de over 40 årene han har vært tilknyttet odontologen. Vi kommer tilbake til Ivar Hoffs samlerglede og -interesse. For la oss starte med begynnelsen: Hvorfor ble han tannlege?

- Det var langt på vei tilfelsdigheter som avgjorde yrkesvalget. Det er ikke slik at jeg hadde et brennende ønske fra barnsben av å skulle bli tannlege når jeg ble stor. Etter artium skulle jeg faktisk begynne på arkitektstudiet ved det som den gang het Norges tekniske høyskole (NTH) i Trondheim. Men med kjæreste i Bergen ble tanken på flere års landflyktighet i Trondheim for

Studentenes beste venn: Ivar Hoff har fått med seg over 40 studentball. «Jeg trives svært godt sammen med studentene. Ved å møte dem utenfor auditorium eller klinikk får jeg anledning til å bli bedre kjent med dem.»

tung, så jeg takket nei og begynte på psykologistudiet her i stedet for. Selv om jeg er opptatt av mennesker og synes psykologifaget er interessant hoppet jeg av psykologien og søkte om plass på tannlegestudiet. Jeg skal ikke underslå at jeg nok ble inspirert til dette av min den gang tilkommende svigerfar som var tannlege. Jeg ble immatrikulert ved Det odontologiske fakultet i 1967, og det er et valg jeg ikke har angret på en eneste dag!

Om det var hustegninger eller tegning og maling generelt som fikk Hoff til å tenke på arkitektstudiet skal forbli usikkert, men helt sikkert er det at han aldri har lagt bort hverken tegnesaker eller hangen til å uttrykke seg på papir og lerret. Gjennom årene har Ivar Hoff

bidratt med talløse tegninger og også mer vitenskapelige illustrasjoner. For ikke å glemme logoer, blant annet til BTF og til NTFs landsmøter i Bergen.

- Jeg har alltid likt å tegne og male, men jeg har også likt å tegne hus. Det er mulig dette ligger litt i familien: Min ene datter er utdannet arkitekt, sier Ivar Hoff med et smil.

I 1972 tok Ivar Hoff sin siste eksamen på embetsstudiet i odontologi som tannlegeutdanningen var den gang. Allerede tre år etter eksamen startet han på spesialistutdanningen i periodonti.

- Jeg fikk et meget godt tips om at det var en ledig plass for en kandidat som ville spesialisere seg innen periodonti. Til stillingen hørte det med å fungere som instruktørtannlege. Der-

Underviseren: Ivar Hoff valgte undervisning fremfor forskning. Det er det mange studenter som er svært glade for. Hans foredrag og undervisning i klinikken har vært høyt verdsatt av utallige kull med tannlegestudenter ved Universitetet i Bergen.

med fikk jeg en tredjedels stilling ved fakultetet. Og så ble det til at jeg fortsatte her, i tillegg til at jeg hele tiden har hatt min egen tannlegepraksis i Bergen.«

- For en som ikke er tannlege fremstår periodonti som et nokså stort fagområde om man sammenlikner med endodonti. Hva var det som gjorde at du lot deg fasinere av tannløsningssykdom?«

Hoff ler litt og trekker på det:

- Jeg er ikke sikker på om alle vil være enige med deg i innledningen til spørsmålet, men årsaken til at jeg valgte periodonti er nok også tilfeldig. Jeg kunne faktisk like gjenre blitt protetiker. Når jeg likevel valgte periodonti har det sin forklaring i et ønske om å bidra til at folk kan beholde tannsettet hele livet. Tannfestet er grunnlaget for dette. Etter min mening gjør dette periodonti til den viktigste av alle spesialistdisipliner.

- Du har fulgt den faglige utviklingen, og da spesielt innen periodonti, gjennom 40 år. Hvilke utviklingstrekk vil du trekke frem som de viktigste?«

- Sykdommen og dens grunnleggende behandling har ikke forandret seg, men forståelsen av og innsikten i sykdomsutviklingen har øket betydelig med årene. Likevel er det ennå ikke endelig klarlagt hvorfor enkelte ikke utvikler tannløsningssykdom selv om de har bakterier som ellers er utløsende for sykdommen. Immunapparatet er viktig, og som periodontist er du avhengig av andre fag som mikrobiologi og immunologi for å forstå mer av sykdommen, og adekvate behandlingsformer. Genetikken er også en viktig komponent her. Fremtiden vil nok gi oss bedre og bedre kunnskap og mulighet til å definere hvem som er i risikogruppen for å utvikle periodontitt. I disse 40 årene er det utviklet nye hjelpemidler og metoder til et utvidet

behandlingspanorama. Likevel står den basale kunnskapen fjellstøtt: Det viktigste for å forebygge periodontitt er å få gjort tennene skikkelig rene.

Ikke overraskende ble Ivar Hoff også sterkt engasjert i Norsk Periodontistforening som ble etablert i 1975, samme år som han startet sin spesialistutdanning. Hoff ble senere formann i foreningen, og var i flere perioder med i valgkomiteen.

- Mange av dine kolleger ved Institutt for klinisk odontologi smykker seg med professorittel. Men du har tydeligvis ikke vært plaget med en professor i magen?

- To prioriteringer har alltid vært helt klare for meg. For det første ønsker jeg å behandle pasienter. Dernest har undervisning av studenter vært min interesse. Jeg synes det er nok å spre seg på to områder dersom man skal gjøre en god jobb. Disse to prioriteringene har jeg fulgt, og det har jeg ikke

angret på. Det har tvert imot vært meget givende. Gjennom hele min yrkeskarriere har jeg vekslet mellom privat praksis og undervisning.

I årene 1974 til 2012 hadde Ivar Hoff egen praksis i Sandviken i Bergen, med sin kone Gunn som sekretær. De siste fem årene har de vært en del av Tannhelseteam Mellingen på Tårnpllass i Bergen sentrum.

- Det at jeg hadde et faglig miljø med gode kollegaer ved MOF gjorde at jeg ikke opplevde det som noe problem å drive en enmannspraksis. Da jeg så at universitetstiden gikk mot slutten var det naturlig å søke inn mot et godt klinisk faglig miljø, og det fant jeg hos Mellingen.

På MOF er det likevel undervisning av studenter Ivar Hoff først og fremst vil bli husket for. Allerede i 1977 ble han tildelt ærestittelen *Ridder av Hvalrossordenen* og i 2015 ble han æresmedlem i Odontologforeningen som samler både tannlegerstudenter og tannpleierstudenter ved MOF.

- Hva synes du om å stå bak kateteret eller være i klinikken med studenter rundt deg?

- Jeg må ærlig innrømme at jeg liker å undervise. Jeg har alltid trivdes veldig godt med det. Jeg har heldigvis også fått mange gode tilbakemeldinger og det er veldig stimulerende.

- Du er jo også kjent for å stille opp på invitasjon til studentenes fester og tilstelninger?

- Jo, det er nok rett. Gunn (gift med Ivar Hoff, red.anm) og jeg har fått med oss over 40 studentball, og jeg har vært på en del andre studentarrangementer. Det gir anledning til å bli bedre kjent med studentene. Det gir meg mye å være sammen med studentene mer enn bare som lærer, sier han uten å røre underteksten som handler om en genuin interesse for mennesker han møter på sin vei. Det er mange som forteller om Ivar Hoff som en som positivt bryr seg om andre. Men hans ytre, hans høye gestalt, vennlige smil, dannede bergensk, alltid kledd med pen jakke, skjorte og tversover, er også yndet å parodiere. De fleste på MOF får gjen-

nomgå når studentene lager revy på kandidatfesten siste semester.

- Jo, det er rett. Jeg er blitt parodiert. Flere ganger. Studentene biter seg nok merke i ulike ting, men jeg har aldri opplevd dem som ondsinnet. Tvert imot sier jeg som Olav Molven – som også ble flittig parodiert:

- Det er en ære! Jeg setter stor pris på å være sammen med studenter, og så er vi jo også særdeles heldige som har dyktige og motiverte studenter som blir godt sammensveiset gjennom studiene, eller på skolen som noen har begynt å kalte universitetsstudiet.

Med 40 år bak seg ved dagens Institutt for klinisk odontologi, har Ivar Hoff sett studentkull komme og gå. Faget har opplevd nedgangstider, men for det meste har det vært svært attraktivt å komme inn på tannlegestudiet. Tannpleierutdanningen er kommet til, og instituttet har fått et bygg som i åpningsåret var det mest avanserte bygget Statsbygg hadde ferdigstilt. Ja, det var så avansert at det egentlig ikke var helt ferdig da det ble tatt i bruk. Men barnesykdommene er for lengst borte og ingen savner vel Årstadveien 17. Fakultetet han studerte ved ble etablert i 1966 og Hoff var i det andre kullet i bygget som Bergen Sporveier anla bussholdeplassen *Odontologen* til. Ivar Hoff var erklaert motstander av at fakultetene for odontologi og medisin ble slått sammen til ett fakultet, MOF. Eller for å si det slik: Han sliter med å se hva tannlegeutdanningen har vunnet på fusjonen. Likevel er det ikke som motstandsmann vi kjenner Ivar Hoff. Gjennom hele sin yrkeskarriere har han engasjert seg faglig for sin stand. Utalige er de verv han har påtatt seg i Bergen Tannlegeforening og i Den norske tannlegeforening (se egen faktaboks).

- Foreningsarbeidet har alltid vært viktig for meg. Det gir meg anledning til å følge med i og påvirke den fagpolitiske utviklingen, og jeg får møte andre engasjerte mennesker. I tillegg har det sosiale livet i Tannlegeforeningen også vært svært verdifullt. Jeg vil si at foreningslivet har spilt en viktig rolle i mitt liv.

- Det blir for mye å gå inn på alle vervene du har hatt. Men hvis jeg kan be deg trekke frem det som du har lagt aller øverst på din merittliste, hva vil du da trekke frem?

- Det jeg anser som mitt viktigste bidrag er nok knyttet til arbeid med yrkesetikken og Etisk råd i Den norske tannlegeforening. Etikk har vært og vil fortsatt være utrolig viktig. Som medisinsk helsepersonell må vi ha en etikk vi kan stå inne for. Gjennom de 40 årene jeg har fulgt med på dette har det skjedd en betydelig utvikling. Selv om det fortsatt er viktig at kolleger støtter og hjelper hverandre, har vi tonet ned vekten på den beskyttende kollegialiteten og fokusert enda sterkere på hensynet til faglig forsvarlighet og pasientens ve og vel. Noen mener at etikk prinsipielt er uforanderlig, men vi ser at praktisk etikk i samfunnet har endret seg og yrkesetikken endrer seg med den. Endringene skjer ikke over natten, de skjer langsomt. Derfor er det viktig å opprettholde høy etisk bevissthet om utøvelse av yrket og den rolle og den tillit tannlegene som profesjon har i samfunnet. Stort sett vil jeg si at det er god etisk standard blant tannleger i Norge. Noen unntak vil der alltid være, men helhetsinntrykket er meget godt.

Ivar Hoff nøyser seg ikke med det:

- Videre har det vært spennende å være medlem av NTFs representantskap i så mange år, og blant annet ha fått anledning til å være med på å utforme og vedta foreningens strategi og handlingsplaner.

- Det er 45 år siden du ble utdannet tannlege og i 40 av disse årene har du engasjert deg for studenter, fag og ikke minst for pasienter. Hva er din personlige driver bak dette engasjementet?

- Det å engasjere seg har for meg alltid vært en drivkraft i seg selv. Ved å engasjere meg kan jeg være med å påvirke i saker jeg brenner for, og de sosiale sidene ved å treffe interessante mennesker er rett og slett givende. Jeg er nysgjerrig av natur, og jeg har personlig glede av å være til stede der det skjer. Når jeg merker at engasjementet

Nykirken reflected.

Paul Johan Høl.
<https://www.flickr.com/photos/29962028@N07/>

er gjensidig med de jeg møter, gir det dobbelt glede!

Da vi møtte Ivar Hoff var han i ferd med å rydde et velutstyrkt kontor. Hans siste arbeidsdag var 31. desember 2016 og nøkkelkortet til Institutt for klinisk odontologi skal snart leveres inn. Han har ingen planer om å bli en syvende periodontist på klinikkeggen. Ivar Hoff har helt andre planer for hva han skal bruke tiden til.

- Jeg kommer nok til å bruke mer tid på landstedet på Herdla. Jeg har også lyst å ta frem igjen malesakene og bruke tid på både maling og tegning. Jeg liker å snekre og å jobbe med naturstein, og så må jeg få litt mer orden på alt jeg liker å samle på. Blankvåpen for eksempel. Jeg har svært vanskelig for å kaste ting. Det er laget så mye vakkert og godt håndverk, og man vet aldri når man får bruk for en ting – selv om den er unyttig i øyeblikket, sier Ivar Hoff som dermed tilkjennegir at han godt kunne hatt Askeladden som sideordnet ideal.

Tekst og foto: Torbjørn Wilhelmsen, wikos.n

FEM KJAPPE

Hva er din største seier, for eksempel i Tannlegeforeningen?

Jeg kan ikke bruke ordet seier om noe, men det har vært givende å få være med på å innføre systematisk etterutdanning og til slutt obligatorisk etterutdanning for tannleger. Faglig sett er jeg også fornøyd med alle mulighetene for å holde kurs for kolleger, og være med på å utvikle periodontimodulen i TSE.

Hva er din største tabbe?

Tabber gjør vi nok alle, men jeg kommer ikke på en spesielt stor som har satt seg fast i minnet. Men det er vel som hos de fleste at man angrer mer på ting man ikke gjorde, enn på ting man har gjort.

Hva er ditt favorittmåltid?

En god indrefilet med riktig tilbehør.

Ivar Hoff – kort CV og tillitsverv

Cand.odont ved Universitetet i Bergen 1972.

Gjennomførte spesialstuddanning samme sted 1975–1978

Instruktørtannlege ved Avdeling for periodonti, Det odontologiske fakultet i 1975. Spesialtannlege i 1996 og overtannlege i 2006.

Ved sin avgang i desember 2016 hadde Hoff således jobbet sammenhengende ved UiB i mer enn 40 år.

Utnevnt til ridder av H. M. Hvalrossen i 1978 og utnevnt til æresmedlem av Odontologforeningen i Bergen i 2015.

Bergen Tannlegeforening:

Styremedlem 1989–91

Viseformann og Informasjonssekretær 1993–1995

Formann 1995–1997

Medlem av Husstyret for Foreningsgaten 1 («Det hvite hus») 1993–1995 og 1999–2010

Hederstegnutvalget siden 1991 til d.d.

Museumskomite 1977 til d.d.

Kontaktutvalget 1993–1997

BTFs utvalg for etablererveiledning 1993–1995

Landsmøtekomiteen 1991 og 2001

BT's hederstegn 1988

Æresmedlem BTF 2006

Den norske tannlegeforening:

Medlem av NTFs råd for tannlegeetikk 1992–2003, leder 1998–2003

NTFs ankenemnd for klagesaker 1995–1996

NTFs spesialistkomité 2001–2010

Varaordfører, NTFs representantskap 2005–2008

Ordfører, NTFs representantskap 2008–2011

Leder av komiteen for revisjon av etiske regler 2009–2011

Har også vært formann i Norsk Periodontistforening, styremedlem i Norsk Odontologihistorisk forening, medlem av Statens tannlegeråd og medlem av Norsk Tannverns kontaktutvalg.

Du er kjent som vinsamler. Hva er det beste du har smakt?

Det må være en Chateau Margaux fra Bordeaux. Men jeg liker også en god portvin til desserten.

Hjem er din yndlingsforfatter?

Jeg liker reiseskildringer generelt, men også gode kriminalromaner gir god avkopling. Jo Nesbø er jo aktuell i disse dager.

Tre om Ivar Hoff

Ivar Hoff var ansatt ved Universitetet i Bergen i hele 42 år. I sin stilling har han vært aktiv i klinisk så vel som teoretisk undervisning ved ulike utdanningsprogram, grunnutdannelsen for tannleger, spesialstuddanningen i periodonti og ved kvalifiseringsklinikken. Hoff har hatt renommé som dyktig foreleser og klinisk instruktør, og han har vært høyt respektert og svært populær blant kolleger og studenter. Hoff har også bidratt med å løse omfattende administrative oppgaver og han har

vært aktiv i komitéarbeider ved UiB. I tillegg til egen produksjon av en rekke illustrasjoner til odontologiske fagartikler, var Ivar Hoff høsten 2004 initiativtaker til at det ble etablert en egen kunstsamling ved Det odontologiske fakultet. Det var også naturlig at Hoff fra 2012 administrerte vårt medlemskap i *Kunst på arbeidsplassen*. Og ikke minst var Ivar Hoff ledende i arbeidet med å plassere kunstsamlingen i det nye odontologibygget da dette ble innviet i 2012. Det har vært kjekt å ha Ivar som kollega, og vi ønsker ham også lykke til videre som aktiv pensjonist!

Anne Nordrehaug Åstrøm,
Instituttleder IKO

Ivar Hoff er en stor ressurs for Bergen Tannlegeforening. Hans engasjement er av de helt sjeldne, og både medlemmer

og studenter har hatt glede av hans kunnskap mange en gang. Som medlem i museumskomiteen har han bidratt til å fremme odontologihistorie både for tannlegestudenter og besøkende på *Tandlægekontoret* i Gamle Bergen. Han har vært med på å arrangere to landsmøter for NTF i Bergen, ved siden av alle verv han har hatt i foreningen lokalt og sentralt. Hans kunstneriske evner må også nevnes, i tillegg til at han har tegnet flere av BTFs logoer, har han også designet det flotte formannskjedet vårt. Han er en mann med mange talenter.

Karen Reinholtzen, leder, Bergen Tannlegeforening

Jeg har hatt gleden av å kjenne Ivar fra han var odontologistudent i Bergen, gjennom spesialistutdanningen, som

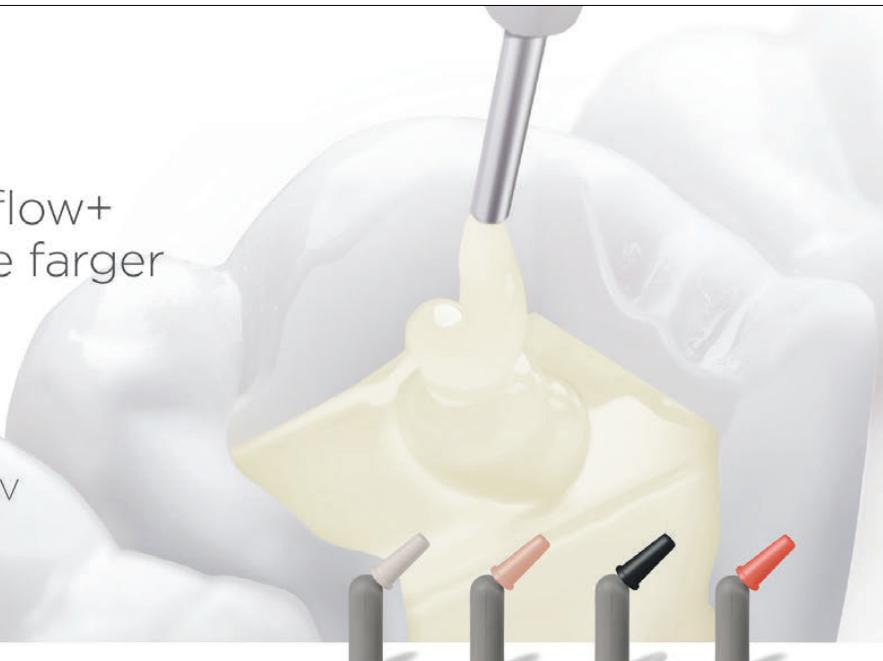
kollega på perioavdelingen og i mange felles foreninger og komitéer – ikke minst i Bergen Tannlegeforenings museumskomite i hele 40 år. Det er flott å se hvordan Ivar løser de mange oppgaver han påtar seg med stor arbeidsinnsats og elegante løsninger. Jeg er særlig imponert over at Gunn og Ivar inviterte medlemmene i Norsk Perodontistforening hjem til seg i overdådige middagsselskaper gjennom hele 10 år. Det betyddet mye for den nye spesialistforeningen. Selv nå som delvis pensjonist, påtar han seg verv: Regent for Skandinavia i International College of Dentists. Ivar er en av odontologiens gentlemen!

Knut Meyer, tidligere kollega

SDR® flow+ Bulk Fill Flowable

SDR® blir nå SDR® flow+ og lanseres i tre nye farger

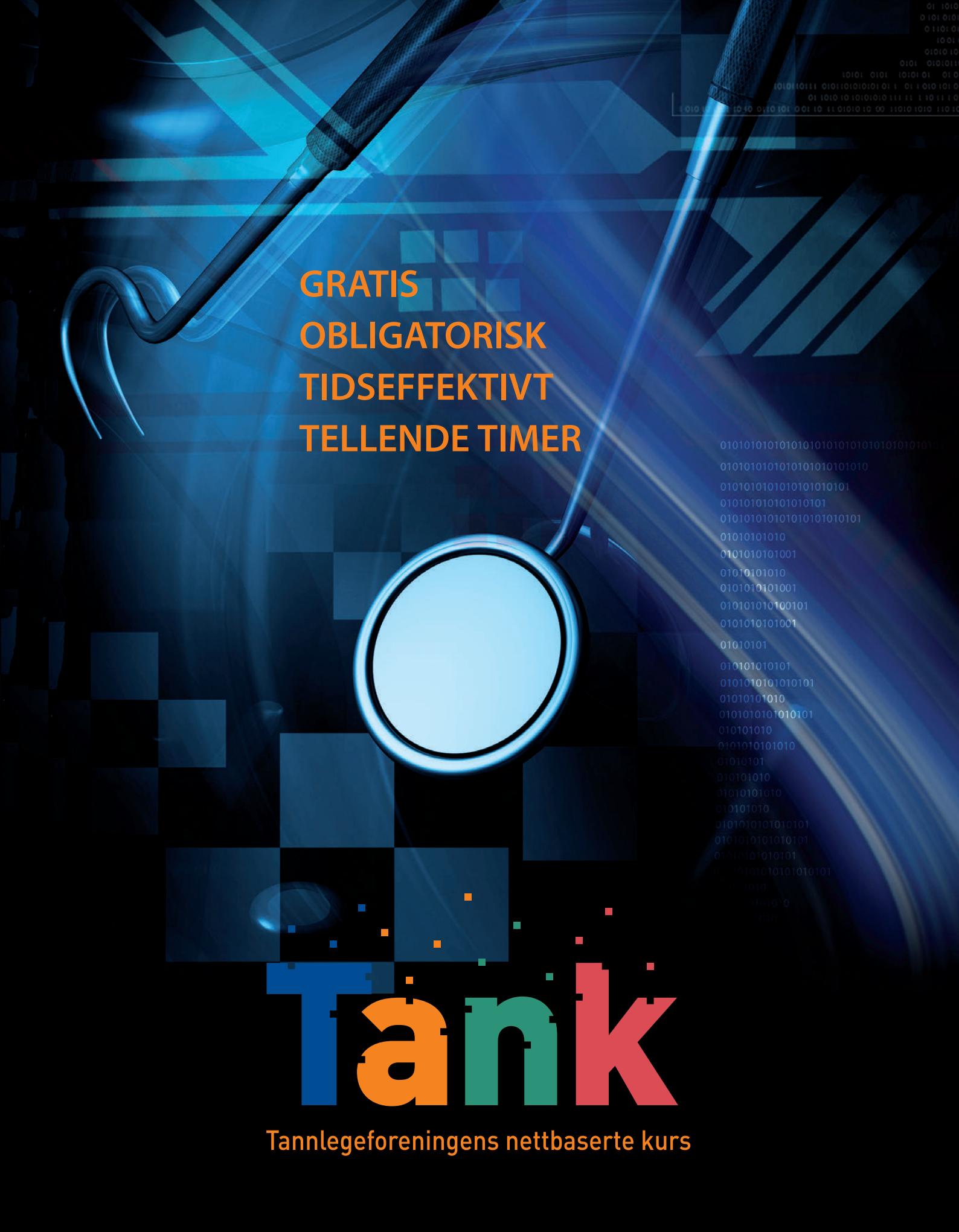
- Selvutjevnende konsistens
- 4 mm herdingsdybde
- Tilgjengelig i 4 farger
- Indikasjoner: Klasse I, II, III og V
- 5 års Nordisk klinisk data¹

¹ van Dijken JWV, Pallesen U. 2016: Posterior bulk-filled resin composite restorations: A 5-year randomized controlled clinical study; J Dent 2016 Aug;51:29-35.

THE DENTAL
SOLUTIONS
COMPANY™

 Dentsply
Sirona

**GRATIS
OBLIGATORISK
TIDSEFFEKTIVT
TELLENDE TIMER**

Tannk

Tannlegeforeningens nettbaserte kurs

Are you maximising your patients' healing capabilities?

IMPLANT SURVIVAL RATE
IN IMMEDIATE LOADING
AFTER 10 YEARS¹

98.2 %
survival rate

Randomised controlled
multicenter study
(96 patients, 127 implants)

IMPLANT SUCCESS RATE IN
IRRADIATED PATIENTS WITH
COMPROMISED BONE, AFTER 1 YEAR²

100 %
success rate

Randomised clinical trial
(19 patients, 97 implants)

Straumann® SLActive®

Performance beyond imagination.

Discover the extensive healing potential of the SLActive surface <http://slactive.straumann.com>.

1 Nicolau P, Guerra F, Reis R, Krafft T, Benz K, Jackowski J 10-year results from a randomized controlled multicenter study with immediately and early loaded SLActive implants in posterior jaws. Accepted for oral presentation at 25th Annual Scientific Meeting of the European Association of Osseointegration – 29 Sep – 1 Oct 2016, Paris. **2** Patients treated with dental implants after surgery and radio-chemotherapy of oral cancer. Heberer S, Kilic S, Hossamo J, Raguse J-D, Nelson K. Rehabilitation of irradiated patients with modified and conventional sandblasted, acid-etched implants: preliminary results of a split-mouth study. Clin. Oral Impl. Res. 22, 2011; 546–551.

Ingen bankett var fullkommen uten et stort innslag av søte retter.

Tudortenner

God tannhelse var et område som ble viet liten oppmerksomhet i tudortidens England. Var du i tillegg velstående, lå du ekstra dårlig an.

Tudortiden i England refererer til den historiske perioden fra 1485 til 1603, medregnet elisabetansk tid, som strakk seg fra 1558 til 1603. Livet på jorden var hardt og kort, forventet levetid var bare 37 år. Tenner sto ikke på prioriteringslisten.

Til tross for dette hadde befolkningen i middelalderen forholdsvis gode tenner, sett med datidens øyne. For de fleste besto dietten av melkeprodukter, grønnsaker og korn. Bare en sjeldent

gang fikk de i seg søtt, da gjennom honning og frukt.

Hvite tenner var et skjønnhetsideal. Men mot midten av 1500-tallet endret dette seg dramatisk, da sukker for alvor ble introdusert i de høyere lag av samfunnet som en følge av økt import fra territoriene i vest, og fra De østindiske øyer.

Tudorene elsket søtsaker, men bare de mest velstående hadde råd til sukker. Sukker ble et statussymbol, og i løpet av kort tid, fikk den britiske eliten store problemer med tannhelsen. Ikke desto mindre: En munn full av svarte, rånnende tenner ble et tegn på velstand og makt. Dårlige tenner ble mote. Det var

ikke uvanlig at kvinner fra lavere klasser farget tennene sorte for å vise at de kunne fråtse i sukker.

HVITVIN OG SVOVELSYRE • Blant de rike besto kostholdet av 80 prosent protein. Grønnsaker og salater fikk følge av en dressing bestående av olje, eddik og sukker, og ingen bankett var fullkommen uten et stort innslag av søte retter. Spektakulære modeller av slott, katedraler og jaktscener i marsipan, ble ofte brukt som blikkfang på bordet. Marsipan ble laget av mandler, sukker og rosevann. Det var ikke bare de dyre ingrediensene som gjorde marsipanen kostbar, men også den arbeidskrevende

produksjonen. Mandlene måtte knekkes og finmåles, og sukkeret meisles fra en krystallisert sukkerblokk, før det ble støtt til melis i en morter. Å tilfredsstille såthungrige gjester i tudortiden var en dyr og drøy affære.

Tannverk var en del av dagliglivet, og kun et lite fåtall beholdt alle tennene sine i voksen alder. Ikke overraskende, var kronisk dårlig ånde et utbredt problem. Tudorene benyttet seg av tannpirkere, og gned også tennene med såkalte munnkluter, en fuktig linklut dyppet i alun (dobbeltulfat). Andre remedier i bruk, var pastaer av tørket og pulverisert blekksprut, salt, sot eller kalk. Dette ble påført tennene, og skylt vekk med en blanding av hvitvin og svovelsyre.

TANNTREKKING SOM

UNDERHOLDNING • Dronning Elizabeth I og andre kvinner fra høyadelen, gikk trolig rundt med små, parfymerte lommetørklær gjemt i munnhulen for å kamuflere den verste lukten. De brukte også munnskyllvann laget av rosmarin, og tygget nellikspiker for å få friskere pust. Mot slutten av Elizabeth Is regjeringstid, hadde hun mistet så mange tenger at den franske ambassadøren etter en audiens i 1597 bemerket at det «ikke var lett å forstå hva hun sa, når hun snakket fort».

Når tanppinen ikke lenger var til å holde ut, var eneste utvei å trekke tanna. En smed tok ikke all verden for å vrenge den ut med tanga si, men det fantes også mer sofistikerte tanntrekere med spesialtenger formet som pelikannebb. Det hendte også at trekking av tenger ble annonsert som offentlig underholdning, gjerne på en markedsdag. Dette var meget populært – blant publikum, vel og merke.

Da Elizabeth døde i 1603, og tudortiden med henne, hadde hun ikke mange tenger igjen. Kanskje ikke så rart, for en som foretrak å pusse tennene sine med honning.

Det ble lagt ned mye arbeid i ferdigstillelsen av de søte rettene.

Det ble lagt ned mye arbeid i ferdigstillelsen av de søte rettene.

Tekst og foto: Tone Elise Eng Galåen

Jon-Erik Melsæter trener til VM i døds fra stupetårnet på Hvalstrand i Asker, innerst i Oslofjorden.

Tidlig midtlivskrise fra 10 meter

Forestill deg en nær perfekt august-sommerdag i Frognerbadet i Oslo, med strålende sol. Klokken er seks på ettermiddagen, lufta er tung og söt, solen kaster lange skygger på toppen av timerstårnet der du står og tripper.

På bakkeplan er det varmt og fuktig fordi tribunen er stappfull og åskammen rett bak er pepret av nærmere 2 500 publikummere. Men på toppen av tårnet er det friskt, nok til at du får ståpels, en jevn bris kommer inn fra høyre. Mens du venter spilles høy musikk på et stort anlegg og en stemme i mikrofonen egger opp publikum, brølene overdøver technomusikken. Stemmen i mikrofonen sier plutselig ditt navn, det er din tur. Du tar et magadrag, tar solid løpefart, hiver deg utfør. Alle lyder dempes, blir dunkle og ubestemmelige, men du hører hjertet hamre

i øret. I svevet rekker du ikke å tenke sammenhengende, bare på å forsøke å treffe vannet slik at det blir så lite vondt som mulig. Overgangen fra tørt til vått er skremmende brutal, smellet er høyere enn du forventet, som en undervannsmine. Mens du flyter under overflaten i den plutselige våte stillheten rekker inntrykkene å ta deg igjen, du kjenner etter om det gikk greit. Joda. All systems go. Når du igjen bryter overflaten blir du møtt av en vegg av applaus, musikk og et nytt publikumsbrøl, og solen varmer og du smiler fra øre til øre – og du er lettet og du rekker å tenke som Odd Børretzen synger, at noen ganger er det allright.

Rett før jul i 2015 skjedde det som ofte skjer med menn på min alder: Jeg røk akillessenen i en bedriftsfoottballkamp. Etter en lang rehabilitering og med våren i anmarsj hadde et mål manifestert seg som korresponerte

med en tidlig midtlivskrise: Jeg skulle fullføre tenåringsdrømmen om å konkurrere i VM i Døds i Frognerbadet.

Dødsing er en egen «stupestil» som skal ha oppstått i Frognerbadet på slutten av 1960-tallet. I sin suksessroman Seierherrene (1990) omtaler Roy Jacobsen dødsing fra denne perioden:

«Dødsstup med løpefart – ettbeins-sats, flatt ut i ingenting, så langt ut som mulig, vannrett, arma oppover og bakover som finnene på en Buick-55, beina oppover, magan først, en jevn bue fra ytterste fingerspiss til ytterste tåspiss, ei hengekøye, med det sårbare bukskinnet i peak, før du klapper sammen så nær vannflata at de som står lamslått rundt bassengkanten – og det er mange – ikke har sett om du rakk det eller ikke – kaboff! – så spruten står helt opp til brøstet til kompisene som venter på brettet.»

Dødsing foregår flere steder i verden. Foto: Pixabay

Sært barn har mange navn. For meg, som opprinnelig er fra Lier, var timetrenen på Hvalstrand i Asker alltid en sykkelut unna på varme sommerdager i tenårene. Men vi visste ikke at det het dødsing. På Hvalstrand tok de tøffeste og de mest uredde «reka» fra tier'n. Ikke var jeg særlig god i fotball eller håndball, jeg var håpløs til å prate med jenter men jeg kunne ta reka fra tier'n.

Den ubestridte «Kongen» av dødsing regnes for å være den nå avdøde gitaristen i Raga Rockers, Erling Bruno Hovden. Hovden og hans kompis gjeng regnes som legender fra deres myteomspunne eskapader på tidlig 70-tall. Mathias Hansson og hans kompis gjeng bestemte seg i sommeren 2008 for at denne aktiviteten måtte gjøre et comeback i Frognerbadet. De stiftet Det Internasjonale Dødseforbundet i 2011

Jon-Eric Melsæter på vei opp i stupetårnet på Hvalstrand. Foto: Privat.

(en av gutta i gjengen var iransk, det fikk være det «internasjonale» alibiet) og de første offisielle konkurransene ble avholdt. Populariteten vokste fra at

venner og bekjente dukket opp for å heie, til i dag, hvor nærmere 3 000 skuelystne dukker opp. Billetter blir fort utsolgt, køen for å komme inn strekker

seg ofte fra bak-inngangen til Frognerbadet og bort til Sinnataggen i Vigelandsparken. Samtidig holdes kvalifiseringskonkurranser i andre byer i Norge og utlandet.

Konkurranseformen er heller uformell i stilten hvor det meste ligger i underholdningsverdi og skrytepoeng. Det grines på nesa av seriøse forberedelser og trening. Det skiller mellom «klassisk» døds hvor utøverne må ligge horisontalt i luften med utstrakte ben og armer, og «fristil» der det mest halsbrekkende svevet går av med seieren. Her går det i flere saltoer og skruer, ikke alle med heldig resultat. Brukne neser, ribben og punkterte lunger er ikke uvanlig. I tillegg til det gjeve VM-trofeet og tittelen for «beste klassiske døds» deles det også ut pris til «årets våghals,» en prestisjefull trostepremie til den som gikk for gull men endte i grus.

Da jeg igjen sto på toppen av timerstårnet på Hvalstrand i april 2016 var det over femten år siden sist. Det var en overskyet dag, mye vind og tempen i vannet cirka åtte grader. Nuppent, med andre ord. Skiene var enda ikke pakket bort, ei heller vinterjakken. Da jeg hutrende sto på platået og klemte meg inn i en våtdrakt var det kun ett spørsmål som gikk gjennom hodet mitt, og det er vel det samme spørsmålet du også stiller, kjære leser. Hva får en oppgående, (relativt) voksen mann til å frivillig søke opp en slik aktivitet?

Svaret er både enkelt og sammensatt.

Enkelt fordi det hele handler om å hoppe, ligge strak så lenge man kan

og krølle seg sammen rett før man treffes. Sammensatt fordi *hvorfor* man velger å gjøre det er vanskeligere å svare på. Man tenker mye inntil man hopper og ingenting imens, det er et øyeblikk av ren Zen, en slags extreme mindfulness. I bunn og grunn tror jeg det handler om å utvikle en mer positiv og fandenivoldsk holdning til hvordan man takler ting som er skummelt.

Jeg tror nok ikke jeg hadde kommet opp med denne fikse idéen om jeg ikke hadde røket akillesenen. Det er kontrasten i hendelsen som er den mest brutale. Man løper rundt og aner ingen fare, man kjenner en strikk som ryker i beinet og så ligger man bare der, hjelpelös. Etter skaden følger flere måneder i gips og krykker, og deretter en lang og ofte smertefull rehabilitering der man i verste fall nesten må lære seg å gå igjen. All finmotorikken bygd opp gjennom et halvt liv, borte. 89 prosent av all muskelmasse i leggen, borte. Flerfoldige påfølgende timer på treningsenter og i stua, haugevis med fysioøvelser, lengre og lengre gåturer med økende bør i sekken.

Kroppen, som inntil nå ikke har vært satt ut på en slik måte om ikke du som fører av den har gjort noe veldig dumt, konfronterer deg til å måtte akseptere at den har sine begrensninger. Dødsingen ble en metafor på å ta igjen kontrollen, å møte frykten og å beseire den. Klarer jeg dette, så klarer jeg andre vanskelige ting i livet, tenker jeg. Når man endelig får mannet seg opp til å ta løpefart og satse utfører det ingen vei tilbake, da er det bare svevet og plasket

igjen. Mestringsfølelsen er ekstra stor når man kommer opp av vannet og fortsatt er i ett stykke. Slik er det med mye av de viktige tingene i livet, har jeg lært. Man forsøker å se for seg hvordan noe vanskelig kommer til å gå, gjør noen vurderinger, så må man rett og slett bare hoppe i det. Gjøre noen justeringer underveis, forsøke å lande mest mulig intakt. Trekke pusten og evaluere, la det synke inn. Juble litt for at man i det hele tatt turte.

Verdensmesterskapet i døds holdes vanligvis i midten av August hvert år. Bare 30 utøvere går videre til finalen, i 2016 forsøkte over 100 våghalser å kvalifisere seg. For meg ga fjorårets forsøk mersmak: Jeg prøver igjen når kvalikken åpner og målet er å ende opp i topp femten-sjiktet uten varige mèn.

Jeg er fortsatt ganske middelmådig i fotball, like håpløs med damene, men jeg er smart 40 og jeg kan dødse fra tier'n. Det får da telle for noe.

Jon-Eric Melsæter
Kommunikasjonsrådgiver hos NIOM –
Nordisk Institutt for Odontologiske
Materialer

Relevante lenker:

- <https://www.facebook.com/dodseforbundet/>
- <https://www.youtube.com/watch?v=a8Ar80iAgE4>
- https://www.nrk.no/video/PS*278436

**ARTINORWAY
GRUPPEN**

Formidling og norsk produksjon av tannteknikk

Grafisk: Adundas Design

Ønsker alle en riktig god sommer

Vi holder åpent på alle våre avdelinger i hele sommer

Artinorway Dental Lab AS Oslo

Telefon: 22 87 19 91

Postboks 2031 Grünerløkka, 0505 Oslo

Artinorway Lab AS Trondheim

Telefon: 73 52 26 00

Postboks 8843 Nedre Elvehavn, 7481 Trondheim

Finnmark Dental AS Alta

Telefon: 78 43 95 00

Postboks 1493, 9505 Alta

Artinorway AS

Telefon: 22 87 19 87

Postboks 2031 Grünerløkka, 0505 Oslo

Artinorway Trondheim AS

Telefon: 73 54 90 00

Postboks 8843 Nedre Elvehavn, 7481 Trondheim

Ny kunde? Ta kontakt for introduksjonstilbud.
Vi tar imot dine digitale filer!

www.artinorway.no

En musikalsk navigator

Kai Hannestad (t.v.) tok flysertifikat for småfly i 1990. Her sammen med Bjørn Bamse Mork-Knutsen.

Kai Hannestad begynte å spille i band som 15-åring. Siden har det i grunnen bare ballet på seg med fritidsaktiviteter.

Hannestad var ferdig utdannet tannlege fra Universitetet i Bergen (UiB) i 1982, og er siden 2001 spesialist i oral protetikk og bittfunksjon. Han er fagansvarlig ved tannlegesenteret Colosseum Fredrikstad Private, og har i tillegg en 10 prosent stilling som ansvarshavende i Oral protetikk ved Det odontologiske fakultet i Oslo.

- På klinikken i Fredrikstad får vi inn pasienter som for oss betyr store, faglige utfordringer. Jeg er så heldig at jeg får jobbe i et aktivt, tverrfaglig miljø, i samarbeid med flere spesialistkategorier. Jeg har ingen planer om å trappe ned på min faglige virksomhet, selv om jeg har det travelt på fritiden også, sier Hannestad.

VILLE BLI JAGERFLYGER • Hannestad studerte medisin (på flamskl!) i Belgia i to år, før han hoppet over til tannlegestudiet. Egentlig ville han bli jagerflyger, men moren fikk ham på andre tanker. Pilot har han likevel blitt; i 1990 tok han flysertifikat for småfly, og er oppe blant skyene så ofte han kan.

Iblast tar han seg fram til vanns også. Han eier en 36 fots seilbåt, og har 14 ganger deltatt

i regattaen Watski TwoStar, på seiler-språket omtalt som en «double handed» regatta. Watski TwoStar er kjent for å være Skandinavias tøffeste, med påkrevd sikkerhetskurs for å kunne delta.

- Vi er to mann som seiler Skagerrak rundt i tre døgn, i all slags vær. Kunnskap om meteorologi må du ha både som seiler og pilot. På samme måte som båten beveger seg på bølgene, vil

avtrykket av terrenget på bakken forplante seg oppover i lufta og påvirke flyet. Elementene har alltid fasinert meg, sier Hannestad.

Det har også musikken. Hannestad spiller fortsatt i bandet han startet som 15-åring: Pål sine høner.

- På 70-tallet skulle alle bandnavn begynne med The, som i The Beatles. En av gutta i bandet het Pål, og i et kreativt øyeblikk, kalte vi oss Pål sine

Pål sine høner spiller dansbar musikk fra 70- og 80-tallet.

Hannestad seiler gjerne og eier en 36 fots båt.

høner. Det var kun for å være annerledes, sier Hannestad.

Pål sine høner ble startet i 1970, og spilte opp til dans med coverlåter. Bandet deltok i talentkonkurranser hvor de ble høyt rangert, og opptrådte på Ragnarokkfestivalen i Oslo med egenkomponert musikk i klassen proggrock.

- Når vi presenterte oss fra scenen, ble vi som regel møtt med høneklukk fra salen. Men vi var populære, og holdt blant annet konsert på Chateau Neuf, minnes Hannestad.

I dag spiller Pål sine høner dansbar musikk fra 70- og 80-tallet, av typen Supertramp, Ekseption og Santana.

Men musikkgleden stopper ikke der. Hannestad spiller også i GL Band (GL = Generation Live), et tributeband til popgruppene Chicago og Blood, Sweat & Tears, med hovedvekt på den første.

GL Band har 10 besettingsmedlemmer, full blåserrekke, to keyboards, og synger trestemt. Halvparten av medlemmene er skolerte musikere fra diverse storband, mens den andre halvparten er gamle bandgutter som har plukket opp en ting eller to underveis.

- Det som er så moro med Chicago, er at det er veldig avansert musikk når man skal spille den sammen med andre. Alle i bandet må samarbeide, instrumentene må kommunisere med hverandre hele veien. Chicago har et stort

musikalsk spekter som vi forsøker å gjenspeile, forteller Hannestad.

KONGE FOR EN KVELD • Chicago ble startet i 1967 og har 50-år jubileum i år. I den anledning, skal GL Band holde konsert i Kulturhuset i Drøbak i oktober, hvor de skal spille og snakke seg gjennom Chicagos musikalske historie.

Sin formelle musikkutdannelse tok Hannestad som barn. Fra han var syv år til han ble fjorten, kjørte foreldrene ham til pianoundervisning én gang i uka. Han har også spilt i korps.

- Heldigvis er jeg velsignet med et godt gehør. Jeg er vokalist, og spiller synth og perkusjon. Tidligere hadde jeg studio hjemme, hvor jeg laget egen musikk. Det er en aktivitet jeg har planer om å ta opp igjen med tid og stunder, sier Hannestad.

Da Colosseum-kjeden i fjor hadde sommerfest på konsertscenen Musikkflekk i Sandvika, ble GL Band hyret inn som musikalsk innslag. Musikkflekk har plass til 350 publikummere, og ikke minst: De har et profesjonelt lydanlegg.

- Vi følte oss som konger. En fantastisk kveld, med overveldende respons fra de som hørte på. Etter en forespørsel fra Musikkflekk, planlegger vi nå en konsert der i regi av oss selv. Det vil bli

Fallskjermhopp fra 11 000 fot ga mersmak.

et høydepunkt i bandkarriären for min del, sier Hannestad fornøyd.

EN KREATIV GREIE • Musikk har vært, og er, en stor del av livet. Som student i Bergen, spilte Hannestad i bluesband for å kople av. Av type er han ekstrovert. Han elsker å stå på scenen, og gleder seg til hver gang han skal holde et av sine mange kurs for andre tannleger.

- Tannlegeyrket er ganske intenst. Musikken er en kontrast, en kreativ greie, som utfordrer andre sider ved meg selv. Jeg liker å skape noe sammen med andre i et fellesskap, sier Hannestad.

I fjor gjorde han et tandemhopp i fallskjerm sammen med datteren sin. Fra 11 000 fot dalte de ned mot jorden. Det ga mersmak. Kunne dette bli en ny hobby?

- Da var det en stemme inni meg som sa: Kai, har du egentlig tid til å hoppe i fallskjerm? Jeg kom frem til at jeg har nok fritidsaktiviteter for øyeblikket, ler Hannestad, og forteller at han er påmeldt et PADI dykkerkurs til høsten.

Utforskertrang lar seg ikke stoppe så lett.

Tekst Tone Elise Eng Galåen
Foto: Privat

Jordbær med fløte

Novelle av tannlege Per Neverlien

1

Den lille smien borti bakken bortved bekken lå på et nes så å si midt på den økseformede halvøyen som skar nordøstover mellom Indre Samlafjorden og Sørfjorden, og der vinden på varme dager klokken tre svingte rundt Hesthamar og på sekunder gjorde fjorden svart og hvit og vill. Og akkurat øst for neset, rant en bekk ut i fjorden. Og nesten der bekken gikk over i fjorden, lå smien til Jøren smed. Den rød stuen der han og hans blinde mor bodde, lå litt høyere opp, men tett inntil bekken, slik at de hørte den til alle årets tider, om våren så kraftig at det kunne være vanskelig å samtale utendørs. Både smien og den rød stuen er for lengst borte. Veien og den nye tid tok stuen, mens smien bukket under en snøting vinter. Men for femti år siden lå de der, bare noen steinkast bortenfor hotellet som fremdeles står.

Jørens far døde da Jøren var i tenårene. Da var Jøren allerede en dyktig smed, som faren hadde vært det. Og som faren: hver dag klokken halv fem gikk Jøren hjem og lagde middag til seg og moren.

Etter middag fortalte han moren om dagens hendelser, hvem han hadde smidd til, hvem som hadde vært innom, hva han hadde fått vite av gammelt og nytt. Ikke minst det som var gammelt og kjent, likte moren å høre om. Da kunne hun gjerne nikke med hodet og si: 'Ja, akkurat slik var det.' Så drakk han ram og gulaktig sats, knurr, inntil han sovnet på sofaen i stuen. Da hadde mor hans for lengst sagt Go'natt og lagt seg. Hun var oppriktig glad i sønnen, som han i henne.

2

'Aldri en morgen uten dugg. Da har du stått for sent opp,' hadde far til Jøren hatt som fast uttrykk, og så hadde han gjerne lagt til (og kanskje var det en overlevering) at: 'Du har ikke kommet til verden for å ha det moro, men for å gjøre din plikt'. Og Jøren fulgte i fares fotspor. Han var, som faren, en sterk og høyreist mann, med kullsart, halvlangt hår, sorte øyne, og nevene ... som grovhogd stein med sorte streker alle vegne.

Moren ble syk om vinteren, og allerede i april døde hun. Da hadde Jøren båret henne i armene sine alt mens hun ble mindre og mindre og til slutt ikke hadde krefter til stort mer enn forpinte stønn.

«Det er noe jeg vil si deg før jeg dør,» sa hun fra divanen på kjøkkenet, der hun for det meste lå når han ikke bar henne, «og det er at nå er du jamgod med far din. Jeg undres om du er like vakker.»

«Nå ja,» sa Jøren smed, «ikke har jeg kjerring og ikke har jeg unger, men jeg er glad du har sagt det.»

Hun ble ført til graven i et uvær av snø, sludd og kuling. Jøren sto i sitt svarte tøy og gråt stille. Så gikk han hjem til smien og slo helvetes flammer ut av jernet, og siden opp bakken til det tomme huset og drakk knurr til han sovnet på divanen.

Alene i huset og uten noen som ventet ham, kom en periode da Jøren ble tungsindig og hadde vansker med å samle seg om arbeidet. Ofte ble han sittende på butikkbenken borte ved fergekaien. De var gjerne noen stykker som satt der når været var lagelig. Snart var det turistsesong, og så ble det

mer liv og røre, ettersom hotellet lå like ned til fergekaien og butikken. Der satt han også da Otto kom til Utnes og tok inn på hotellet sammen med sin mamma og pappa.

Butikken solgte alt: tobakk og margarin og makkangler og trebunner med sort overlær. Det luktet tauverk og tjære, og av og til salt sild. Otto ble snart like mislikt av gamlekarene som satt på benken som han var hatet av Gudrun Hotell, som helst hadde sett at han falt i sjøen og druknet. Grunnene til at hun knapt tålte ansiktet hans, var den evinnelige misnøyen med alt mulig, og det at han blåste morellsteiner på alle og enhver. Og så det søkerende blikket mot kroppen hennes. Karene på benken nøyde seg med å mislike de sure minene og grimasene og overlegne utropene hans. De var da heller ikke alt for opptatt av å følge med når han kravlet rundt på de digre tømmerstoklene som var reisverk for den gamle trekaien.

3

En søndag morgen satt Jøren i bakrus på benken sammen med fire-fem andre karer. Otto satt for lengst i morelltreet og spytte steiner med den presisjon som øvelse gir. Han kunne for eksempel spytte dem direkte inn gjennom det åpne vinduet til spisesalen. Det vil si at spytte er ikke det riktige ordet: Han blåste dem via tungespissen, og de store, tykke leppene hans lå som blodrøde sârpakninger rundt våpenets munning. Øynene var smale streker, og de glitret i triumf hver gang en morellstein plinget ved treff. Det ingen visste, før etter lang tid, var at fra treet kunne han se rett bort til WC'et i andre etasje. Nå var

det riktignok mattet glass, men vinduet sto ofte på gløtt, og i alle fall kunne han se skyggene mot glasset. Det hele kom for en dag da han blåste en morellstein inn mellom det halvåpne vinduet og karmen og et par sekunder senere ble sett i morellstreet av Gudrun Hotell som stakk hodet ut av vinduet. Da hadde hun lenge mistenkt ham for å ikke gjennom nøkkelhull både her og der, men aldri riktig rukket å knipe ham i akten.

«Det er ikke pent å gjøre slikt,» sa mamma.

«Man kikker ikke på damer,» sa pappa, «i alle fall ikke før man blir eldre.»

4

Men denne søndags formiddagen klartret i alle fall Otto ned fra morellstreet og gikk bort til kaien, mens han sparket i grusen og virvlet støv rundt bena på gammelkarene. Ytterst på kaien, ved hjørnet som var slitt og opprevlet etter mange fergemottak, flerret han buksen på en flis. Mamma og pappa hadde for lengst gjort seg opp en mening om forfallet på Utnes, og kom til å reise ganske snart. Det vil si, først skulle de to bort, mens Otto skulle bli på Utnes disse dagene.

Nå kom da Otto med spjæret bukse bortover mot benken ved butikken mens han brølte med en blanding av furten og triumferende stemme og lekte den gamle leken 'jeg går rett frem samme hva jeg støter på, jeg går rett frem...' og sparket borti bena til de som satt foran butikken. Jøren trev tak i armen til Otto og holdt ham tilbake nettopp som mamma og pappa kom bortover til kaien og fergen blåste i fløyten og solen hadde kommet så høyt at selv det vestvendte landet under Hardangervidda på den andre siden av fjorden lå badet i sollys.

«Slipp meg, din hestpikk! Og dessuten lukter du!»

brølte Otto.

Han fikk seg en lusing så han tumlet overende i grusen fremfor benken. Ingen av karene tok hodet bort fra hendene, men kikket på skrå ned på gutte-

valpen der han lå tilstøvet og med et forsrekket ansikt vendt mot Jøren.

Mamma og pappa sprang til.

«Dette skal De få høre mer om,» sa pappa henvendt til Jøren, idet han hjalp Otto på bena.

Jøren reiste seg, og ingen ville noensinne kunne si annet enn at han var et flott stykke mannfolk. Et øyeblikk svingte blikket mellom mamma og pappa. Så spytet han litt til siden, snudde seg og gikk hjemover. Det siste han hørte var mammas stemme: «Kom Otto, så skal du få jordbær med fløte.»

5

Et par dager senere sto Jøren i smien. Døren var åpen, og den lyse dagen skinte inn i det svarte rommet. Mens Jøren sto og hamret ut et stykke jern, ble dagslyset dempet. Da han snudde på hodet, så han Otto.

«Nå, det er du,» sa Jøren, og hamret videre.

«Får jeg lov å komme inn?» kom det stillferdig fra døråpningen mellom to gnistkaskader fra jernet på ambolten.

Jøren viste tegn med hodet at han skulle komme inn.

Otto tok plass på den andre siden av ambolten.

«Du kan jo trå belgen når du likevel er her?» spurte Jøren. Han hadde vontd av guttepokken og la fra seg det glødende jernet som langsomt ble svart.

«Se her,» sa Jøren, «slik gjør du, sakte og jevnt.» Han viste.

Otto sto ved siden av Jøren og satte foten på brettet, men ble ustø og måtte støtte seg til Jøren.

«Se her,» sa Jøren, «du setter den ene foten der, og så trår du med den andre.»

«Det er litt vanskelig,» sa Otto og fikk bena på plass.

«Det som er lett kan alle få til,» sa Jøren. «Du lærer det nok, om du vil.»

Otto trødde, alt for fort og hardt, ivrig etter å vise at han gjerne ville hjelpe. Med litt prøving og feiling gikk det bedre.

«Det gjorde du bra,» sa Jøren. «Men nå er jeg ferdig for dagen og skal hjem og få meg noe mat.»

«Kan jeg komme i morgen også?» spurte Otto. Jøren forundret seg. Var det noe fanteri som lå bak dette?

«Du kan hjelpe meg og bære disse ljåemnene opp til huset,» sa Jøren. «Jeg finsliper der opp. Er du kar for det?»

Otto måtte ta et par pauser på vei opp den bratte bakken til det vesle rød huset. Jøren merket det, men sa ikke noe.

«Er det her du bor?» spurte Otto, og så med store øyne på det vesle huset.

«Ja, her bor jeg. Du bor vel i et litt større og flottere hus, du.»

«Det ser veldig koselig ut her,» sa Otto veslevoksent, og la til: «jeg mener det, virkelig.»

Jøren var fortsatt i undring.

«Du skal vel til hotellet og spise middag,» sa han.

«Ikke før klokken syv,» sa Otto.

«Det er vel fin middag på hotellet,» konverserte Jøren, han hadde satt et vaskefat på en krakk og fylte det med vann fra en utekran. Så vrenget han av seg skjorten og begynte å såpe seg inn. Otto ble stående forbløffet.

«Har du ikke dusj?» datt det ut av Otto.

«Jo, i badekaret.»

Jøren avsluttet vaskingen og tørket seg på et ikke alt for rent håndkle.

«Så,» sa Jøren, «så får jeg se å få laget meg noe middag.»

«Hva skal du ha, da?» spurte Otto.

«Du er en liten nysgjerrigper,» sa Jøren. «Hva skal du ha til middag i dag, da? Tomatsuppe med egg ...»

«Fælt,» avbrøt Otto ham med et gys.

«Du er vel litt bortskjempt du,» sa Jøren, og begynte å gå mot inngangsdøren.

«Kan jeg bli med deg inn?» spurte Otto.

Jøren ristet på hodet av undring. Han stanset og ble stående og se forskende på guttevalpen, som sto der, rett opp ned og hadde et trist uttrykk i ansiktet.

«Du er en merkelig liten fyr,» sa Jøren.

«Kan jeg?»

De gikk inn. Gjennom den lille gangen og til venstre inn på kjøkkenet, som

hadde vindu mot øst og fjorden og Hardangervidda på den andre siden.

«Du får sette deg der, da.» sa Jøren og pekte på en krakk ved bordet foran vinduet.

Jøren satte frem en tallerken på voksuken på bordet, og fra et kjøleskap inne på spisekammeret hentet han tre spekesild, noen kolde poteter, et glass rødbeter, en skål med kålstuing og en mugge med sjyr.

«Hva er det?» spurte Otto og pekte på muggen.

«Surmelk og vann. Rester fra i går,» sa Jøren, og satte seg inntil bordet. Han tok en slurk av melken direkte fra muggen.

«Det er nok ikke mat for en kar som deg,» la han til og skar en stor bit av den ene silden. Han åt den med bein og skinn.

«Kan jeg få smoke?» spurte Otto. Han var så stillferdig, og spørsmålet kom så bedende at Jøren nok en gang måtte se skikklig på ham. Han var litt for rund i kjakene, litt for rund over skuldrene, litt for rund i det hele tatt til å være en gutt i tiårsalderen.

Jøren fant en tallerken, kniv og gaffel, skar av en bit sild og en bit potet og la det sammen med en rødbetbit og litt kålstuing på tallerkenen.

«Vær så god,» sa Jøren, «men jeg tror ikke du vil like det.»

Ottosat kniv og gaffel i sild og potet, rødbet og kålstuing, og spiste. Jøren så på ham i smug, og det rørte ham, det han så. Det hadde aldri vært andre enn han og moren, og her satt en guttepjøkk som ikke hadde vært til annet enn ergrelse, på hans kjøkken, og åt sild og potet ...

«Otto! Otto!»

Det var mamma som ropte, hun og pappa kom gående langs den gamle kjerreveien som gikk forbi, litt overfor huset til Jøren.

«Det er mamma og pappa,» sa Otto, han fikk et angst uttrykk i øynene.

«Du har vel ikke lov å gå hit bort?» sa Jøren spørrende.

«Jeg må gå,» sa Otto og reiste seg, «får jeg lov å komme i morgen også?»

«Kommer du så kommer du,» svarte Jøren, og merket at han gjerne skulle ha svart annerledes hjertelig.

«Og takk for maten,» sa Otto idet han åpnet døren og var på vei ut, «du er den beste kokken i verden!»

6

«De må forstå at Otto ikke kan komme her. Dette er ikke noe sted for gutten. La oss bare ha det helt klart for oss. Jeg nekter ham å gå hit, og avgjørelsen er endelig.»

Pappaen til Otto sto tilbake da Otto og mamma gikk mot hotellet. Fra trappen kunne de se de to forsvinne over haugen.

«De forstår, min kone og jeg blir borte i fire dager, mens Otto blir i hotellets varetekts nå også. Han måtte jo være der da vi var borte sist. Og det er derfor viktig at jeg kan stole på at Otto ikke kommer hit, og at De, dersom han skulle trosse mitt forbud, umiddelbart sender ham tilbake til hotellet. Er dette klart, smed?»

Jøren betraktet mannen som sto der, et trinn under ham, og virket liten og puslete, men med et kraftig blikk.

«Jeg skal si deg, jeg,» sa Jøren omsider, «at dersom Otto kommer hit, skal jeg få et mannsfolk av ham.»

Pappaen til Otto tok et steg bakover av forbauselse.

«Vet De hva De snakker om? Setter De Dem opp mot mine avgjørelser?»

«Jeg bare sier det jeg mener, og fordi jeg er en høflig mann, sier jeg ikke en gang alt jeg mener.»

Jøren snudde seg og gikk inn og lukket døren bak seg. Fra vinduet i stuen kunne han se pappaen til Otto skritte ut og bli borte over haugen. Jøren hentet seg en krukke knurr og drakk store slurker.

7

Gudrun Hotell sto i smiedøren. Hun og Jøren var like gamle, og en sommer, for mange år siden hadde de vært kjæresten i flere uker. Det var bare en umulighet, og så gikk årene for dem begge. Men nå sto hun i smiedøren og vinket ham til seg.

«Nå,» sa Jøren, «du er sendt?»

Hun var sendt. Jøren måtte love å sende Otto tilbake dersom han kom.

«Han er som ny,» sa Gudrun Hotell om Otto.

«Han har spist sild og potet,» sa Jøren.

«Lover du?» Gudrun holdt på det formelle, det var blitt en vane slik.

«Jeg lover ingenting, men noe galt skal det ikke tilkomme guttungen dersom han skulle vise seg her. Det kan jeg love.»

«Du er stri du, Jøren,» sa Gudrun Hotell.

Jøren så henne inn i øynene, og det kom et drag av smil over dem.

«Ikke så stri som jeg av og til kunne ha ønsket,» sa han.

«Vel vel, jeg har gjort det jeg lovet,» sa Gudrun Hotell. «Du må ha en god dag.» Hun snudde seg og gikk.

Jøren vendte tilbake til essen og hamret jern på ambolten så gnistene fok.

8

«Nå, der er du,» sa Jøren. Det fine sommerværet hadde tatt en brå slutt, og regnet slo ned over Folgefonna og dro med seg en kaldgufs. «Du får komme under tak.»

Ottos gikk inn i smien.

«Jeg får ikke lov til å komme,» sa han.

«Jeg hørte det,» svarte Jøren, «men der er belgen. Når du nå først er her, kan du jo gjøre nytte for deg. Du klarte det bra sist.»

Det gikk et smil over ansiktet til Otto. Han tok av seg regnjakken og hengte den på en spiker like innfor døren. Så tok han plass ved belgen.

«Hvis du gjør det bra, kan det hende du får sild og potet også,» sa Jøren.

Da brast Otto i gråt.

«Nå,» sa Jøren etter en stund, «vi får vel se å komme i gang. Hvis du får opp varmen igjen, så skal jeg smi deg en kniv.»

Jøren smidde en kniv, og til slutt slo han merket sitt i jernet: JØREN U og stakk knivemnet fresende ned i vannbøtten.

«Så skal vi slipe den skarp, og så har du et minne. Du får skjefte den selv.»

9

Ut på høsten kom det et brev som undret postmesteren på Utnes. Med barns-

lig blyantskrift og ujevnt over restene av mye viskelær, sto det:

Til: Smeden borti bakken bortmed bekken, Utnes.

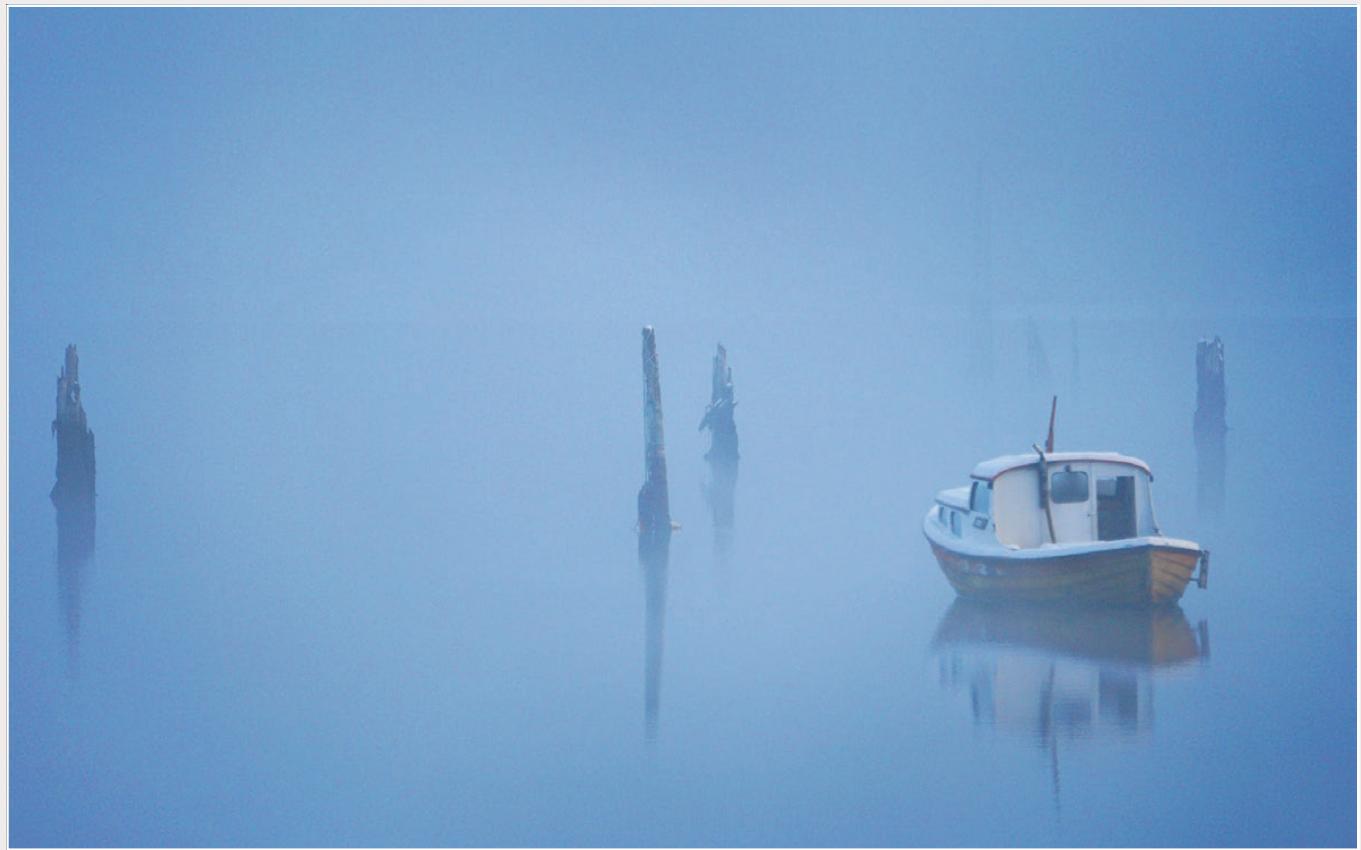
Jøren åpnet brevet og leste:
'Pappa kastet kniven i sjøen. Kan jeg få en ny?

Nå bor jeg hos bestemor. Hun sier jeg kan skrive til deg. Hilsen Otto. Jeg blir 11 år den 13 oktober.«

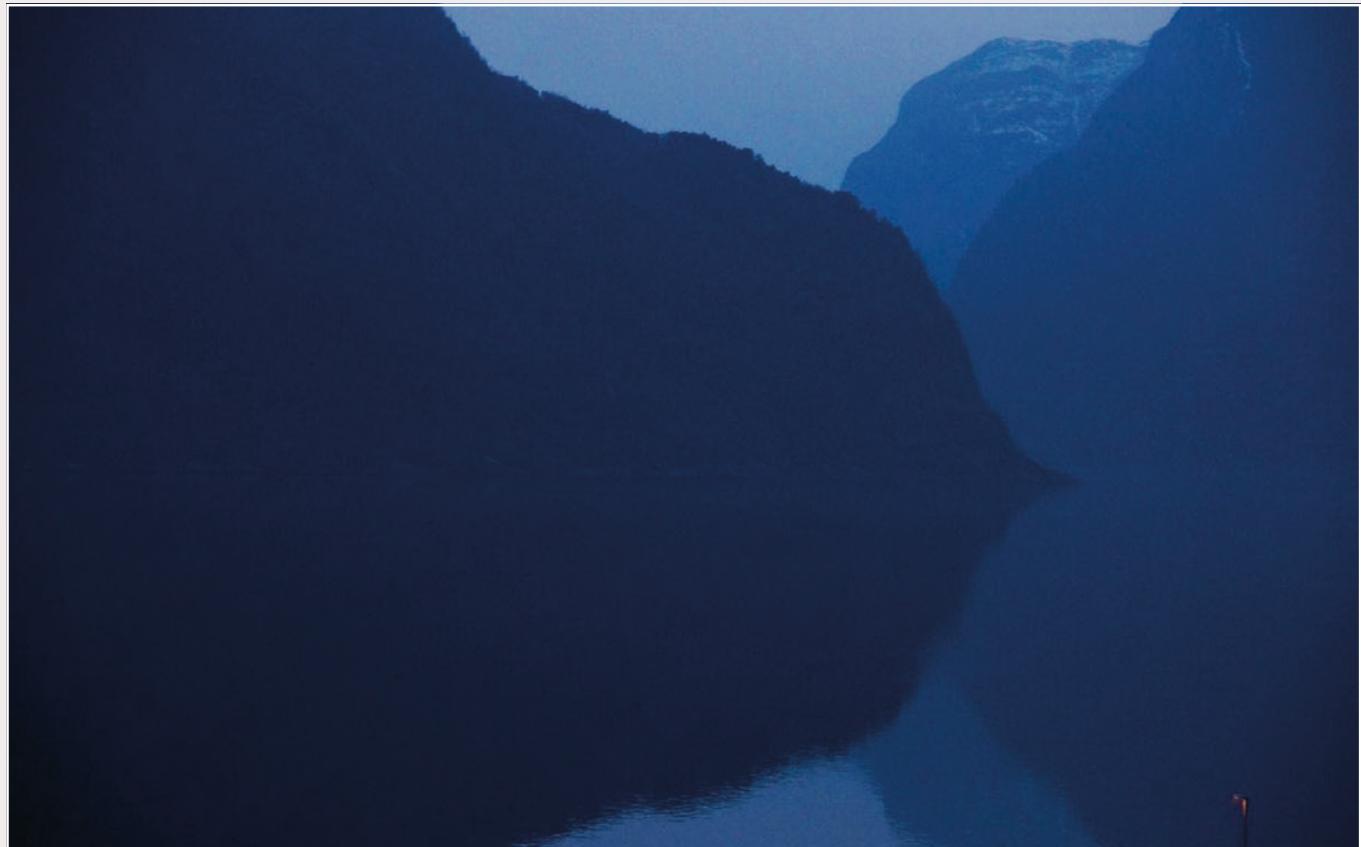
Foto: Paul Johan Høl. <https://www.flickr.com/photos/29962028@N07/>

På vannet, under et tre.

Stemning.

Foto: Niklas Angelus.

Aurland easter.

Foto: Paul Johan Høl.
<https://www.flickr.com/photos/29962028@N07/>

Ordre

Avsender, stempel

170784

Kundenummer

Dato

Underskrift

Vi bestiller følgende artikkel:

Artikkel nr. Artikkel

	Total-ets-bonding
	Selv-ets-bonding
	Dual-herder aktivator
	Applikasjonsbørste
	Ceramic primer
	Metall primer
	Zirkonium primer
	Glazing

X

Heretter bestilles kun
Futurabond U!

ALL YOU NEED IS 'U'

Futurabond® U

- En bonding for alt – ingen behov for andre adhesiver på din klinikk
- Selv-etsing, selektiv-etsing eller total-etsing – valget er ditt!
- Fremragende applikasjons valgmuligheter
 - direkte eller indirekte fyllinger
 - fullstendig kompatibel med alle lysherdende, dualherdende og kjemisk herdende kompositorer – uten noen aktivator i tillegg
 - sikker adhesjon mot forskjellige materialer, som metall, zirconium og aluminium oksid, eller silikat keramer – uten tilleggsprimer
- Appliseres i ett lag – kun 35 sekunders total arbeidstid

*Vennligst kontakt din lokale VOCO dentalkonsulent om de gjeldende tilbud.

Benytt deg av
de gjeldende tilbud!*

Toscanakveld. Foto: Rolv Præsteng.

Kurs på utenlandstur

Av tannlegene Inger-Johanne Nyland og Berit Øra

Når dette leses er NTFs utenlandskurs 2017, det tolvte i rekken, gjennomført.

27. april dro en stor gjeng med 49 tannleger og ledsagere fra Norge til Firenze. Fram til hjemreisedagen 1. mai fikk vi 20 kurstimer endodonti i hyggelige italienske rammer med sosiale, kulturelle og kulinariske opplevelser. Vår kursgiver Lisbeth Dahlstrøm hadde vi invitert med fra Sverige. Hun fikk for øvrig pris som beste foreleser i 2015 av Svenska Tandläkarförbundet, en fortjent pris til en fantastisk erfaren og dyktig formidler. Hun hadde som formål med kurset å lære oss å få bedre kontroll med våre endodontiske behandlingsprosedyrer, og dermed skape bedre kliniske resulta-

ter i en krevende disiplin som endodonti er.

Utenlandskursene er en liten del av NTFs etterutdanningstilbud. Men de utgjør en kursform som er så god, sett fra et faglig synspunkt at de fortjener en omtale i Tidende.

Nina W. Gerner var leder i NTFs fagnemnd da det første utenlandskurset i NTF-regi ble arrangert i 2005, inspirert av våre svenske kolleger i Tandläkarförbundet som arrangerer flere utenlandskurs årlig.

Det første kurset vårt ble lagt til Toscana med Gilberto Debelian som kursgiver, sammen med Tomas Josefson fra Sverige. Vår fantastisk dyktige kursvert og reisearrangør Li Axare, var med oss

fra første stund. Hun har bodd i Italia i en årekke, kjenner landet svært godt og er autorisert Firenze-guide. Hun er en meget kunnskapsrik og dyktig kursarrangør som børger for at rammene rundt kursopplegget blir av ypperste kvalitet.

Gruppene som har deltatt på utenlandskursene har vært i størrelsesorden» fylle en buss». Vi har gjerne bodd litt landlig til og blitt busset rundt med vår lokalkjente guide til måltider og andre sosiale aktiviteter. Kurstimene fordeles over flere dager med forelesninger, gruppearbeider og diskusjoner. Deltagerne er ivrige, og det har vært 100 prosent oppslutning fra tidlig morgen. Kollegene som har deltatt har til-

bakmeldt godt læringsutbytte. Små grupper gjør kontakten til kursgiver lettere, og det diskuteres som vanlig fag fra morgen til kveld når tannleger er samlet.

Årets utenlandskurs er det åttende kurset arrangert i Italia. Italia har alltid slått an, men vi har også hatt flotte kurs i Spania, Kroatia, Portugal og Marokko. Vi har som regel reist i april-mai, knyttet til 1. mai eller Kristi Himmelfarts-helga. I disse sydlige egne er det fortsatt vår, med temperaturer som ligner på norsk sommer. Vi får en behagelig forsmak på årstiden som kommer. Det har også vært et poeng å legge kursene til steder med en grei flyforbindelse fra Norge for ikke å bruke mer tid på reisen enn nødvendig. Når det gjelder det faglige innholdet i kursene, har vi vært innom de fleste fagdisiplinene i odontologien. Dessuten har vi to ganger hatt med oss en psykolog som kursgiver. Egenutvikling og psykologisk kunnskapsutvikling har vært populære temaer og disse kursene har trukket mange kursdeltakere.

Vi håper med dette å spre interessen for utenlandskursene. De er en meget god læringsarena for alle våre medlemmer. Så meld deg på et år og se selv. Du vil ikke angre!

Våren 2018 planlegges kurs i Italia med Sven Scholander og Martin Janda. Vi ser ikke bort fra at det kan bli en «magisk opplevelse» på flere måter.

SEKS OM NTFS UTENLANDSKURS •

– Utenlandskursene er nærmest min baby, siden vi startet opp disse kursene i min tid som fagnemndssleder. Det er en glede å konstatere at kursene fortsatt er populære etter 12 år. Det er inspirerende at alle deltakerne slutter opp om det faglige, og så gleder man seg sammen om det sosiale, nye synsinntrykk og smaksopplevelser etterpå. Jeg håper at utenlandskursene vil bli et fast kursopplegg for NTF også i fremtiden. (Bilde kommer)

Nina W. Gerner

Kursgivere på Sicilia Eva Børstad og Bjørn K. Brevik. Reisearrangør Li Axare bak.
Foto: Berit Øra.

– Det at NTFs utenlandskurs stort sett har vært lagt til Italia og at Li Axare har tatt seg av det utenomfaglige har vært avgjørende for meg. Jeg har pensjonert meg som aktiv tannlege, men reiser stadig til Italia. Gamle sure gubber liker ikke kurs som er kjøpt og betalt av et firma, sånn i det vesentligste. Mye viktig blir utvekslet ved kaffe bordet i pau-

sene, og da er det jo så fint at kaffen er italiensk. Voksenopplæring slik det praktiseres på NTFs utenlandskurs burde sant å si være en forutsetning for å beholde lisensen. Fag og kultur – det siste i passe store drypp. Man trenger jo ikke å få hele Brunellescos kuppel i hodet for å oppleve den slags gleder. Det er nok at David blunker..

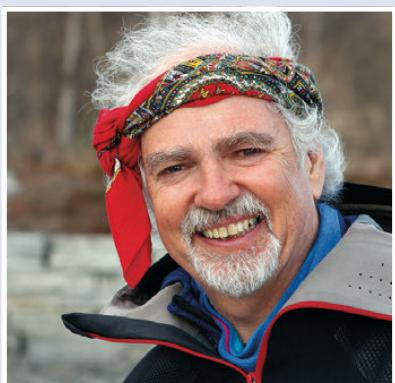
.. som du kan se – både isen og kursdeltakeren har eksistert siden 1948!
Foto: Rolv Præsteng.

Rolv Præsteng

– Hvorfor dra helt til Italia på kurs?
Etter fem utenlandskurs bekrifter jeg at kursene er av høy faglig kvalitet. Bonus er kontakt med kolleger fra hele landet, fin dialog i passe store grupper og unik fagutveksling. Fem dager med undervisning, måltider og utflukter sammen skaper gode vennskap og faglige kontakter. Reiseleder Li tilbyr oss unike kulturopplevelser utenom kursene, deilige mat og drikke i vakre omgivelser, perler av steder vi aldri hadde funnet fram til på egen hånd.

Sylvi A. Mjelde

– Kurset i Bologna i 2016 er det beste og mest lærerike kurset jeg har deltatt på i mine år som tannlege. Intenst kurs med kulturelle reiser mellom slagene

ledet av den fenomenale Italia-guiden Li. God problembasert læring, fruktbar dialog med kursgivere, aktive kursdeltakere, erfaringsutveksling og gode innspill. Konklusjonene ble så solide at de førte til endring hos den mest erfarne kliniker. Viktigst: Vi fikk vitenskapelig støtte for vår praksis som gjør oss til enda bedre tannleger. Terningkast 6!
Foto: Harald Vingelsgaard.

Knut Vindal

– Det har nu gått många år sedan Nina Wienche Gerner, i början av det då ganska nya millenniet, följe med den svenska Nordöstra-kursnämndens resa till San Quirico d'Orcia i Toscana.

Hon ville se och förstå om detta med utlandskurser kunde vara någonting också för Den norske tannlegeforening.

Hon kände att så var fallet!

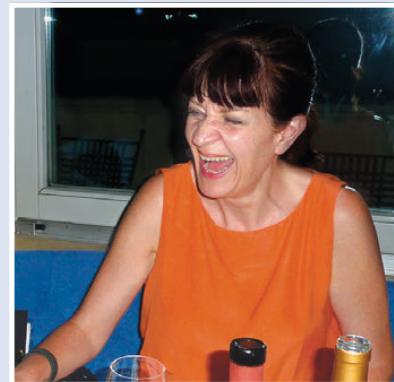
På plats mötte hon även mig som researrangör och guide och bara några månader senare blev jag ombedd att göra ett liknande upplägg för de norska tandläkarna.

Vår första resa gick våren 2005 till, det för Nina «säkra kortet», San Quirico d'Orcia och blev starskottet för ett idag ännu existerande, långt och mycket positivt samarbete.

Vi har sedan dess rest till många olika platser. Ofta till Italien, som särskilt uppskattas då det där finns så mycket kultur och historia att det är lätt att fylla de få timmar som inte är kursid med meningsfulla och intressanta aktiviteter och upplevelser.

Det blir högintensiva dagar, med mycket kurs, jobb-snack runt måltiderna och upplevelser av den lokala kulturen i en kombination jag tydligt kan se uppskattas av de som deltar. Man får inte bara en högklassig fortbildning, utan också umgänge med likasinnade – något jag förstått att många tandläkare, särskilt de med egen mottagning, har stort behov och av.

Det är ett rent näje och en stor ära att få organisera och sedan resa med så många trevliga, kloka och positiva mänsiskor. Inte ens ett skyfall under en guidning i Firenze rubbar den goda

stämningen. Så det är bara att säga som jag lärt mig av «mina» norska tandläkare: Gå på tur, aldrig sur!

Li Axare

– Jeg gikk glipp av NTFs utenlandskurs 2016, men har deltatt på alle de andre. Setter stor pris på kombinasjonen av et kjempegodt faglig innhold, mange kurstimer og det å bli kjent med nye områder i utlandet. Sightseeing, god lokal mat og vin gir nye krefter tiltannlege- hverdagen hjemme. Faglig påfyll, kjekke kolleger, guide i særklasse, bare superlativer fra meg så langt.

Ninni Haug

Fra en utflykt i Cinque Terre. Foto: Berit Øra.

Disse utenlandskursene har NTF arrangert

År	Sted	Tema	Kursgivere
2005	Toscana	Klinisk endodonti og protetikk	Tomas Josefson Gilberto Debelian
2006	Toscana	Kariologi og konserverende Tannbehandling	Ulla Pallesen
2007	Cuenca	Protetikk	Harald Gjengedal
2008	Dubrovnik	Egenutvikling	Marit Mogstad
2009	Marrakech og Essaouira	Den vanskelige pasienten	Peter Lundholm og Sten Salholm
2010	Umbria	Fremtidens periodonti	Eirik Aasland Salvesen
2011	Sicilia	Fra tann til implantat	Eva Børstad og Bjørn Brevik
2012	<i>Avlyst</i>		
2013	Verona	Oral kirurgi og radiologi	Anne Møystad og Tore Bjørnland
2014	Duorodalen	Oral protetikk	Kjell Størksen og Harald Gjengedal
2015	Sestri Levante	Egenutvikling	Trond Hegglund
2016	Bologna	Behandlingsplanlegging	Kjetil Reppen, Hans Rønold og Westberg
2017	Firenze	Endodonti	Lisbeth Dahlström

Astra Tech Implant System®

Jorda er ikke flat

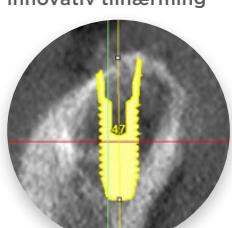
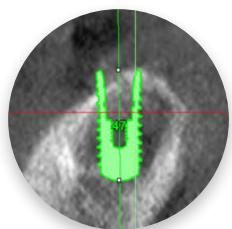
Det samme gjelder for antatomien til dine implantatpasienter

Din kliniske hverdag er allerede full av utfordringer, og det å alltid velge konvensjonelle løsninger kan i enkelte tilfeller gjøre jobben enda mer utfordrende enn den behøver å være. I steden for å bygge opp en skrå kjevekam for å tilpasse den til implantater med flat topp, er det på tide å oppdage en enklere løsning: Et implantat som følger benets utforming. Fordi kasus med skrå kjevekam krever et implantat designet for anatomi som har havnet på skråplanet.

OsseoSpeed® Profile EV –På tide å utfordre konvensjonell tenkning

www.profiledentalimplants.com

Conrad

Novelle av tannlege Per Neverlien

1

Etter operasjonen sluttet Conrad som lege, og tok samtidig farvel med egne beslutninger. Han solgte sin private legepraksis i et kjøpers marked, og fikk ikke på langt nær det for praksisen som hans kone hadde tenkt. Hans flegmatiske sinnelag medførte imidlertid at han selv var fornøyd. Og særlig satte han pris på å slippe å ta alle avgjørelsene. Hjemme bestemte hans kone, selv om hun ikke ville vedgå det. Nåvel, tenkte Conrad, det er ikke alltid så lett å vite hvem som egentlig er den bestemmen-de. I alle fall fortsatte hans kone å be-stemme der såvel som i sin stilling som ergoterapeut ved et behandlingshjem for eldre.

Den første tiden som rekonescent etter operasjon, fikk Conrad mange blomster og hilsner med ønske om god bedring. Denne vennligheten gjorde ham godt, og han svarte alle som viste ham oppmerksomhet. Etter som ukene gikk og han ble raskere, begynte han å ta bilen inn til sentrum og hente pos-ten i postboksen. Han visste jo at ikke alle menneskene i bygden hørte til hans beundrere, og det var helt uvant for ham å være i gaten midt i arbeidstiden. Noen kom bort og hilste i vennlighet, andre snudde seg bort og hastet videre. Det ble likevel til at han fortsatte med å hente posten og gå i banken og betale regninger. Raskt og effektivt og så hjem igjen. Han savnet ikke sine pasienter og sin praksis, og slett ikke ansvaret. Og ettersom han var sykemeldt og hadde privat avbruddsforsikring i tillegg til det offentliges bidrag, var inntekten god. Og det ville den fortsette å være i et år fremover, i alle fall såfremt han ikke skulle friskmeldes. Ettersom han

var 66 år og ble 67 ved opphør av syke-meldingstiden, var det ingen som regnet med at han ville klare å drive prak-sis det første året etter en så stor opera-sjon som den han hadde hatt.

Tre måneder etter operasjonen var Conrad til etterkontroll, og det ble ikke funnet spredning av kreften. Conrad begynte så smått å tro på en fremtid. Men han sov dårligere enn han hadde pleid, og det var sjeldent mer enn en halvtime mellom hver gang han kom til å tenke på seg selv og den utlagte urin-vei. Det var bare gradvis det helt og fullt gikk opp for ham at dette var noe som kom til å være ham for resten av livet. Hittil hadde han alltid blitt frisk etter en sykdom. Det var vemondig hver gang det slo ham at nå ble han aldri akkurat som før. Og vemondet fulgte ham, uten stor dramatikk, men fulgte ham gjennom dager og drømmer om nettene.

Fra et langt praksisliv visste Conrad godt at kronisk syke mennesker er en pest og en plage for omgivelsene (og for ham selv som lege også, om han nå skulle være ærlig). Han visste derfor også at det var avgjørende både for ham selv og for hans kone og all verden som han skulle ha kontakt med at han ikke ble hengende fast i et syn på seg selv som pasient. Det var lettest utenfor hjemmet eller når de fikk besøk. Som hans kone flere ganger uttrykte det: «Du er så kjekk når du er ute blant folk eller når det er folk her. Men ellers må jeg si at du er svært forandret og i grunnen litt grinete.» Conrad visste at hun hadde rett, og likefullt var det van-skelig å være som før operasjonen. Hjemme hadde han gått inn i en pasi-entrolle, og var det ikke egentlig det

han hadde ellers også, bare på en annen måte, den kjekke det-går-bare-bra-rol- len? Han ble gradvis klar over at det han likte best, bortsett fra å være alene, var å være sammen med folk som enten ikke visste at han var operert, eller som ikke viste tegn til å vite det. Han skjønte at poenget ikke var å se på seg selv som pasient, men simpelthen å lære en helt ny rolle: pensjonistrolen. Men så var det altså bare han som var pensjonist, ikke hans kone. Hun hadde ikke en gang begynt å tenke på seg selv som pensjonist. Hver morgen fra man-dag til fredag dro hun av gårde på arbeid, og kom ikke hjem før langt på ettermiddagen. Det var Conrads beste morgener. Han sto ikke opp før Irmelin hadde kjørt avgårde. Og ofte ble han liggende en time til i sengen og bare se ut av vinduet etter at han hadde trukket fra gardinene. Så stelte han seg i ro og mak, og gikk for hente avisene i post-kassen nede ved veien. Det var alltid han som hentet dem. Irmelin ville lese dem om ettermiddagen, og ikke la går-dagens hendelser og nyheter fargelegge dagens nyheter. Så laget han seg en tal-lerken corn flakes, med melk og sukker og syltetøy, og satte seg inn i stuen og spiste corn flakes og leste avisene.

I helgene var det annerledes.

«Jeg tror du trives best når jeg ikke er hjemme,» slo Irmelin fast.

Conrad hadde ikke tenkt på det så konkret, og ønsket at hun ikke hadde sagt det så direkte. Det var kanskje noe i det, men det ble voldsommere enn det behovde når det ble sagt høyt. Men han visste, fordi hun hadde sagt det med vemmelse en lørdag da han spiste corn flakes og melk og sukker og syltetøy til frokost: «Skjemat!»

Det var i grunnen ikke andre ting som gjorde at han faktisk syntes morgenene var best de dagene hun var borte på arbeid. Ellers syntes han de hadde det fint, og skulle det være noe annet som skapte problemer, måtte det være at de hadde ulike forventninger til livet. Eller rettere sagt, og til tross for Ingjald Nissens bastante formulering om at liv uten forventninger var uenklig: Conrad hadde ingen forventninger, og Irmelin hadde mange, mange forventninger. Det kinkige, slik Conrad så det, var at hennes forventninger ikke ble konkretisert. De var derfor vanskelig å forholde seg til, og Conrad led under det. Selv fylte han dagen med litt lesing, litt rusling og litt husarbeid. «Mye grønnsåpe og lite kraft,» som Irmelin uttrykte det. Men hun satte likevel pris på det som ble gjort.

Tre måneder etter operasjonen og ganske opp under jul kom det telefon fra Frederikke i Sverige: det hadde skåret seg mellom henne og Uffe.

Hjem kom hun, to dager etter. Conrad hadde satt i stand det gamle værelset hennes, vasket vinduet og tak og vegger og støvsuget det teppelagte gulvet. Bilen hennes svingte opp foran huset deres tidlig på ettermiddagen, mens det fortsatt såvidt var dagslys. Irmelin var ennå ikke kommet hjem fra arbeid. Conrad gikk ut til bilen for å hilse Frederikke velkommen, og rakk ut akkurat idet hun åpnet bildøren. Han rygget tilbake og gispet etter luft.

På grunn av sin legepraksis hadde han aldri vennet seg til å spise hvitløk, og med årene hadde han faktisk kommet til å mislike det. Ja, han ble uvel av hvitløk. Irmelin var nok glad i hvitløk, men de hadde det aldri i maten hjemme på grunn av Conrad. Ettersom hvitløksfarsotten hadde grepet om seg i gamlelandet, kanskje som et resultat av folks reiser til Syden, hadde Conrad funnet det ubehagelig å gå bort i aftenselskapet. Etter at han var blitt syk og operert, takket han nei til all selskapelighet. Han visste at det neppe kunne gå i lengden, men den tid den sorg. Han hadde i grunnen bestemt seg for å si like ut at han dessverre ikke kunne spise hvitløk

eller noe som var tilsatt hvitløk, ikke en gang når det «bare er ørlite langs kanten...».

Frederikke lo, kom ut av bilen og omfavnet sin far.

«Pappa! Så godt å se deg! Du ser jo helt okey ut!»

Frederikke snakket alltid med utropstegn og tillot aldri noe menneske å snakke ut. Såfremt man benyttet venstreunge setninger kunne man få beholde ordet en stund, med mindre da ikke Frederikke plutselig brot inn med et «og!» for deretter å fortsette samtalet med sitt eget tema. Men brukte man høyretunge setninger og nærmest innledet med det bærende element, da hadde man over hodet ingen sjanse til å nærme seg fullføring. Irmelin tålte ikke venstreunge setninger der hun måtte vente på kjernen i budskapet, til tross for at korttidshukommelsen var brukbar. Men Irmelin hadde en slags underlig vitenskapelighet i hodet. Conrad hadde derfor for lengst vennet seg til to ulike taleformer, alt etter hvorvidt han snakket med Irmelin eller han hadde noe han gjerne ville formidle til deres eneste barn, Frederikke. Når de var sammen alle tre, skjøt han bare inn småord fra tid til annen. Gjerne da det ordet som i seg selv tilkjennega hans konklusjon. Hans bidrag var jo i det store og hele uten betydning for samtalets videre utvikling.

«Spiste Uffe hvitløk?» spurte Conrad direkte.

Frederikke lo, åpnet koffertlokket og bakdøren på bilen og sa: «Vil du hjelpe meg?»

2

En gang for mange, mange år siden, da Conrad og Irmelin reiste fra den vesle bygden i Nordtroms, der Conrad hadde vært distriktslege, hadde de sendt alt sitt verdslige gods sydover med båt. Alt pakket inn i tykt, brunt papir og surret med hyssing. Da flyttegodset ble levert sydpå en ukes tid senere, var ingen i tvil om at det hadde kommet sammen med tørrfisk. I måneder luktet det tørrfisk i hele huset og av alt i huset, av klær og hår, av bil og matvarer som ble

fraktet. Da sommeren kom og de kunne lufte ut hele døgnet, ble lukten av tørrfisk gradvis borte, og i september, ni måneder etter flyttingen, var det såvidt gjester kunne merke lukten.

Det hadde likevel ikke vært noe sammenlignet med den lukten som Frederikke nå brakte inn i huset. At vikingene hadde spist hvitløk, eller at grekerne for flere århundrer siden hadde brakt olivenoljen og hvitløken til Provence, dit skjebnen også hadde ført Frederikke en sommer, var ikke noe argument for å anse olivenolje og hvitløk som et kulturgode. Det var da heller ikke så mange år siden Provence og olje-hvitløk kombinasjonen var blitt betraktet som den rene ukultur. Men altså, «Det Franske Kjøkken» som Frederikke kalte det... Conrad protesterte, noe som umiddelbart førte til Irmelins bastante støtte for Frederikkes franske kjøkken.

«Du venner deg nok til det,» var Irmelins omkvede, «og dessuten er du ikke i praksis lenger,» og Frederikke brød seg overhodet ikke om farens protester.

I februar reiste han til fjells på ubestemt tid. Etter at de hadde fått strøm på hytta var det slett ikke så verst å være der, selv om det var en mils vei til bygd og folk. Han hadde mobiltelefon og fikk kjørt inn på snøscooter det han trengte, og til våren, når telen var gått av jorden, kunne han kjøre bil helt inn. Men det var lenge til det ble vår på fjellet. Men alt mens solen steg høyere og høyere på himmelen og det begynte å bli varmt i hytteveggen og mars nærmest seg april, gikk Conrad sine lange turer, satt på trammen og myste mot været, lå så lenge han ville og la seg så sent han ville og savnet verken Irmelin eller Frederikke. De ringte også sjeldnere og sjeldnere, og Irmelin pleide å si, som vanlig litt snurt: «Du trives visst best uten mitt selskap.» Men i begynnelsen av april ringte Frederikke: «Fatter'n? Vi kommer oppover til påske.»

«Hvem er vi?» spurte Conrad.

«Mutter'n, jeg og to vennerpar.»

«Men her da ikke plass til to venner-par også...» Det var såvidt stemmen til Conrad bar.

«Joda,» sang Frederikkes stemme, «du kan ligge på stuen, mutter'n og jeg på soverommet, og gjestene på firemannsrommet. Det går som en drøm.»

«Ikke tale om,» sa Conrad.

«Conrad?» Det var Irmelin som hadde tatt telefonen, «du synes å ha glemt hvem som eier hytten?» Irmelin sa «hytten».

Conrad hadde ikke glemt det. Det faktiske forhold var at han omrent ikke eide noe som helst. Det var, så godt som alt de hadde, Irmelins særeie. «Det spiller da ingen rolle hvem som står som eier,» pleide hun å si i yngre år, «vi har det jo sammen.» Det var bare det at de slett ikke hadde noe som helst sammen, unntatt de pengene han tjente, eller hadde tjent.

«Da drar jeg hjem,» sa Conrad.

«Umulig,» slo Irmelin fast, «jeg har lånt bort hele huset til Fridtjof og hans familie og noen venner som følger dem over fra Amerika. Det er umulig. Har du blyant og papir for hånden?»

«Blyant og papir? Nei, hva skal jeg med det?»

«Forresten, det spiller ingen rolle. Jeg ringer direkte til butikken og så kan de sende varene inn. Jeg sier at du betaler når de leverer. De kan ringe deg på forhånd.»

Conrad bleliggende lenge ut over dagen, og livet flimret forbi ham. Med undring merket han hvorledes det han var minst fornøyd med i livet fikk den mest fremtredende plassen. Onsdag før palmesøndag ringte de fra butikken, om det passet at de kom innover med noen varer i dag?

Conrad svarte fraværende at det var bare å komme. Så la han seg på benken i stuen med hendene under hodet og stirret opp i taket.

3

Da Frederikke, Irmelin og to vennerankom hytta fredag før palmesøndag, fant de mateskene stående utenfor hoveddøren. Det vil si, det var gnagd hull i pappen på den ene esken, og kjøtpålegg, ferdigsalater, løk og biter av brød

var dradd utover. Det var tydelig at dyr hadde forsynt seg. Det var allerede blitt halvmørkt, uteleyset var ikke tent, og de ankomne var litt slitne etter skituren den ene milen inn til hytta. Irmelin tok i døren. Den var ulåst.

«Conrad?» ropte hun idet hun åpnet døren, og fortsatte fra vindfangen og inn i stuen, «Conrad?»

Irmelin ble svært lettet over å se at Conrad ikke lå død i hytta.

«Han er ikke her,» ropte hun ut til de andre, som nå strømmet inn i hytta. Ingen spurte hvor han i så fall var.

«Skiene hans er borte,» slo Frederikke fast etter en kort inspekjonssunde, «han har dradd et eller annet sted. Nå skal jeg lage oss en god, varm hvitløkssuppe.»

4

Da kjøpmannen fra bygden kom med snøscooter og skulle levere varene, fant han ikke Conrad, men regnet med at han ville være tilbake hvert øyeblikk. Litt erguson ikke å få oppgjør der og da, men pengene ville han jo få. Han satte fra seg eskene på trammen og kjørte videre.

Lyden av snøscooteren der oppe i fjellet bar langt, men Conrad hørte den ikke. Han hadde spent på seg skiene, som i en kåedis, og gått ned de få hundre meterne til det regulerte vannet. Ettersom vannet var blitt nedtappet i løpet av vinteren etter at isen hadde lagt seg, hadde store blokker av is blitt liggende vridd og forvrengt langs strandlandet. Mellom dem kunne det være store sprekker. Like i nærheten av en god ørretplass, der en diger steinstakk opp om sommeren, lå isen som en prestekrage. Slik var det hver vår. Her tok Conrad av seg skiene, og stilte dem sammen med stavene i snøen. Så satte han seg på kanten av en isblokk og lot seg gli nedover mellom to digre isbrudd. Han var så trett, så inderlig, inderlig trett.

5

«Det lar seg ikke gjøre å gå ned i disse sprekken», sa lensmann Østberg, «det er alt for farlig.»

«Så må vi bruke dynamitt og skyte isen i stykker,» slo Irmelin fast. De sto

der, Irmelin og Frederikke, lensmann Østberg og en betjent, og gløttet skjevt inn under isflakene.

Lensmann Østberg så på Irmelin med de tunge, triste øynene sine.

«Vel,» sa Irmelin, som ante konsekvensene av ukontrollert bruk av dynamitt, «noe må vel kunne gjøres...»

6

I midten av mai begynte isen å smelte på den sydvendte delen av strandlandet, og en dag kunne lensmann Østberg ringe og fortelle at Conrads kropp var funnet innefrosset i en isblokk, vel bevart, med øynene lukket i et fredfullt ansikt. Som den fjellets mann Conrad hadde vært, så vidt han – lensmann Østberg – hadde forstått på familien, kunne man se det slik at ulykken hadde rammet et friluftsmenneske på en, for et friluftsmenneske, god måte. Og i tillegg antydet altså det fredelige ansiktsuttrykket...

7

Begravelsen fant sted i all stillhet, «etter avdødes ønske» som det sto i annonsen uken etter, og Frederikke og Irmelin, sammen med noen få nære venner av seg, tok farvel med Conrad over et enkelt måltid på Hotell C. Uten hvitløk.

«In honour of my dead dad», som Frederikke uttrykte det. Irmelin hadde valgt å tie i sammenhengen, men følte et visst behov for å forklare kelneren hvorfor de så vulgært valgte bort hvitløken: «Avdøde tålte, av spesielle grunner, ikke hvitløk... det er derfor vi bestiller...»

«Til avdødes ære...» sa kelneren.

«Akkurat,» sa Irmelin.

Frederikke så på sin mor. Man skyldte da aldri en kelner noen som helst forklaring... I anledning dagen valgte hun å holde munn. Irmelin ble imidlertid rørt ved kelnerens vennlige ord, og måtte finne et lommetørkle i vesken sin. Et hvitt papir falt på gulvet. Kelneren plukket det opp og rakte det til Irmelin.

«Gu» utbrøt Irmelin, «det er notaen fra butikken på hytten.»

«Hva i all verden gjør den i DEN vesken?» spurte Frederikke.

«Jeg la den der i vår,» forklarte Irmelin, øjeg følte, i Conrads ånd, at vi burde betale regningen selv om nesten ikke noe av det ble spist...Jeg hadde planlagt

å betale den når han ble funnet, eller skulle begraves, eller noe slikt...»

Frederikke så med bekymring på sin mor. Irmelin så uklart tilbake mot sin datters så meget yngre og sterke ansikt.

Og Irmelin følte plutselig en angst som aldri senere skulle slippe henne.

«Skål,» sa Frederikke og hevet glasset. Vennene drakk i stillhet. Noen får en klukkendestrupelyd når de svelger. Irmelin løftet glasset, men drakk ikke.

Skjerdal.

Foto: Paul Johan Høl.

<https://www.flickr.com/photos/29962028@N07/>

Tannlegesenteret - Bergrådveien 13

Tannlegesenteret ligger lett tilgjengelig på Tåsen i Nordre Aker bydel, rett ved Ring 3.

Det er gode offentlige kommunikasjons- og parkeringsmuligheter.

Våre lokaler er tilpasset bevegelseshemmede. Alle våre spesialister mottar henvisninger.

Telefon: 23 26 51 00

Adresse: Bergrådveien 13, 0873 Oslo

E-post: post@tannlegesenteret.no

timeavtale@tannlegesenteret.no

Åpningstider: Man – fre 08:00 – 19:00

www.tannlegesenteret.no

Tidendes sommer-kryssord

Hvis du løser Tidendes sommerkryssord og sender hele løsningen til tidende@tannlegeforeningen.no eller Tidende, Postboks 2073 Vika, 0125 Oslo er du med i trekningen av et gavekort på 1 000 kroner. I tillegg til hovedpremien trekker vi ut to vinnere til som får hvert sitt Flax-lodd. Løsningen må være oss i hende innen 20. august. Husk å oppgi navn, e-post og tlf.nr. Vinnerne blir kontaktet før bekjentgjøring.

TANNSTELL Fig 1.2 År: 2015/2016 Navn:							SVING-OM	SJARM	SKVÆRT	RØMER-TALL 100
Uke 21 Morgen Kveld	Mandag Jennif	Tirsdag Gerd	Onsdag Sissel	Torsdag Ina	Fredag Torsdag Ina	Lørdag Gerd	Søndag Sissel			
Uke 22 Morgen Kveld	Mandag Ina	Tirsdag Jennif	Onsdag Gerd	Torsdag Ina	Fredag Torsdag Ina	Lørdag Gerd	Søndag Sissel			
Uke 23 Morgen Kveld	Mandag Gerd	Tirsdag Sissel	Onsdag Ina	Torsdag Ina	Fredag Torsdag Ina	Lørdag Gerd	Søndag Sissel			
Uke 24 Morgen Kveld	Mandag Gerd	Tirsdag Sissel	Onsdag Ina	Torsdag Ina	Fredag Torsdag Ina	Lørdag Gerd	Søndag Sissel			
Uke 25 Morgen Kveld	Mandag Ina	Tirsdag Gerd	Onsdag Sissel	Torsdag Ina	Fredag Torsdag Ina	Lørdag Gerd	Søndag Sissel			
AGOR-AEN		RENE-GAT								
TRE-SORT			↑ MOSE-LOVEN	FEBRIL ANA-TEMA					GRESK HELT	
SMÅ-GNAGER				ELV I ALPENE ANGÅR MUNNEN					0,981 BAR	
FAGOM-RÅDE FOR ELDRE									FOLKE-TRYGD-BEGREP	
TOUCHER	↳						FOR FEVER-BEHANDLING	↓	↓	↓
BILKO-TEGN THAI-LAND		MÅLE-ENHET UREGEL-NESSIG-HET					GRØNN AV-SATS		RØMER-TALL 55	
KARIES	GUD-INNLE			ROMERTALL 50	BRITISK HANDELS-SELSKAP DANNELSE				DALSIDJE MATE-MATISK BEGREP	
	VEKTIG				LIGNET SEIRE					
	MATE-MATISK UKJENT		↑ AER-FUGL-HUNN	NORRON HELLIGDOM THAILAND TIDL.			BILKO-TEGN SPANIA	BRIE KRØKLE		
	HAR NTF									
	MÅNE FJERN-SYN (conv.)		POP TONE OG NOTE		PLATE-PRATER	ØRSTED SKILT PÅ SPESIELL BILTYPE			BILKO-TEGN ROMANIA	
	DEL-STAT I BELGIA								PREPOSISJON	
	↳		↖						↖	

Chamonix. Room with a view to Mont Blanc.

Foto: Kristin Aksnes..

Så mange som 1 av 3 kan lide av ising i tennene*

Slik kan de følsomme områdene av tannen se ut gjennom ett mikroskop.
Små hull i dentinet er eksponert.

Klinisk bevist for langvarig
beskyttelse mot ising**

Sterk reparerende effekt gjennom ett hardt lag***

*Addy M. Int Dent J 2002; 52: 367-375. **Ved børsting 2 ganger daglig ***Danner ett beskyttende lag over de sensitive områdene av tennene.

Saltets kraft

Novelle av tannlege Per Neverlien

1

«Jeg synes det er vanskelig, jeg, bestemor,» sa Kjersti. De to, bestemor og Kjersti, satt i stuen til bestemor. Ingen steder i verden, unntatt av og til under dynen, følte Kjersti seg tryggere. Her, hos bestemor, var det liksom varmt hele veien rundt henne, som om noen eller noe omfavnet henne med varme pledd. Og selv om bestemor satt 'der borte', så var det ett rom, tett rundt dem begge ... Kjersti visste ikke helt hva det var. Hun visste heller ikke om hun kunne snakke om det hun hadde lyst å snakke med bestemor om. Men hun visste at det var noe, og hun visste at det var noe alvorlig. Det var ingen andre i verden hun kunne snakke om noe alvorlig med, enn nettopp bestemor.

Og med mange flere ord og innskutte biseninger, var det omtrent dette hun sa til bestemor.

Bestemor så med undring på barnebarnet, som ikke fortalte henne noe hun ikke selv hadde vært opptatt av på den alderen for ... hun måtte regne etter: for seksti år siden!

«Og læreren,» fortsatte Kjersti den springende samtalet, den var som morild i svart vann, «han er teit, han. Han er typen som må bruke kalkulator for å finne ut om 14 ganger 16 er mer eller mindre enn 15 ganger 15, eller like mye!»

«Du sier ikke det,» sa bestemor, helt alvorlig i ansiktet. «Men du vet, jeg har aldri vært så veldig opptatt av intelligens. Jeg vet jo at du er flink, men for meg, vet du, betyr det ikke noe om de kan si at 19 ganger 21 er mer eller mindre enn 20 ganger 20, for eksempel.«

«Det er mindre. Nøyaktig én mindre. For du forstår, bestemor, at ...» Hun

kom til å se på bestemor og så at øynene hennes smilte.

«Ah! Du bare erter,» sa Kjersti. «Men det var noe helt annet jeg egentlig kom for å snakke med deg om.» Kjersti rødmet. Bestemor gjorde seg et ærend bort og la noen vedpinner i ovnen.

«Men det er litt flaut, altså ... eller dumt ...»

«Du kan jo tenke litt lenger på om du vil fortelle meg det, da,» sa bestemor, «det er ofte lurt. Og så slipper du å angre.»

«Pleide du å fortelle din bestemor hemmeligheter og slikt som var vanskelig?»

«Nei,» lo bestemor, «det kan jeg love deg. Vi måtte finne ut av tingene selv, ettersom årene gikk.»

«Tror du jeg også burde gjøre det?»

«Det kan vel komme an på hva det dreier seg om. Det er jo meget som er forandret siden jeg var på din alder. Bare ta dette med internett, for eksempel.»

«Har du gjettet?» Kjersti sperret øynene opp og satt med åpen munn og hendene stramt rundt haken og kinene.

Bestemor så på henne. Så reiste hun seg og satte seg bort i en stol ved siden av Kjersti.

«Er det noe leit?» spurte bestemor mildt.

Kjersti satt og så seg rundt i stuen til bestemor, på de gammeldagse, snirklete stolene, på speilet på veggen i mørk treramme som hadde begynt å sprekke litt, på eplekassen ved siden av ovnen, der det lå ved og avisar, på den heklede løperen på salongbordet ...

«Hvorfor kan ikke jeg være like klok som deg?» mer sa enn spurte Kjersti omsider.

«For da ville du ikke ha det så morsomt som du har det nå,» sa bestemor.

«Og ikke så trist ...»

«Nei, heller ikke så trist. Men det ville være redselsfullt kjedelig, tro meg,» sa bestemor.

«Men du virker alltid så glad,» sa Kjersti stille.

Bestemor gikk og hentet en juleglede som sto i vinduskarmen.

«Se på denne julegleden, Kjersti,» sa bestemor. Av og til syntes Kjersti at bestemor var litt omstendelig. På den ene siden var det kanskje nettopp det at bestemor alltid hadde så god tid, men på den andre siden syntes Kjersti at det av og til kunne gå fortere.

«Den blomstrer til jul. Tror du det var noen stas hvis den varte evig?»

Kjersti fikk bare delvis tak i det bestemor sa, fordi hun hadde begynt å tenke på det hun aller helst ville snakke med bestemor om.

«Slik er det med alt, Kjersti. Ingening varer evig. Da ville det miste sin betydning.»

«Alt?» spurte Kjersti.

Bestemor skjønte at det var noe hun ikke hadde skjønt. Hun la hånden sin på armen til Kjersti.

«Hva var det du ville fortelle meg?» spurte hun.

«Men jeg forstår ikke det,» sa Kjersti og skjøv bestemors spørsmål til side. «Drømmen om evig glede i himmelen, er ikke det en tanke, i alle fall en tanke, som har vart evig?»

De ble sittende uten å si noe.

2

Det spraket i ovnen. Ute var det blitt mørkt, og bare taklampen kastet et mildt lys ut i rommet.

«Du bestemor,» sa Kjersti plutselig og intenst, lente seg fremover og la underarmene på bestemors fang og hendene på den runde magen hennes. «Tror du at du var akkurat som jeg da du var like gammel?»

«Hvis du visste hvor vanskelig du spør ...» svarte bestemor, og ble sittende taus og stirre inn i taklampen med fire alabast kupler, de dusbrune fargene ...

«Jeg tror,» fortsatte bestemor, mens gamle fotografier og minner langsomt og uklart falt inn og ut av alabastens mønstre av tilfeldighet, «at mye var mindre klart for meg enn det er for deg, men at det klare for deg ikke er enklere for deg enn det dunkle var for meg.»

Kjersti satt tenksom. Blikket løftet seg opp langs bestemors runde mage, de lange brystene, den rynkete halsen, den slingrende, tynne dobbelthaken, kinnene som krøllet seg ned over munnvikene, og endelig: øynene, de vennlige øynene til bestemor.

«Det der var vanskelig,» sa Kjersti omsider. «det gikk liksom forbi meg.»

«Det vil jeg tro,» svarte bestemor smilende. «Jeg skal si deg, Kjersti, at en gang, en eller annen gang da jeg var ung, kanskje litt eldre enn du er nå, gikk Tiden forbi meg, og jeg rakk ikke en gang å hilse.»

3

«Men du bestemor?»

«Ja, det var noe du hadde tenkt å fortelle. Unnskyld at jeg maser med mitt. Hva var det du ville fortelle?»

«Det var helt forferdelig,» fortsatte Kjersti. Hun løftet armene fra bestemors fang og grep tak om knærne hennes. Bestemor sa ikke noe.

«Torbjørn spurte om jeg ikke ville kom hjem til ham.»

Bestemor sa ikke noe.

«Og da jeg kom, sa han at han ville vise meg noe.»

Bestemor så på det fyldige håret til barnebarnet, og ikke på ansiktet, fordi det var vendt nedover.

«Og så viste han meg noe på internett ... og så begynte han å klemme ... og så slo jeg til ham ... og så løp jeg.»

Bestemor strøk henne over håret.

«Men det verste er, bestemor, jeg kan nesten ikke fortelle det, men det var ...etterpå, mener jeg ... jeg kan ikke glemme det ...»

Bestemor strøk og strøk dette unge hodet. Verden var like vond og like god og like spennende og like hjerteløs som den hadde vært for henne.

«Skulle jeg latt ham klemme?» Det var mer et skrik enn et spørsmål. Kjersti klemte ansiktet ned i fanget til bestemor. Hun var så flau, hun var ... hun visste ikke hva hun var, hun ventet bare på å høre bestemors stemme si noe, hva som helst, bare si noe.

«Jeg synes du gjorde rett,» sa bestemor mildt, og det gikk en iling gjennom kroppen hennes. «Rett,» gjentok hun. «Husker du hva jeg en gang sa om stekt sild?»

«Stekt sild?» Kjersti løftet ansiktet. Det var et skrekkslagent ansikt bestemor så inn i. Hun la hendene mykt over Kjerstis kinn og kinnen.

«Du ville ikke spise stekt sild, og jeg sa at det var like greit, for så ville du ha noe nytt å glede deg over senere i livet.»

«Men ...» begynte Kjersti.

«Og sånn er det med så meget. Hvis du har vennet deg til alt mens du er ung, blir det ingen-ting å glede seg over

senere i livet. Da har saltet mistet sin kraft.»

Kjersti stirret koncentrert ut i luften et øyeblink.

«Du bestemor, det der har du fra bibelen et sted,» sa hun, frigjorde hodet fra bestemors vennlige, men faste grep, og rettet en pekefinger mot bestemor, som om hun hadde knepet henne i fusk.

«Tre steder,» sa bestemor, «Matteus, Markus og Lukas.»

«Bestemor! Du er en knapp!» sa Kjersti. Hun reiste seg og sto, så ung og lang og slank fremfor bestemors alle runde og tunge linjer. Så ble hun alvorlig igjen, og satte seg nok en gang på kne fremfor bestemor.

«Du,» sa hun, «er det ikke forferdelig å bli gammel?»

Bestemor satt et øyeblink og betraktet dette ansiktet, hvor ingen rynker fortalte om en lykkelig, og samtidig så ulykkelig, uvitenhet. Så la hun hånden sin under haken til Kjersti og hjalp til å reise henne opp.

«Alternativet ville være at jeg ikke satt her og snakket med deg nå,» sa hun. «På en måte er det som å hente Tiden inn igjen, og slå følge et kort stykke.»

Kjersti ble stående og se fremfor seg. Hun kjente den gode varmen fra vedovnen bak seg, og idet hun vendte blikket mot bestemors milde, nesten smilende øyne, sa hun stille: «Aha, jeg tror jeg forstår hva du mener. Men jeg skal aldri la Tiden gå forbi meg.»

Sykehjelpsordningen

Sykehjelpsordningen yter stønad til tannleger ved sykdom, fødsel/adopsjon og pleie

Alle tannleger som utøver tannlegeyrket i Norge er omfattet av denne ordningen som finansieres med tilskudd fra folketrygden. Sykehjelpsordningen administreres av NTF. Ordningen har egne vedtekter og et eget styre. Vedtekter og søknadsskjema finnes på NTFs nettsider.

Det ytes stønad ved:

- **Sykdom**
- **Fødsel eller adopsjon**
- **Pleie**

Stønad ved sykdom forutsetter arbeidsu�ørhet som følge av skade/sykdom på 50% eller mer. Stønad kan gis i inntil 250 dager. For medlem som er arbeidstaker reduseres sykehjelpen med sykepenger som medlemmet mottar i arbeidsforholdet.

Ved fravær fra praksis som følge av fødsel eller adopsjon kan det ytes stønad i inntil 50 dager. Ved redusert stilling ytes redusert stønad.

Ved fravær fra praksis som følge av pleie av barn innlagt ved helseinstitusjon, eller ved pleie av pårørende i livets sluttfase, kan det ytes stønad i inntil 20 dager.

**For søknadsskjema og vedtekter se
www.tannlegeforeningen.no**

E-post: post@tannlegeforeningen.no

Telefon: 22 54 74 00

Har vi dine opplysninger?

Det er mange grunner til at det er viktig for deg som medlem at du er registrert med riktige opplysninger i NTFs medlemsregister. Er du registrert med riktig adresse mottar du det du skal fra NTF.

For at du skal være registrert i riktig lokalforening er det avgjørende at du er registrert med riktig arbeidssted i NTFs register.

Husk å oppdatere NTF når du bytter arbeidssted, bosted eller får ny e-postadresse eller telefonnummer.

Du kan både sjekke og enkelt oppdatere dine opplysninger på www.tannlegeforeningen.no under Min side. Hvis du trenger hjelp til å gjøre endringer kan du sende en e-post til endring@tannlegeforeningen.no eller ringe 22 54 74 00 for å få hjelp over telefon.

Takk for at du hjelper oss med å kunne gi deg god medlemservice.

**Den norske
tannlegeforening**

Hva skal du lese?

Og hva vil du anbefale at en tilreisende til ditt hjemsted oppsøker, ser og opplever?

Vi har vært landet rundt flere ganger de siste årene, og videreformidlet tips fra hovedstyremedlemmer og lederne i NTFs lokalforeninger, lederne av de odontologiske kompetansesentre, og i fjar fra medlemmene av NTFs fagnemnd. Nå tar vi turen nok en gang.

År har vi spurt medlemmene av NTFs to utvalg, sentralt næringsutvalg (SNU) og sentralt forhandlingsutvalg (SF) om hva de vil anbefale. Tidendes lesere å lese i sommer, og om de har noe de har lyst til å vise en turist som kommer til deres hjemsted. SFs leder, Farshad Alamedari har bidratt tidligere, i egenskap av hovedstyremedlem. Vi starter lengst nord og i vest, og slutter i øst.

Hege Myklebust Vartdal, nestleder i SF, bor i Ørsta

Lesetips

Eg er ein såkalla periodelesar. Grunnen til det er at det nesten er uråd å legge bort ei fengande bok. Då les eg frå morgon til kveld og vel bort andre

gjermål. Derfor les eg lite bøker til kvardag, eg har rett og slett ikkje tid.

Siste boka eg las var Svikne dagar av Elena Ferrante. Om lag 200 sider om svik og store kjensler passar godt når ein helst les heile boka i ein jafs. Dersom nokon enno ikkje har fått med seg Napoli-kvartetten av Ferrante, så vil eg tilrå å starte med boka Mi brilljante veninne. Bøkene om dei italienske veninnene er omsett av Kristin Sørdsdal. Ho nyttar nynorsk fordi ho meiner den målforma betre skildrar miljøet i Napoli.

Ei anna brilljant bok som eg vil slå eit slag for, er De urolige av Linn Ullmann. Når Ullmann utleverer foreldra sine, så er det verdt å få med seg. Hovudpersonane Liv Ullmann og Ingmar Bergmann er blant dei største kjendisane i heile Skandinavia.

Neste bok eg vil lese er «Hålke» av Helene Uri. Boka er omtalt som ein psykologisk triller om eit ekteskap på tynn is. Etter at Uri førelas om godt språk og kom med skrivetips på arbeidsgivarkonferansen til Møre og Romsdal fylkeskommune, fekk eg lyst å bli betre kjend med forfattaren.

Når eg i sommar skal feriere i to veker på Costa Blanca, pakkar eg pocketbøker i kofferten. Eg gler meg til både krim og såkalla Narvesen-litteratur. Når det gjeld strandlektyre er eg altlesande!

God boksommar!

Besøke Ørsta

Eg bur i Ørsta, sjølege hjartet av Sunnmørsalpane. Dei majestetiske tindane og alpine formene lokkar til seg turistar både sommar og vinter. Dei mest eventyrlystne kan gjere som deltarane i 71 grader nord og klatre på Bladet, ei tindenål i Molladalen. For oss med eit snev av høgdeskrekk er det nok av andre fjell og turmål å velje mellom.

Kvart år i august blir Saudehornet rett opp arrangert, eit motbakkeløp som startar i Ørsta sentrum og endar på toppen av fjellet 1303 meter over havet.

Eg vil tilrå overnatting på Hotell Union Øye som ligg i vakre Norangsdalen. Her er romma kalla opp etter keisarar, kongar, dronningar og eventyrarar som har sove her før. Styr unna Det blå rommet dersom du er redd spøkelse!

Kort sagt er Ørsta eit eldorado for eit friluftsmenneske. I tillegg er Ørsta fødestaden til sjølvaste Ivar Aasen. Er du glad i nynorsken eller ynskjer å lære meir, så legg turen innom Ivar Aasentunet i Hovdebygda.

I tillegg er mange andre kjende attraksjonar berre ein kort køyretil unna. Eg vel å nemne jugendbyen Ålesund, fugleøya Runde og Geiranger med fjord, fossar og gamle fjellgardar. I Austefjorden i Volda er det populært å ta biletet ved paddestatuene. Bygginga av kvivsvegen kunne teke knekkene på ein av Europas største paddebestander. I staden sørga miljøvernara og vegvesenet for at det vart bygd tunnel slik at paddene kan krysser under vegen.

Har du enno ikkje fått nok adrenalin, så kryssar du raskt fylkesgrensa der Via Ferrata Loen lokkar med ei luftig hengbru.

Velkommen til Ørsta og Sunnmøre!

Atle Hagli, styremedlem i SNU, bor i Sandnes

til Lysebotn. Deretter parkert på Øygardstøl og gått til Kjerag. Fantastisk tur på fire-fem timer. Returnen tilbake til Jæren går over Lyseheiene, Sirdal og Hunnedalen. Spesielt interesserte kan bytte ut bilen med sykkel og sløyfe Kjerag.

Ralf Husebø, leder i SNU, bor i Sandnes

Foto: Privat.

Lesetips

NTFs Tidende har utfordret meg til å skrive om hva jeg kommer til å lese i sommer, og utfordringer er jeg glad i.

Jeg elsker å lese bøker, og det kan til tider bli et problem for meg – blir jeg hektet så klarer jeg ikke stoppe. Det har hendt at jeg ikke har sovet før jeg skal på jobb på morgenens...

I en travel hverdag blir det dessverre litt for lite tid til lesing, det blir fort mye møter, duggnader, kjøring av barn, hverdagsoppgaver som klesvask, husvask, matlagning og handling som skal håndteres. Når man da synker sammen ute på kvelden så blir det kanskje litt nyheter, Netflix eller kvalitetstid med familien.

Sommeren er derimot den tiden av året der det er ferie – selv om man går på jobb. Ingen skole for ungene, ingen lekser, møter, duggnader. Det gir mer tid og overskudd til andre ting. Og for min del innebærer det som regel MYE lesing. Så jeg vet med sikkerhet at jeg kommer til å lese i sommer. Jeg vet bare ikke hva.

Når sommeren kommer er det nærmest rituale å gå innom en bokhandel,

og da spørrs det hva jeg finner. Som dere sikkert skjønner så blir det nok bøker i papirutgave – e-bøkene ligger ikke helt for meg.

Sjangermessig så har jeg lest mye forskjellig opp gjennom årene. Personlige favoritter har vært forfattere som Dostoevski, Tolstoj, Hesse, London, Hemingway, Tolkien, Lewis, Herbert, Asimov, Bradbury, Wells, Verne, Clarke, Adams og Pratchett. Altså klassiske samt en del science fiction og fantasy. Jeg kan varmt anbefale dem alle sammen, her er det mye å velge mellom.

De siste årene så har det blitt mest fantasy og science fiction, kanskje ispedd en krimbok i blant. Så hva blir det i sommer? Helt sikkert en bok av Neil Gaiman.

Jeg har så langt ikke lest noen bøker av Neil Gaiman, men jeg har lest hans tegneserie *Sandman*. Flere av Gaimans historier er blitt filmatisert, og både Stardust og Coraline har gått på norske kinoer. To gode filmer. Hans bøker *American Gods* og *The Ocean at the End of the Lane* har lenge stått på min liste over bøker jeg må lese, så i sommer blir det nok minst en av dem. Jeg gleder meg!

Reisetips

Mitt fylke Rogaland har mye å by på med både storløkke fjell og fjorder, lange sandstrender og en flott skjærgård. Prekestolen, Kjerag og Solastrand er vel kjent for de fleste.

Selv foretrekker jeg strandene på Sele, Bore eller Orre, de er både større og flottere enn Solastrand. Disse strandene er populære til turer, bading og surfing – men pass dere for strømmene.

Når det gjelder fjellturer så vil jeg anbefale Røssdalen. Røssdalen ligger i Frafjord kommune, bare en liten feriereise unna Sandnes. Man må kjøre et stykke opp i fjellet (øverst i Espedalen) før man kan gå innover i Røssdalen. Det er en godt tilrettelagtsti, men man bør ha fjellsko eller joggesko. Det tar cirka 90 minutter å komme inn til foto fra parkeringsplassen, og terrenget er

Foto: Privat.

Lesetips

Til sommeren hadde jeg tenkt å lese Tørst av Jo Nesbø.

Turist i Rogaland

Min turistanbefaling for Rogaland er kombinert trim og biltur. Jeg ville først tatt bilferje fra Lauvik inn Lysefjorden

Foto: Privat

ganske greit så turen egner seg godt for barn. De siste årene er det blitt tilrettelagt med både grillplass og utedo. Går man lenger inn i dalen møter man en ur med kampesteiner store som hus. Dalen er fylt med en urskog – av bjørk. Et flott område!

Ragnhild Henriksen Løken, styremedlem i SF, bor i Oslo

Foto: Privat

Lesetips

Som for de fleste andre er det begrenset hvor mange bøker jeg rekker å få lest i hverdagen. Det er feriene som er litt raturtid – og jeg koser meg alltid med å forsvinne inn i bøkenes verden når sjansen byr seg.

For et par år siden kom det en murstein av en roman fra Lars Saabye Christensen: *Magnet*. Dette er en litt besynderlig historie om Jokum Jokumsen, en usedvanlig høy type som helst

vil være helt ordinær. Vi følger Jokum gjennom store deler av livet – fra studenttilværelsen på Sogn Studentby på 70-tallet der han møter kjærligheten i en annen beboer, kunsthistoriestudent Synne Sager, og videre ut i verden der han slår seg opp som berømt kunstfotograf. Christensen skildrer livets mange opp- og nedturer, og mener selv at dette først og fremst er en kjærlighetsroman. Jeg er nok ikke sikker på om den faller inn i det klassiske synet på en slik roman, for det er lite av det som fortelles som er som forventet. Men det er vel nettopp derfor man blir nysgjerrig på hvordan det skal gå med Jokum og Synne og hvordan alt henger sammen.

Det er viktig å beholde barnet i seg, og jeg er ikke flau over å innrømme at jeg tidvis leser barnelitteratur. Moren til en venninne av meg ga meg nylig *Demontannlegen* av David Walliams, mest for moro skyld. Dette kan vel nesten regnes som faglitteratur for meg som jobber i Den offentlige tannhelse-tjenesten. Hvis barna jeg behandler har boka i hyllene sine, så bør vel jeg også sette meg inn i den, slik at jeg forstår hvor skepsisen eventuelt kommer fra. Boken kommer med en advarsel: «Dette er en gyser», og den kvinnelige tannlegen i historien kalles Frøken Råthe og ser ganske fæl ut (joda, boka er illustrert!). Det gjenstår å se om jeg er like lettksremt som målgruppen..

Ellers er min bokplan for sommeren å besøke Harry Holes verden i nylig utgitte *Tørst* av Jo Nesbø, og dette er jeg

neppe alene om. Jeg ble hekta på Hole allerde i tenårene og gleder meg til å møte ham igjen!

Sommertips i Oslo-området

Jeg simpelthen *elsker* Oslo om sommeren. Det er noe med stemningen i byen, at alle som bor her blir mer avslappet og at man nesten overalt kan kjenne at det er brysommer. Det lukter av engangssgriller i parkene, det klirrer i glass på alle uteserveringene, og ikke minst så kan været være så innmari fint.

Det blir fort varmt i byen og da er det godt å kunne ta seg en dukkert; både på Sørenga ved Operaen og på Tjuvholmen har man laget sjøbad og badebrygger der det er lett adkomst til vannet for både store og små. Når det er varmt er det flust av folk der, og kanskje det da er mer fristende å ta en av Ruters båter ut på en øy i Oslofjorden? Hovedøya ligger bare noen minutters båttur fra Aker Brygge og er idyllisk, bilfritt og mindre folksomt. Øyene i Oslofjorden er om sommeren det Nordmarka er om vinteren: Et sted i byen som ikke føles som by i det hele tatt. Marka rundt byen er for øvrig heller ikke et feil sted å oppsøke sommertids. Det bugner i blåbær og man kan gå så langt eller kort man selv vil. Hvis telttur er det som frister finnes det mange hyggelige tjern og vann man kan slå opp telt ved, og man kan også prøve lykken med fiskestang. Husk fiskekort!

Velkommen til byen!

Anne Marte Frestad Andersen, styremedlem i SNU, bor i Fredrikstad

Sommeren er herlig i Fredrikstad

Min sommer nytes helst i sin helhet i Fredrikstad, uansett vær (og føre kan jeg vel nesten tilføye etter å ha tatt med de siste somrene i betrakningen). Det har vært både vått og mye blåst. Likevel er det godt å være her, blant lune østfolddinger, de blankskurte svaberg og havet, som vi VET ikke er like så salt som på den andre siden av fjorden....men sva-bergene, dem er vi best på.

Foto: Kristin Aksnes

Foto: Privat

FOTO: KRISTIN AKSNES

Hele oppveksten har vi flyttet til hytta på Bevø ved St. Hans og hjem til skolestart, og jeg måtte bli voksen før det kom dårlig badetemperatur og behov for ullgenser. Krabbefiske er etter hvert byttet ut med latere sysler, for så å dukke opp igjen i en periode av voksenlivet. Men nå er det igjen beina høyt og slaraffenliv, avbrutt av vaffelpressing og annen matauk i ny og ne. Alt ligger til rette for avslapning og åndelig påfyll gjennom bøker, spill og de gode samtaler.

Et mindre bibliotek har vi samlet på oss gjennom generasjonene, det vokser fra år til år. Det er gøy å gå på oppdagelsesreise blant pappas gamle pockets fra barndommen, mammas klassikere og et og annet som ikke passerer nåløyet hos seriøse litteraturkritikere. Alt er godt nok som tidtrøyte i en solstol, med eller uten markise over hodet, med og uten ullgenser.

Noen bøker kan aldri leses ofte nok, selv en og annen av farmors gamle Evi Bøgenæs-bøker slukes rått en gang iblant. Forrige sommer dukket det opp igjen en klassiker som burde være en del av pensum i livets skole. Lee Harpers *Drep ikke en sangfugl*. Med dagens politiske klima med fremmedfrykt og proteksjonisme er den like aktuell for oss i dag som for samtiden den er skrevet i. Vi møter heltinnen Scout og hennes bror Jem i deres oppvekst i en sørstatsby i 30-årene, hvor rase og klasseSkiller preger samfunnet. Deres far, sak-

fører Atticus Finch, gir dem en oppvekst hvor respekt for alle står sentralt, han fremstår som sekulær og moderat. Jeg føler meg hjemme med Scouts karakter, hennes oppvekst er gjenkjennbar, med undring over omgivelsenes irrasjonelle holdninger, kjent er hennes reaksjonsmønster. Jeg liker Harper Lees språk, lettlest men rikt, og mener boken er viktig i sin måte å beskrive hverdagsrasisme og frykt. Anbefales.

Så ved en tilfeldighet snublet jeg i høst over ytterligere en bok av Harper Lee, jeg ikke visste fantes. *Sett ut en vaktpost* ble først utgitt flere tiår senere, skrevet i en helt annen form og gir en annen innsikt i samfunnet den beskriver. Boken er en fortsettelse av *Drep ikke en sangfugl* og vi følger Scout eller Jean Louise, i voksen alder idet hun kommer tilbake til oppvekstens småby. Alle illusjoner om farens trygge og respektfulle skikkelse, forsvarer av alle, uavhengig av farge og bakgrunn, briester da hun overhører ham ta ordet i en samling av lokalt borgervern. En veletablert gruppe av hvite menn som samles for å forsvere sine rettigheter i en tid da segregasjonsregelverk står for fall. Livet hennes som hun kjente det går i grus. Hun gjennomgår en forandring og mister sin uskyldighet.

Som litteratur er ikke oppfølgeren til å måle seg med Harper Lees første bok og blir nok ikke å regne som en klassiker i fremtiden. Men budskapet, påmin-

nelsen om at vi undertrykker og skiller på dem og oss, mener jeg gjør den viktig og aktuell likevel. Selv den beste kan komme i fare for å kompromisse med det som er rett og galt, i et forsøk på å bevare det som er kjent og trygt. Veldig relevant i dagens Brexit-tider (er det et innafor nyord?) Frykt for det ukjente er naturlig og menneskelig, men spesielt vondt å se i seg selv. Veldig mange av oss ønsker nok helst å være en Scout.

Jeg anbefaler Harper Lees bøker for sommeren, les dem for all del i riktig rekkefølge. Min påstand er, at vi alle til tider er en liten sørstatsby i 20–30-årene, selv om man helst alltid vil være en Scout.

Men om det blir Harper Lees bøker på deg, eller om du er mest svak for krim eller fantasysjangeren, ønsker jeg i hvert fall en god boksummer. Er du i beita for en god sommeropplevelse kan jeg anbefale min hjemby Fredrikstad, her er det festivaler og skalldyr i overflod, kan jeg love, Vinmonopolet har kanskje ikke like mange Bordaux-variante i hyllene, som i Vika og på Aker Brygge, men er godt nok for de fleste. Godværet er bestilt og hyggelige folk vil du garantert treffe på. Jeg legger ved en gammel revysang som oppsummerer det enkle livet her hos oss: <https://www.youtube.com/watch?v=fNtIFB8-yUU>.

Alt årnær sæ i Fredrikstad

Christian-Albrechts-Universität zu Kiel

Av tannlege Arne Hedemark

1665 ble universitetet grunnlagt og het allerede den gang Christian-Albrechts-Universität. Studenttallene har, som ved alle andre universiteter, variert i årenes løp og nådde i 1870–71 sitt absolutte lavmål, med 102 studenter (1). I dag studerer cirka 250 000 personer der.

I 1950-årene og de neste 20–30 år studerte et ikke ubetydelig antall nordmenn medisin og odontologi her.

Vi fem daværende studenter, som startet studiene i 1959 og fullførte disse i 1964–66 har holdt forbindelsen mer eller mindre regelmessig. Vi syntes etter cirka 57 år, at det ville være interessant å se igjen lærestedet. En av oss som sporadisk har hatt kontakt med Kiefer-

chirurgische Klinik ordnet avtale, med en mottakelse og omvisning.

4. juli 2016 fikk vi en innføring i avdelingens gjøremål og en kort omvisning ved overlegene Behrens og Lichtenstein etter først å ha blitt ønsket velkommen av Klinikdirektør Jörg Wiltfang. Videre hadde vi en kort mottakelse og omvisning ved Klinik for protetikk og bittfunksjon, hvor laboratoriet for bittfunksjon vekket interesse.

For oss som startet studien i Kiel Wik var det interessant å se dagens moderne lokaliteter og utviklingen av de forskjellige fag.

Vi takker Klinikdirektør Prof. Jörg Wiltfang, Kieferchirurgische Klinik og Prof. Mathias Kern, Prothetische Klinik,

Fra venstre: Arne Quist Paulsen, Tore Svendsen, Hans Hamre, Arne Hedemark og Lyder Malm, fotografert ved besøket på Klinik for protetikk og bittfunksjon ved Christian-Albrechts-Universität zu Kiel.
Foto: Privat

som gjorde et interessant besøk for oss mulig.

5. juli vandret vi til gamle kjente steder. Reisen frem og tilbake fra Kiel skjedde på komfortabel måte med Color Line.

Til slutt nevnes at det foregår en stor byggevirksomhet på sykehusområdet.

Litteratur:

1. Fra Schleswig Holstein Journal, 5.11.2016, 20–21: Wackelpartie für die Uni

Vannspeiling av Taj Mahal, Agra, India.

Foto: Kristin Aksnes.

Kontaktpersoner i NTFs kollegahjelpsordning

Kollegahjelp er kollegial omsorg satt i system. Tanken er at vi skal være til hjelp for andre kollegaer som er i en vanskelig situasjon som kan påvirke arbeidsinnsatsen som tannlege. Vi skal være tilgjengelige kanskje først og fremst som medmennesker. Du kan selv ta kontakt med en av oss eller du som ser at en kollega trenger omsorg kan gi oss et hint. Vi har taushetsplikt og rapporterer ikke videre.

Aust-Agder
Tannlegeforening
Astrid Treldal,
tlf. 37 03 80 77

Lars-Olof Bergmann
e-post: tanber@online.no

Bergen Tannlegeforening
Anne Christine Altenau,
tlf. 55 31 26 66

Sturle Tvedt,
tlf. 55 23 24 00

Buskerud Tannlegeforening
Anna Karin Bendiksby,
tlf. 31 28 43 14

Lise Opsahl,
tlf. 32 84 81 32

Finnmark Tannlegeforening
Bente Henriksen,
tlf. 78 96 57 00

Haugaland
Tannlegeforening
Christine Stene Holstad
tlf. 52 85 38 64

Jon Magne Quale,
tlf. 990 09 186

Hedmark
Tannlegeforening
Børge Vaadal
tlf. 991 21 311

Bjørg Figenschou,
tlf. 72 41 22 60/
mobil 414 88 566

Nordland
Tannlegeforening
Sigmund Kristiansen,
tlf. 75 52 23 69

Connie Vian Helbostad,
e-post: helbovian@online.no

Olav Kvittnes,
tlf. 75 15 21 12

Nord-Møre og Romsdal
Anna-Haldis Gran,
tlf. 71 69 18 79

Lars Brubæk,
tlf. 71 29 38 54

Nord-Trøndelag
Tannlegeforening
Anne Marie Veie Sandvik,
tlf. 74 09 50 02

Hans Haugum,
tlf. 74 27 21 90

Oppland
Tannlegeforening
Ole Johan Hjortdal,
tlf. 61 25 81 67

Hanne Øfsteng Skogli,
tlf. 61 27 02 31

Oslo
Tannlegeforening
Lise Kiil,
tlf. 22 60 05 34

Harald Skaanes,
tlf. 67 54 05 11

Rogaland Tannlegeforening
Knut Mauland,
tlf. 908 70 899

Kirsten M. Øvestad Høiland,
tlf. 51 53 64 21

Romerike Tannlegeforening
Kari Anne Karlsen,
tlf. 67 07 60 69

Sven Grov,
tlf. 63 97 28 59

Hilde Skjeflo,
tlf. 63 81 58 74

Sogn og Fjordane
Tannlegeforening
Synnøve Leikanger,
tlf. 57 74 87 02

Sunnmøre Tannlegeforening
Siv Svanes,
tlf. 997 48 895

Sør-Trøndelag
Tannlegeforening
Anne Grethe Beck Andersen,
tlf. 72 41 15 64

Morten Nergård,
tlf. 950 54 633

Telemark Tannlegeforening
Ståle Bentsen,
tlf. 952 10 291

Øystein Grønvold,
tlf. 35 93 45 30

Troms
Tannlegeforening
Elsa Sundsvold,
tlf. 77 68 74 28

Ninni Haug
tlf. 97 09 11 67

Vest-Agder
Tannlegeforening
Alfred Gimle Ro,
tlf. 38 05 10 81

Vestfold
Tannlegeforening
Eva Nielsen,
tlf. 91 87 82 81

Svein Tveter,
tlf. 90 82 57 89

Østfold
Tannlegeforening
Marit Johnsrud Tonholm,
tlf. 952 75 422

Tore-Cato Karlsen,
tlf. 45 22 20 44

Kontaktperson i NTFs sekretariat
Lin Muus Bendiksen
Tlf. 22 54 74 15
E-post: lin.bendiksen@tannlegeforeningen.no

Old Delhi, India.

Foto: Kristin Aksnes

Innføring av standardiserte tobakkspakninger

notabene
adv., lat.,
merk vel,
vel à merke
(fork. NB).

1. juli trer lovbestemmelsen om stan-

dardiserte tobakkspakninger i kraft. Formålet er å hindre at barn og unge begynner å røyke eller snuse.

Forskning viser at tobakkspakkenes utforming med utradisjonelle farger og designelementer fungerer som reklame. Studier viser også at brukerne oppfatter standardiserte tobakkspakninger som mindre attraktive enn tilsvarende pakninger med logo eller merkevaredesign (hittil ordinære pakker). Brukerne vurderer også standardiserte pakninger til å inneholde et produkt med dårligere kvalitet og dårligere smak.

– Vi vet at unge blir påvirket av utseendet på tobakkspakningene. Det er ingen som ønsker at barn og unge skal begynne med tobakk. Med reklamefrie pakninger setter vi en stopper for markedsføringen rettet mot de yngste blant oss, sier helse- og omsorgsminister Bent Høie.

Reguleringen innebærer at tobakkspakningene skal ha mørkegrønn farge og lik utforming. Skriften som angir merke og variant skal standardiseres. Producentens logo og designelementer som farger og symboler skal ikke brukes hverken på pakninger eller produkter. Det vil være en overgangsperiode på ett år før alle produktene som selges i butikk må være standardiserte. Norge er det fjerde landet som innfører standardiserte tobakkspakninger, etter Australia, England og Frankrike. Flere land er i ferd med å følge etter. En omfattende kunnskapsoppsummering fra det australske helsedepartementet konkluderer med at innføringen av standardisert innpakning har hatt ønsket effekt. Folkehelseinstituttet har gått gjennom tilgjengelig forskning om standardisert innpakning av tobakk og kommer til samme konklusjon: «Sett under ett støtter forskningen som er

gjort på standardiserte tobakkspakninger opp under antagelsen om at standardisert innpakning av tobakk vil kunne endre oppfatninger og holdninger som i sin tur vil bidra til nedgang i røyking.»

Fra 1. juli vil det også være forbudt å bruke e-sigaretter på steder der det er røykeforbud. Det vil blant annet si i alle lokaler og på alle transportmidler hvor allmennheten har adgang, og i arbeidslokaler.

Bakgrunnen er at eksponering for damp fra e-sigaretter vil kunne innebære helserisiko for enkelte sårbarer grupper. Kommunene og Arbeidstilsynet vil føre tilsyn med forbudet på samme måte som de i dag gjør for røykeforbudet.

TILBAKEBLIKK

1917

Nordraak og «Ja, vi elsker»

Komponisten Rikard Nordraak hører «Ja vi elsker» framført for første gang i Berlin i 1864 på initiativ av tannlege Amundsen:

(Aftenposten 30. jan. 1917 aftennummer nr. 53)

Tandlæge Amundsen, Norges ældste tandlæge, skriver til «Aftenposten»: I «Moss Tilsuker» for 23. desember 1916 staar, at herrerne sjøløitnant Wille, sjøløitnant Chr. Schmidt, løitnant Johan Hertzberg løitnant Thorkild Bang og løitnant Louis Lund var de første, som sang «Ja, vi elsker...» for Nordraak.

Dette er ikke ganske riktig. Nordraak hørte fædrelandssangen firstemlig i Berlin i januar 1864. Undertegnede hadde nemlig fått dannet en dobbelt-kvartet der. Den bestod av 3 svensker, 2 dansker, 1 finne og 3 nordmænd. Hr. Hamerik hadde fått partituren av «Ja, vi elsker» av Nordraak og viste mig den. «Den må vi synge», sa jeg. «Nei!» sa Hamerik, «jeg har ikke engang lov til å vise den frem!» Jeg ga mig ikke, fik min vilje igjennem, fik den utskrevet og

instruert av H., som dog ikke ville være tilstede, naar vi sang den for Nordraak. Undertegnede fik laant Hameriks stemmegaffel og en aften, som Nordraak at og læste avisen, gik kvartetten op paa en forhøining i enden av salen hos resauratør Beuster i Französische Strasse og sang først «Vårt land, vårt land», saa stemte vi i med «Ja, vi elsker...». I det samme vi hadde intoneret, sprang Nordraak op, blev blek og stod og stirret paa os aldeles fortapt. Vi sang 3 vers.

Da kom Nordraak styrrende op til os, omfavnet og kysset mig og var ellevild. Taarerne randt ned over kinderne paa ham, og han sa: «Dette har jeg dig at takke for, kjære ven, og aldri vil jeg glemme dig og denne herlige stund, da jeg første gang faar høre, hvordan det klinger.» Jeloen, 20de januar 1917.

Olaf Amundsen

Tidende nr. 3, mars, 1917

1967

Ikke på høringslisten

Det synes overveiende sannsynlig at Norge vil søke om medlemskap i Fellesmarkedet, og store deler av vårt folk er optatt av hva det vil bety for

dem hvis vi kommer inn som medlem. En rekke organisasjoner er spurt om sitt syn og har vurdert saken ut fra hva de antar tjener medlemmenes og landets interesse. N.T. F. er ikke blant disse organisasjoner – så vidt vi forstår fordi tiden ikke har tillatt det.

Noen særlig betydning for hovedspørsmålet (...) ville neppe en uttalelse fra N.T.F. hatt. Vi skal heller ikke spekulere over hva som i så fall ville blitt sagt.

Fra Tidende nr. 6, juni

2007

Få eldre med gebiss

Antall eldre ved sykehjemmene i Bergen som bruker gebiss er nesten halvert de siste 15 årene, melder Bergens Tidene, og viser til en undersøkelse foretatt av Institutt for klinisk odontologi ved Universitetet i Bergen. Forskerne er overrasket over at utviklingen har gått så raskt: – Det har skjedd en dramatisk reduksjon. Tannløshet i vårt samfunn er et utdøende fenomen, sier førsteamanuensis Gunhild Strand.

Fra Tidende nr. 7, mai

KURS- OG AKTIVITETSKALENDER

NORGE

27.-30. aug.	Oslo	13th International Conference on Osteogenesis Imperfata. Se www.oioslo2017.org
8.-10. sept	Oslo	Scandinavian Academy of Esthetic Dentistry – SAED Symposium 2017. Se www.saed.nu
15.-16. sept.	Oslo	Årsmøte i Praksiseierforeningen. Henv. Kari Odland, e-post: kodland@asatann.com
2.-5. nov.	Norges Varemesse, Lillestrøm	NTFs landsmøte. Se www.tannlegeforeningen.no
11.-13. jan '18	Bergen	Vestlandsmøtet. Henv. Siv Kvinnslund, e-post: siv.kvinnslund@uib.no
15.-17. jan '18	Oslo	NTFs januarkurs. Oslo kongressenter. Se www.tannlegeforeningen.no
5.-6. mars '18	Oslo	Holmenkollsymposiet. Se www.tannlegeforeningen.no
19.-20. april '18	Trondheim	Midt-Norge-møtet. Kai Åge Årseth, e-post: kaiage@online.no
25.-26. mai '18	Loen, Hotel Alexandra	Loenmøtet. www.loenmotet.no Henv. Inken Sabine Henning, tlf. 47 60 60 87. E-post: inken.henning@gmx.net
4.-6. okt. '18	Norges Varemesse, Lillestrøm	NTFs landsmøte. Se www.tannlegeforeningen.no

UTLANDET

1.-8. juli	Marseille, Frankrike	28. World Medical & Health Games & International sport medecine symposium FDI. Se www.fdiworlddental.org
29. aug.-1. sept.	Madrid, Spania	HMS-kurs og sykkelturer i Provence. Godkjent HMS-kurs for ledere. Teller også timer i NTFs etterutdanningssystem. Se www.provencetur.com/nyheter/
19.-23. sept	Orange, Frankrike	Odontologisk Riksstämma och Swedental. Se www.tandlakarforbundet.se
15.-17. nov.	Stockholm, Sverige	Greater New York Dental Meeting . Se www.gnydm.com/
24.-29. nov	New York, USA	153rd Midwinter Meeting. Se: www.cds.org/meetings-events
22-24. febr. '18	Chicago, USA	NTFs utenlandskurs.
9.-13. mai '18	Italia	EuroPerio 9. Mer informasjon: www.efp.org/europorio/
20.-23. juni '18	Amsterdam, Holland	FDI World Dental Congress. Se www.fdiworlddental.org
5.-8. sept '18	Buenos Aires, Argentina	Greater New York Dental Meeting. Se www.gnydm.com/about/future-meetings/
23.-28. nov '18	New York City, USA	

Med forbehold om endringer. Sjekk alltid aktuelle datoer direkte med kursarrangøren.
Vi er avhengige av dine innspill til kurs- og aktivitetskalenderen. De kan sendes til tidende@tannlegeforeningen.no

2019:

FDI-kongressen til San Francisco

World Dental Federation (FDI) annonserte 31. mai at kongressen, kalt World Dental Congress (WDC), skal arrangeres i San Francisco i 2019. Arrangementet skjer i samarbeid med American Dental Association (ADA). Datoene er foreløpig ikke fastlagt. Sist kongressen ble holdt i Nord-Amerika var i Mexico City i 2011, og i 1996 i USA i Orlando.

Tips og bidrag til
Notabene-spalten kan sendes til
tidende@tannlegeforeningen.no

A
PERSONELL

Kontakt
Anne Cecilie Mellem
på 91772903 eller
anne.cecilie@a-personell.no

Kjære tannlege

Er din **tannhelseskretær** syk eller er du på jakt etter en nyansatt?

Med mange års erfaring fra tannlegekontor og nå 11 års erfaring fra bemanningsbransjen hjelper jeg deg gjerne med å finne gode kandidater.

Jeg har mange flinke kandidater og fyller stadig opp med nye. I dag er de fleste av mine kunder lokalisert i det sentrale Østlandsområdet, men jeg tar gjerne oppdrag i hele Sør-Norge.

Behov for **tannpleier**? Ring – kanskje jeg kan hjelpe deg med det og!

Dødsfall

Knut Døviken, f. 09.04.1926, tannlegeeksamen 1951, d. 23.03.2017
Olav Lamvik, f. 29.05.1927, tannlegeeksamen 1957, d. 23.04.2017

Fødselsdager**85 år**

Gunhild Gjerde, Vollen, 31. juli
Leif Arne Heløe, Oslo, 8. august
Karen Hauge, Oslo, 10. august
Anna Marie Bragelien, Lillehammer, 14. august

80 år

Ludvik Weie, Trondheim, 27. juni
Per Inge Hatlestad, Paradis, 11. juli
Per Bøhn-Lie, Larvik, 20. juli
Brit Ølstad, Oslo, 1. august
Sissel Kosberg Øveraas, Molde, 5. august

75 år

Jarle Fornes, Oslo, 29. juni
Tor Flovik, Tromsø, 10. juli
Sverre Arntzen, Vormsund, 17. juli
Bjørn Olav Sæther, Solbergelva, 2. juli
Jan A. Havstad, Grimstad, 5. juli
Ingunn Nissen-Meyer, Oslo, 8. juli
Sigurd Gladhaug, Oslo, 14. august
Gjertrud Bøe, Sandane, 15. august
Arne Hensten, Oslo, 17. august

70 år

Harald Fylling, Valderøya, 29. juni
Odd Magnar Lillegaard, Bodø, 18. juli
Bjarne Strand, Førde, 18. juli
Tove Harriet Stene, Oslo, 2. juli
Therese Hjort, Melbu, 29. juli
Hans Kristian Sørensen, Hemsedal, 3. juli
Jan Erik Fjeldheim, Hosle, 1. august
Per Richard Rust, Åmot, 2. august
Anne-Grete Berge, Heimdal, 13. august
Brynjar Herland, Larvik, 22. august
Kaare Mathiesen, Oslo, 22. august
Hermund Refsdal, Kolbotn, 23. august
Tore Holm, Kolvereid, 25. august

60 år

Ole Iden, Fana, 27. juni
Lena Cathrine Magnusson, Bredared, Sverige, 10. juli
Elisabeth Sanner, Bekkestua, 19. juli
Arne Skumsnes, Sandnes, 29. juli
Jorunn K. Orderud, Elverum, 9. juli
Kari Nesse, Skien, 5. august

Lise Opsahl, Drammen, 8. august

Berit Binde, Asker, 9. august

Claudius Otto Zesing, Brattvåg, 12. august

Hilde Aasland Ursin, Porsgrunn, 14. august

50 år

Iwona Małgorzata Wilk-Chengarov, Skien, 26. juni
Anca-Maria Baila, Trondheim, 16. juli
Åge Kanstad, Finnsnes, 2. juli
Merete Fuglem Løvberg, Oslo, 22. juli
Marianne Fagerli, Drag, 24. juli
Stein O. Schwensen, Sarpsborg, 4. juli
Karianne Borgmo, Greåker, 7. juli
Cecilie Bjerke Helander, Hønefoss, 2. august
Jan-Terje Tyssekvam, Bergen, 8. august
Birger Nygaard-Østby, Jar, 15. august
Marit Hylen, Stavanger, 19. august
Till-Christoph Danzmann, Kristiansand, 21. august
Roya Bazargani, Oslo, 22. august
Inger Kristin Dokken, Vinstra, 23. august
Kitty Tørnby Lauvsnes, Gjettum, 24. august
Saeed Sheikholeslami, Oslo, 24. august
Elzbieta Magdalena Majer, Åsgårdstrand, 26. august

40 år

Martin Christopher Hoftvedt, Oslo, 26. juni
Elsa Marta Machado, Båtsfjord, 27. juni
Kathleen Ulrich, Halsnøy kloster, 29. juni
Tor Oldrik Einarsen, Stavanger, 14. juli
Thanh Huong Truong, Søreidgrend, 14. juli
Kristin Grytten, Hafrsfjord, 16. juli
Fredrik Hallqvist, Drøbak, 16. juli
Christian Gjerding, Bergen, 20. juli
Anders Nohre Berg, Hønefoss, 21. juli
Cathrine Krantz, Laksevåg, 22. juli
Raymond De Freitas, Trondheim, 24. juli
Ranveig S. Tuv, Trondheim, 26. juli
Kristin Tropitzsch Hegdahl, Kragerø, 27. juli
Rowshanak Frafjord, Stavanger, 30. juli
Hege Lillehammer, Lysaker, 5. juli
Alexander Lapschies, Garmo, 6. juli
Fredrik Platou Lindal, Oslo, 6. juli
Gero Walter Moshagen, Sandnes, 6. juli

Halvard Vik, Krokstadelva, 9. juli

Nils Petter Hajem, Solbergelva, 2. august

Ole-Martin Høgfoss, Hønefoss, 16. august

Kristin Jordal, Ålesund, 16. august
Añelka Castrillo, Oslo, 17. august

Ouafia Hadaoui Fasting, Oslo, 22. august
Christian Røsjorde, Sandefjord, 26. august

30 år

Silje Nordås-Johansen, Kvaløya, 25. juni
Naomi Aarbu, Stjørdal, 27. juni
Hanne Tuvrønningen, Oslo, 28. juni
Marianna Kovacs, Oslo, 11. juli
Robert Drosch, Hamar, 12. juli
Ingunn Gabrielle Svendsen, Mosjøen, 12. juli
Amin Homayouni, Oslo, 19. juli
Sverre Tronsli Drabløs, Rælingen, 2. juli
Linn Christine Nygaard, Solbergelva, 2. juli
Ingrid Vevik, Bodø, 2. juli
Tonje Kristine Holmgren, Oslo, 22. juli
Camilla Silseth, Oslo, 23. juli
Ida Marie Dahle, Bønes, 24. juli
Tonje Rygh Refseth, Oslo, 24. juli
Marianne Sande, Straumsgrend, 24. juli
Lars Gjerlaugsen, Sarpsborg, 27. juli
Anders Mosgren, Porsgrunn, 3. juli
Sehrish Khalid, Hamar, 4. juli
Chenxiao LI, Oslo, 9. juli
Lisa-Marie Bårdsen, Krokelvdalen, 2. august
Christoffer Sveaas Skøyen, Oslo, 4. august
Emilie Bjerke Dalen, Årnes, 5. august
Astrid Ruissen, Fauske, 6. august
Rabia Chaudhry, Nerlandsøy, 8. august
Lise Lillevåg Eriksen, Ankenesstrand, 9. august
Louise Frostad Liaset, Ålesund, 9. august
Peer Mork-Knutsen, Halden, 10. august
Yashar Ghadakchi Shabestari, Spikkestad, 11. august
Stian Sundli, Trondheim, 11. august
Peter Paulsen, Bergen, 12. august
Heela Faizi, Tromsø, 15. august
Mona Marie Ramse Knudsen, Kristiansand, 21. august

Dødsfall

Sekretariatet får dessverre ikke automatisk beskjed om dødsfall. Vi ber derfor medlemmene være behjelpeig med å gi NTF beskjed når en kollega er gått bort. Vennligst kontakt NTF, tlf. 22 54 74 00 eller e-post: post@tannlegeforeningen.no.

Fødselsdager

Vi ber om at de som vil reservere seg mot at runde år publiseres i personaliaspalten, gir skriftlig melding *minst åtte uker* i forveien på e-post: tidende@tannlegeforeningen.no, faks 22 55 11 09 eller per post til Tidende, postboks 2073 Vika, 0125 Oslo

Reservasjoner blir registrert i medlemsregisteret, og navnet vil ikke komme med i fødselsdagslistene i fremtiden. Du kan når som helst gi beskjed om at reservasjonen skal oppheves igjen.

Ikke flertall på Stortinget for å flytte Den offentlige tannhelsetjenesten

Helse- og omsorgskomiteen la 1. juni frem sin innstilling overfor Stortinget hvor den har konkludert med at Den offentlige tannhelsetjenesten (DOT) bør videreføres på regionalt nivå. Regjeringen ville flytte ansvaret for tannhelsetjenesten til kommunene, men fikk altså ikke flertall for dette på Stortinget.

De fire partiene på borgerlig side ble enige om forslaget, og åpner samtidig for en prøveordning der kommuner som ønsker det, kan søke om å få overta ansvaret fra 2020.

– Vi er glad for at Stortinget nå beslutter at ansvaret for tannhelsetjenesten videreføres på regionalt nivå. Dette er klokt, sier KrFs helsepolitiske talsperson Olaug Bollestad. Også Venstre Kjetil Kjenseth er fornøyd med avtalen som de fire partiene på borger-

lig side ble enige om da helsekomiteen avgå innstilling til saken 1. juni.

– Forsøk i noen få kommuner som vil prøve ut ansvaret, hilser vi velkommen. Det vil løfte tannhelsen tydeligere inn i den politiske debatten på alle nivåer, sier han. Avtalen med regjeringspartiene Høyre og Frp innebærer at tannhelsetjenesten videreføres på regionalt nivå. Samtidig skal kommuner som ønsker det, kunne søke om å få overta ansvaret fra 2020. Om lag 15 kommuner vil bli valgt ut som forsøkskommuner i prøveordningen som nå skal på plass, heter det i pressemeldingen fra NTB.

NTF er godt fornøyd med resultatet av sitt arbeid. Foreningen har gjennom hele prosessen argumentert for at Den offentlige tannhelsetjenesten forblir i fylkeskommunen eller på et annet fremtidig regionalt nivå.

GOLF NM for tannleger

18.–19. august 2017

Turnering for alle golfinteresserte tannleger i vakre Kragerø Resort

Ta med hele familien – aktiviteter for alle

Informasjon og påmelding: www.protetikk.no/golf

SPONSOR

PROTEKET
veiledning løsning garanti

Bli med og spill
golf på Kragerø GK!

PROTEKET SCRAMBLE
arrangeres lørdag 19. august

Kunngjøring om opptak til spesialistutdanning i odontologi 2017 med oppstart høsten 2018

Ved Institutt for klinisk odontologi ved Det medisinsk-odontologisk fakultet i Bergen, Det odontologiske fakultet i Oslo og Institutt for klinisk odontologi ved Det helsevitenskapelige fakultet i Tromsø skal det tas opp kandidater innen ulike fagdisipliner i den utstrekning ressursituasjonen tillater det. Alle kandidater som blir tatt opp, vil bli registrert som student ved ett av universitetene. Av tabellen fremgår det hvilke fagdisipliner det planlegges opptak til ved de ulike lærestedene. Søkes det dobbeltkompetanseutdanning, må dette fremkomme i søknaden (se for øvrig egen utlysning for opptak til dobbeltkompetanseutdanning).

Søknad og opptak

For utfyllende informasjon om opptak, søknad og informasjon om de ulike lærestedene og deres spesialistutdanningsprogram, se www.odont.uit.no/studier/spesialistutdanning/soke/

Vi gjør oppmerksom på at opptaksprosessen er lang. Svar kan forventes i slutten av mars 2018.

Søknadsfrist

Søknadsfrist er 10. september 2017.

Fagdisiplin	Bergen	Oslo	Tromsø
Endodonti	Opptak	Opptak	---
Kjeve- og ansiktsradiologi	Ikke opptak	Opptak	---
Kjeveortopedi	Ikke opptak	Opptak	Ikke opptak
Oral kirurgi og oral medisin	Opptak	Ikke opptak	---
Pedodonti	Opptak	Opptak	Ikke opptak
Periodonti	Opptak	Opptak	---
Oral protetikk	Opptak	Opptak	---

**TANNTENKNIK LABORATORIUM
-FULLSERVICE-**

Vår ekspertise din trygghet

Tlf. 55 59 81 70 • post@dentalstoep.no
www.dentalstoep.no

Vi mottar digitale avtrykk fra alle kjente system

BruxZir®
Anterior SHADED
Monolittisk Zirconia

Dobbelkompetanseutdanning i odontologi ved universitetene i Bergen, Oslo og Tromsø

Generell informasjon

Kunnskapsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet har vedtatt 40 lønnede stillinger i et studieløp som fører fram til dobbelkompetanse i odontologi. Det betyr at kandidaten både tar en ph.d.-grad og en spesialistutdanning samtidig. Så langt er 34 kandidater tatt opp. Denne utlysningen gjelder opptak med start fra høsten 2018.

Opptakskrav

De generelle opptakskravene er bestått odontologisk grunnutdanning og minimum ett års odontologisk allmennpraksis som hovedvirksomhet.

Søkere må beherske skandinavisk og engelsk. Dokumentasjonskrav finner du her: http://www.samordnaopptak.no/info/utenlands_k_utdanning/sprakkjav/krav_til-norsk-og-engelsk-for_hoyere_utdanning/index.html

Dobbelkompetanseløpet *forutsetter opptak* til både ph.d. og spesialistutdanning ved den enkelte utdanningsinstitusjon, og separate søknader til disse utdanningene må sendes i tillegg til *egen* søknad for dobbelkompetanseutdanning. Vi viser til egen utlysning for spesialistutdanning. Ta kontakt med *ønsket universitet* ved spørsmål om søknad til ph.d.-utdanning.

Kandidater kan ikke tas opp til dobbelkompetanseutdanning dersom de allerede har fullført mer enn to årsverk ph.d.- eller spesialistutdanning. Søkere som har påbegynt en av utdanningene må legge ved dokumentasjon på at det forventes at gjennomføringen av begge utdanningene kan skje på normert tid

(6 år, 8 år ved spesialitet i oral kirurgi og oral medisin).

bli vurdert for opptak ved det aktuelle odontologiske lærestedet.

Oppaket vil samordnes med opptaket til spesialistutdanningen og til ph.d.-utdanningen. Dokumenterte behov for tannleger som har både ph.d.-grad og spesialistkompetanse ved universiteter og kompetansesentre, kan bli tillagt vekt ved tildeling av utdanningsstillingene.

Søkere må påregne at søkeresprosessen vil ta lang tid.

Oppbak i dobbelkompetanseutdanningen vil medføre ansettelse ved det aktuelle universitetet.

For mer informasjon om dobbelkompetanseutdanning: Universitetet i Oslo: <http://www.odont.uio.no/forskning/phd/soknad-opptak/dobbelkompetanse.html>

Universitetet i Bergen: <http://www.uib.no/odontologi/utdanning/dobbelkompetanse-i-odontologi>

Søknadsfrist

Søknadsfrist er 10. september 2017

Søknad skjer via Søknadsweb
<https://fsweb.no/soknadsweb/login.jsf?inst=uib&tinst=uib>

Søknadsweb vil åpne for søknad i juni 2017.

Marché aux puces, Porte de Clignancourt, Paris.

Foto: Kristin Aksnes.

Still leven.

Foto: Kristin Aksnes.

DEN NORSKE TANNLEGEFORENINGENS

TIDENDE

Frister og utgivelsesplan 2017

Nr.	Debattinnlegg, kommentarer o.l.	Annonsefrist	Utgivelse
1	1. desember '16	8. desember '16	12. januar
2	12. januar	17. januar	16. februar
3	9. februar	14. februar	16. mars
4	6. mars	13. mars	20. april
5	6. april	19. april	18. mai
6	2. mai	16. mai	15. juni
7	9. juni	15. juni	17. august
8	10. august	16. august	14. september
9	7. september	13. september	12. oktober
10	12. oktober	17. oktober	16. november
11	9. november	15. november	14. desember

■ STILLING LEDIG

Oslo sentrum:

100 % Tannhelsesekretær

Vi søker en serviceinnstilt og hyggelig tannhelsesekretær til en 100 % faststilling i Oslo sentrum. Søkere bør ha autorisasjon som tannhelsesekretær eller erfaring innen yrket. Vi tilbyr hyggelig arbeidsmiljø og holder til i lyse og trivelige lokaler. Ønsket oppstart 01.09.2017, men tidligere oppstart kan tilpasses om dette er ønskelig fra kandidaten sin side. Søknad med CV sendes på e-post: oslodent@gmail.com

Oslo sentrum

Vi søker en engasjert tannpleier eller assistenttannlege til en hyggelig og veltablert klinikks 2-3 dager pr.uke. Dette er et vikariat stilling fra okt 2017- august 2018 med mulighet for forlengelse til en fast deltidsstilling.

Henv. oslodent@gmail.com,
92 61 37 58 etter kl. 16:00

ASSISTENTTANNLEGE

Travel og moderne praksis i Drammen søker en spesialist i endodonti eller en allmenn tannlege med spesielt interesse for endodonti. B. mrk. 2-6/17

Nordre Vestfold

Assistenttannlege søkes til privatpraksis. Deltid, mulighet for utvidelse.

Praksisen er lokalisert i Sande i Vestfold, 15 minutter sør for Drammen.

Praksisen består i dag av to tannleger, to sekretærer og tanntekniker.

Kontakt: r-aasn@online.no

Periodontist og allmenntannlege søkes til sentral forstad Oslo

Veletablert mellomstor praksis med moderne utstyr av høy kvalitet med erfarte tannleger og spesialister i teamet skal utvide sin kapasitet ved å engasjere en spesialist i periodonti og en allmenn-tannlege. Vi legger vekt på kandidater som har følgende egenskaper: - Faglig dyktig og oppdatert på nye behandlingsformer og materialbruk - Fleksibel og serviceinnstilt overfor pasientene - Gode samarbeidsegenskaper med øvrige tannleger og tannlegesekretærer Søknad med CV mailes til tannlegesoknad123@gmail.com.

Aktuelle kandidater vil bli kontaktet.

Assistenttannlege søkes

til deltidsstilling/fulltidsstilling i trivelig praksis i Skien.

Tiltredelse snarest.

Søknader, CV og spørsmål kan sendes til e-mail bjorninge@tannlege-skien.no

Lillehammer

Tannlege i 50% stilling med mulighet for utvidelse søkes til veldrevet tannklinikks sentralt på Lillehammer fra juli/august 2017.

Vi søker etter en blid, engasjert og selvstendig allmenntannlege. Søknader og spørsmål kan besvares pr mail: frisktann@outlook.com

Kristiansand

Nyetablert tannlegeklinikks sentrum søker en leietannlege. Mulighet for overtakelse.

Krav: Norsk autorisasjon, behersker norsk muntlig og skriftlig, kan OPUS program og kjenner til refusjonsordning.

Søknadsfrist: 01.08.2017. Send søknad med CV til e-post: info@artdent.no

Tannlege/Spesialist

er velkommen til å bruke et ledig behandlingsrom for behandling av egne og/eller henviste pasienter inntil 3 dager i uka.

Vi har Opus-programvare, Planmeca-uniter, Romexis-røntgen, OPG og Leicamikroskop. Sentral beliggenhet i sidegate til Bogstadveien. Ta kontakt for mer info på e-post:

hjelp@sorgenfritannklinik.no.

Jæren

Kvalitetsbevisst og humørfylt tannlege søker til moderne og trivelig klinikks sentralt på Jæren, 25 minutter fra Stavanger og 15. min. fra Sandnes.

Klinikken er velutstyrt med tre beh.rom, dig.rtg, OPG og OPUS. Pasienttilgangen er god i et område i stor vekst. Norsk autorisasjon er et krav. Send CV og søknad til: post@tannlegesenter.as

Østfold fylkeskommune

Tannhelsetjenesten

Ledige stillinger annonseres fortløpende på www.ostfoldfk.no

Fra stillingene legges ut er det fire ukers søknadsfrist. Det er mulig å abonnere på nye stillinger via nettsiden.

Kontaktperson: Kristin Strandlund, telefon 69 11 73 33/
95 44 71 72

EMALJE TANNKLINIKK

TANNLEGESENTER I FØRDE

Søkjer tannlege til Førde i Sogn og Fjordane. For deg som vil ha utfordringar, utvikling, godt arbeidsmiljø og tilgang til flott natur.

Tannlegane Clemens og Sægrov har 6 moderne behandlingsrom og eit rom for OPG og CBCT opptak. Gå inn på <http://www.emaljetannklinikk.no/> og les om oss og vårt tannhelsetilbod. Ta kontakt på klinikken telefon 57820020 helst ca. kl. 1200 i lunsjen om de vil ha meir informasjon og er interessert i jobb her.

TANNHELSE
ROGALAND

Ønsker du å jobbe i et stort fagmiljø?

Da er Tannhelse Rogaland noe for deg!

Ledige stillinger er annonseret på www.tannhelserogaland.no.

TANNLEGE/TANNLEGER TIL TRAVEL PRAKSIS I HAMAR-REGIONEN

(100 % fast «stilling» + 100 % vikariat ved fødselspermisjon)

Det vil være 4 tannleger og 1 tannpleier som arbeider i praksisen.

Alternativ avtaleform og gode betingelser.

Tiltredelse:

- Fast stilling: 15.08.2017, eller snarest mulig etter denne dato.
- Vikariat: Fra november 2017.

For søknad og/eller nærmere opplysninger:

Send mail til: yngvehaug@gmail.com

CEREC

Ønsker kjøpt Cerec fres og ovn.

Kontakt Bjørn Hansen

93019170

bjhan3@online.no

Bruk tannlege utstyr ønskes kjøpt

(røntgen apparat, tannlegestol og annet nødvendig utstyr). Jeg vil gjerne fremheve at utstyret kjøpes til veldig formål og derfor ikke nødvendig av typen mest fancy og det nyeste/dyreste på markedet. Utstyret skal sendes til Quetta i Pakistan. Leila.raza@outlook.com

SCANNEMASKIN GIS BORT

3 Shape Model T12 A fra 2013 i topp stand, gis bort vederlagsfritt mot overtakelse av leasingavtale- 1,5 år gjenstående.

Plendant er leverandør og har support.

Tannlege Trond Helgesen A/S

Østre Nesttunvei 2

5221 Nesttun

Tlf: 55 13 41 72

Email: tnltrond@online.no

Verdal

Veletablert tannlegepraksis i Verdal sentrum, Nord-Trøndelag selges.

2 behandlingsstoler. Stor potensial og utviklingsmuligheter.

Tannklinik er integrert med stort og komfortabelt hus.

Kontakt: Sissel Åsvoll

Mob 40 62 99 61

Mail: saa@aktiv.no

DIVERSE

Kodak OPG – 8 år gammel – selges

Pris ny i 2009: kr 240.000. Daglig bruk frem til nå. Årlig service.

Selges på grunn av kontor-rehabilitering med fornyelse av utstyr.

Gi bud! Selges innen 30.06.2017 til høystbydende.

Bud, og annen informasjon:

e-post: yngvehaug@gmail.com

Tannlegeutstyr

4 tannlegestoler, 4 røntgenapparat, autoklav, DAC, ny oppvaskmaskin, ny kompressor, nytt våtsug, OPG/CEPH maskin, håndinstrumenter, tener, pressplatemaskin, gipsslipper og datautstyr til salgs.

Ønsker å selge pasientkartotek til tannlege og kjeveortoped grunnet snarlig flytting. B. mrk 1-6/17

■ STILLING SØKES

Spesialist i protetikk

Ister etter jobb i Oslo og omegn på grunn av flytting. Interessert for medeierskap, partnerskap eller overtakelse.

Hen vendelse: nordtann@hotmail.com

■ KJØP – SALG – LEIE

Kvalitetsbevisst tannlege

med fokus på mennesket ønsker å overta praksis med godt pasientgrunnlag i sør-østlig eller sørlig del av landet.

B.mrk 3-6/17

Rørvik (Nord-Trøndelag)

Travel praksis med mye arbeid (2 tannleger) og trivelige pasienter vurderes solgt.

e-post bryggatannklinikk@gmail.com

Erfaren tannlege

søker klinik til salgs i Østfold/Akershus syd. Gjerne eldre praksis.

Mail til fredriva@hotmail.com

Kl. 0000 på utgivelsesdato

www.tannlegetidende.no

Å SVARE PÅ B.MRK.-

ANNONSER

Svar på annonser merket B.mrk. kan sendes redaksjonen enten per e-post eller i posten. For e-post skrives B.mrk. og nummeret i tittelfeltet, mens selve svaret enten skrives som tekst i e-posten, eller sendes som vedlegg. E-posten sendes til tidende@tannlegeforeningen.no. Redaksjonen videresender e-posten til annonsøren uten å åpne eventuelle vedlegg. Ved svar per post legges svarbrevet i egen konvolutt, merket B.mrk. og nummeret, og sendes i en annen konvolutt til NTFs Tidende, Postboks 2073 Vika, 0161 Oslo. Svarkonvolutten omadresseres av redaksjonen og sendes uåpnet til annonsøren.

Provencekurs

Konflikt på jobben? HMS-kurs og sykkelturer i Provence

Hvordan behandle vanlige arbeidsmiljøproblemer.
5 dager med kurs og sykkeltur i Provence 19.- 23.- september 2017. Kurset teller 16 timer i Tannlegeforeningens Obligatoriske Etterutdanning og er en perfekt kombinasjon av fag og ferie. Sykkelturene går i området rundt Chateauneuf du Pape.

Pris 21 900 alt inkl. utenom flyreise. Kursgiver HMS rådgiver og Universitetslektor Eli Rongved.

Kontakt Tannlege Thomas Sefranek
thomas.sefranek@sefranek.nhn.no

www.provencetur.com/nyheter/

Spesialist i Periodonti,
dr.med. Annika Sahlén-Platt

Systematisk periodontal behandling
Regenerativ kirurgi
Mukogingival kirurg
Perimplantitbehandling
Implantatkirurgi

Parkveien 62, 0254 Oslo
tlf. 22 44 17 38
post@slottsparkentannklinikken.no
www.slottsparkentannklinikken.no

TRENGER DINE TURBINER SERVICE?

Garantert billigst i Norge. 50 % rabatt på hver 5. turbin.

Vi utfører reparasjoner/service på turbiner, de aller fleste merker.

NB!(Ikke vinkelstykker)

Prisen for overhaling, dvs. ny spindel, ny impeller, nye lagre og o-ringer.

Kun kr 1990 eks mva. Rask levering. 6 mnd. garanti!

Sendes til Kjellands Tannlegepraksis AS, Service & Salg

Strandbygdveien 54, 2408 Elverum

Tlf 62 43 10 00

tannkjel@online.no

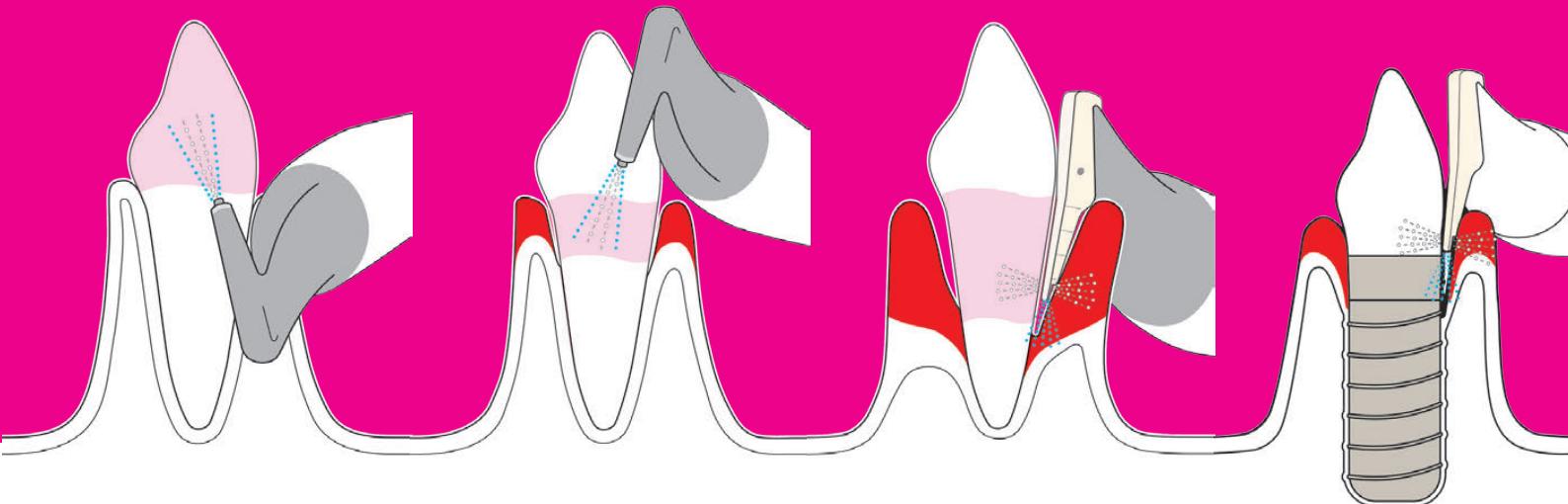
NB! Husk navn og adresse!

Madrid, España
29 Agosto - 1 Septiembre 2017

*Uniendo al mundo para
mejorar la salud oral*

AIR - FLOW®

PLUS

PIEZON®

Kontakt din dentalleverandør eller W&H Nordic for ytterligere informasjon:

.wh.com

EMS
MAKE ME SMILE.